

LA UNIVERSITAT A EXAMEN

J. GAY T. MOLTÓ O. RAMIS A. COROMINAS

MOVIMENTS SOCIALS I PARTITS POLÍTICS

M. AZCARATE

EL «GERNIKA» A GERNIKA

A. IBARROLA

LA URSS A L'ÈPOCA BREJNEV

ENTREVISTA AMB JORES MEDVEDEV

nous horitzons

Número 58 novembre 1979

Director periodista:

Andreu Claret

Director responsable:

Joaquim Sempere

Consell de redacció:

Roser Argemí

Pau Bordonava

Jordi Borja

Francesc de Carreras

Andreu Claret

Leandre Colomer

Joan Gay

Joaquim Horta

Antoni Luchetti

Oriol Ramis

Ignasi Riera

Antoni Segarra

Joaquim Sempere

Laura Tremosa

Francesc Vallverdú

Jordi Vives

Consell assessor:

Pere Ardiaca

Ricard Boix

Maria Dolors Calvet

Alfons Carles Comín

Xavier Folch

Josep Lluís López Bulla

Joan Ramos

Rafael Ribó

Enric Solé

Jordi Solé Tura

Secretària de redacció i producció:

Marina Curià

Disseny:

Josep Lluís Gállego

Edita:

PSUC

Redacció i

administració:

Vallespir, 171, baixos,

Barcelona-14

Tel. 321 21 54

Producció:

Fotografia Ind. Rodríguez

Gran Vial, 9

Montornès del Vallès

(Barcelona)

Preu de l'exemplar:

100 ptes.

Subscripció: Espanya:

5 números: 500 ptes.

10 números: 1.000 ptes.

Estranger:

5 números: 750 ptes.

10 números: 1.550 ptes.

Publicació mensual

Dipòsit Legal: 37.808

2 La URSS a l'època de Brejnev

Entrevista amb Jores Medvedev

15 Moviments socials i partits polítics

Manuel Azcárate

Els treballs i els dies

19 Negociació i desigualtat

Serrallonga

20 Miopia econòmica: a propòsit de la interdependència

Joan Clavera

La Universitat a examen

21 La universitat ja no respira

Joan Gay

23 Els treballadors intel·lectuals en la producció capitalista

Tomàs Moltó

30 "Médicos: muchos y malos". Réplica a Cambio-16

Oriol Ramis

34 Quatre notes sobre la política a la universitat

Albert Corominas

L'acció

38 El vídeo com a eina d'acció comunitària

J.G.

La cultura

40 El "Gernika" a Gernika sense centralismes

Agustín Ibarrola

43 Lectures

La URSS a l'època de Brejnev

Entrevista amb JORES MEDVEDEV

La informació al nostre abast sobre la Unió Soviètica és escassa i de fiabilitat dubtosa, en uns casos per la intencionalitat anticomunista, en d'altres pel seu caire panegirista i acrític, en d'altres per unilateralitat de caires diversos. Les restriccions a la lliure circulació d'informacions a l'interior mateix de la URSS tenen aquestes conseqüències. Per això hem cregut interessant reproduir la següent entrevista sobre la vida a la URSS avui amb un personatge ben situat per donar una visió més pròxima a la realitat que les usuals: Jores Medvedev. Com a dissident polític perseguit pel règim soviètic, té una visió crítica de l'estat de coses; com a marxista, ho examina sense a priori anticomunistes. Dóna moltes informacions concretes desconegudes a occident. El lector jutjarà.

Jores Medvedev és metge i científic; fou el primer a fer una denúncia dels plantejaments científics de Lysenko a la mateixa Unió Soviètica. Amb el seu germà Roy, Jores ha estat un dels dissidents marxistes més destacats a la URSS. El 1972 fou detingut i internat en un hospital psiquiàtric, i poc després expulsat del país. A l'exili ha escrit dos llibres: "Khruixtxov: als anys de poder" (amb Roy) i "Ciència soviètica". Avui viu a la Gran Bretanya.

L'entrevista ha estat feta i publicada per la revista marxista independent anglesa NEW LEFT REVIEW (núm. 117, setembre-octubre 1979).

La política exterior

—A la dècada anterior, el paper estratègic i el pes de la Unió Soviètica en els afers mundials han augmentat considerablement. Els casos de repressió continuada i de fracàs en la seva política exterior són evidents, i importants; sobretot a les zones de tensió al llarg de les seves fronteres, a l'Europa de l'Est i a la Xina. Això no obstant, la URSS al mateix temps ha intervingut amb èxit en els darrers anys donant suport a aixecaments populars en un ampli ventall d'escenaris internacionals més allunyats. A l'Amèrica llatina, la revolució cubana deu la seva brillant supervivència econòmica en gran part a l'ajut soviètic. A l'Àfrica, l'establiment oportú de ponts aeris russos ha salvat les revolucions anglesa i etiòpica d'invasions estrangeres. A l'Àsia, el material soviètic va facilitar la victòria final de la revolució vietnameses. ¿Quina valoració fa vostè de la configuració de les intervencions russes a l'estranger en els darrers anys?

—La Rússia tsarista tradicionalment concentrava els seus esforços en els afers i en les fronteres de països i territoris veïns. Aquesta va ser la via per la qual durant segles va anar creixent l'estat rus; més tard això va fer possible la transformació d'un imperi en un sol estat multinacional. Stalin va prosseguir la tradició pre-revolucionària, però des d'una posició estratègicament defensiva. Així s'explica la inva-

sió de Finlàndia el 1939, l'ocupació dels estats del Bàltic el 1940, les annexions de parts de Polònia i de Bessaràbia i el control de fet de Mongòlia. Després de 1945, la dominació russa es consolidà a l'Europa de l'Est de seguida que esclatà la guerra freda. La repressió soviètica a Hongria el 1956 i a Txecoslovàquia el 1968 mostren la continuïtat d'aquesta dimensió de la política exterior soviètica fins avui. Khruixtxov fou el responsable de l'inici d'una política global més àmplia amb la seva ajuda econòmica generosa (molt impopular entre els russos) a Egipte entorn de la presa d'Assuan, a Irak, a Indonèsia, a Ceylan, a l'Índia, a Ghana i el seu suport a Lumumba al Congo, més tard simbolitzat amb la creació de la Universitat Lumumba de Moscou. Aquesta política internacional fou fortament criticada en el Comitè Central d'octubre de 1964 en què Khruixtxov fou foragitat del seu càrrec, perquè imposava a la URSS càrregues econòmiques sense contrapartides avantatjoses des del punt de vista estratègic o polític. Al mateix temps, la URSS durant la postguerra ha estat constantment preocupada per l'àmplia xarxa de bases militars nord-americanes (i britàniques) al Marroc, a Turquia, Xipre, Iran, el Japó i altres països, manifestació clara d'intencions imperialistes. Era doncs natural que la URSS aprofités qualsevol oportunitat que se li presentés de «donar la volta» a aquest encerclament. Però tals oportunitats no han estat creades deliberadament per la política exterior russa. Han sorgit de processos socials interns en un conjunt de països subdesen-

volupats, amb total independència de la URSS. Ni la revolució cubana ni l'etiòpica no han estat conjures soviètics. Sota Brejnev el compromís global de la Unió Soviètica ha augmentat molt, però sobretot en forma d'ajut militar a moviments d'alliberament nacionals o revolucionaris en països com els que he dit. En els casos en què era necessària una ajuda econòmica, la URSS sota Brejnev ha estat reticent a mostrar massa generositat. L'exemple del govern d'Allende a Xile és representatiu en aquest sentit, tot i que si els dirigents soviètics haguessin previst el cop d'estat, probablement haguessin donat més ajut que el que van donar. En general, la URSS, que ara posseeix molts més recursos que a l'època de Khruixtxov, és molt menys generosa a l'hora de compartir la seva riquesa econòmica, i en canvi està molt més disposada a proporcionar ajuda militar. En la majoria dels casos, aquesta ajuda no ha adoptat la forma d'una presència permanent, sinó la d'operacions estratègiques complexes i temporals en gran escala. Això no obstant, és probable que es mantingui un suport massiu a la revolució afgana, que se situa a les fronteres mateixes de l'Àsia central soviètica; és un cas en què els dos aspectes se sobreposen.

—*En les relacions soviètico-nord-americanes, el tractat SALT II que acaba de ser signat representa la culminació de la política de distensió de l'època de Brejnev. Quins efectes sobre la situació interna de la URSS poden preveure's d'aquest tractat, i quines en serien les conseqüències probables si el Senat nord-americà no el ratifiqués?*

—Si és ratificat i aplicat, SALT II alleujarà sens dubte les fortes pressions econòmiques que l'intens desenvolupament militar ha fet pesar sobre la societat soviètica durant el darrer decenni. El cost de la carrera d'armaments en armes estratègiques avui és molt elevat, fins i tot per les anomenades superpotències. Això no obstant, mentre que l'economia estatal de la URSS està destinada clarament a beneficiar-se del Tractat, els avantatges econòmics per als Estats Units no són tan evidents, des del moment que la indústria militar allí hi és controlada per grans companyies privades que produeixen sota contractes per al govern: aquestes companyies seran perjudicades per les limitacions en la cursa armamentística i s'hi oposaran. Si les seves pressions, i d'altres, guanyen la batalla i el Tractat és bloquejat al Senat, penso que dues reaccions són probables. En primer lloc, la URSS s'esforçarà seriosament per millorar les seves relacions amb Xina i per millorar la cooperació comercial i tècnica sino-soviètica. Tots dos països estan ara a punt per a una suavització de les seves relacions i els cal una excusa per iniciar aquest procés. La tecnologia industrial soviètica no és competitiva als mercats occidentals, però és indubtablement prou avançada per a la indústria xinesa, basada en projectes de disseny soviètic dels anys 1950-1960. En la majoria dels casos seria més barat per a Xina posar al dia les seves indústries de construcció soviètica que no importar tecnologia nord-americana o japonesa completament

nova. Al mateix temps, la URSS representa potencialment un bon mercat per a la indústria lleugera, els tèxtils i fins i tot els productes alimentaris de Xina, especialment verdures i fruita per a les regions siberiana, de l'Extrem Orient i polar. Qualsevol millora de les relacions sino-soviètiques, és clar, modificaria immediatament l'equilibri estratègic mundial. Una segona conseqüència de la negativa a ratificar el SALT II seria un increment per part de la URSS del seu desenvolupament militar intensiu.

”

**Sota Brejnev
el compromís global
de la Unió Soviètica ha augmentat,
sobretot
en forma d'ajut militar
a moviments d'alliberament.**

**Qualsevol millora
de les relacions sino-soviètiques
modificaria
l'equilibri estratègic mundial.**

“

L'agricultura

—Un altre aspecte de la vida nacional que Khruixtxov va deixar en estat de crisi és l'agricultura. En el seu llibre, vostè dibuixa un quadre molt fosc de l'estat del camp rus als darrers anys del govern Khruixtxov. Els primers cinc anys després de la mort de Stalin, la collita de blat havia pujat bruscament d'uns 80 milions a 135 milions de tones, a causa d'un alleujament de la pressió fiscal sobre les parcel·les privades de la pagesia i d'una puja substancial dels preus dels productes lliurats a l'Estat pels kolkhozes, mesures que van produir un gran augment no sols en la superfície conreada sinó també en els rendiments de l'agricultura soviètica. Però en els cinc o sis darrers anys del govern Kruixtxov, el camp va ser víctima d'un conjunt de mesures desastroses: obsessió per estendre el cultiu de blat de moro, tot i que és un producte molt poc adequat a la Unió Soviètica; negligència en el tractament de les terres verges de l'Àsia central; impossibilitat d'incrementar la producció de fertilitzants; augment de la imposició de càrregues a la producció pagesa en parcel·les privades. Aquest conjunt de factors va desembocar el 1963 al que vostè descriu com un esdeveniment sense precedents a la història de Rússia: a la importació massiva de cereals de l'estranger. ¿Quins han estat els assoliments del règim de Brejnev en els quinze anys que han vingut després? ¿Quins han estat els principals canvis en l'agricultura soviètica des de llavors?

—La producció total de blat ha pujat fins a una mitjana de 200 milions de tones anuals, quantitat molt superior a la de l'època de Kruixtxov. Els rendiments han augmentat a poc a poc, fins arribar al nivell actual d'un 50 % més elevat que al temps de Stalin, gràcies sobretot a un ús més gran de fertilitzants, en particular a la Rússia europea, on la pluja és suficient però la terra pobre. Les terres verges de Kazakhstan i del sud de Sibèria continuen essent una reserva important: quan la collita és bona, com el 1978, poden proporcionar prop del 30-40 % de tota la producció de blat del país. Però només dos de cada cinc anys el volum de pluja és satisfactori en aquestes regions, de manera que la seva contribució és sempre imprevisible. Una mala collita general pot originar encara una crisi molt aguda. Malgrat tots els milloraments graduals, l'agricultura continua essent el sector més feble del sistema econòmic de Rússia.

—Si la producció mitjana ha pujat de prop de 135 milions a 200 milions de tones en comparació de la dècada anterior, i tenint en compte que la població soviètica ha augmentat molt poc, és difícil copsar les raons per les quals cal una importació massiva de blat els anys de mala collita (com, per exemple, el 1977). ¿Per què són necessàries les compres d'emergència a l'estranger?

—Hi ha dues raons principals. Primera, mentre en el passat la població rural es feia el seu propi pa, ara la pagesia, com qualsevol altre

grup social, espera que l'estat li subministri el pa; el consum per persona ha crescut. Segona, mentre vint anys enrera la gent s'accontentava tenint prou pa per menjar, ara volen més carn, més aviram, més productes de qualitat superior. Això ha obligat a incrementar l'alimentació del bestiar molt més ràpidament que en el passat. Quan Khruixtxov va caure, la mitjana de consum per persona de carn era aproximadament de 35 kg l'any a Rússia, tot i que ell havia promès en el programa del Partit que aviat se situaria al mateix nivell que als Estats Units, 100 kg. És impossible triplicar la producció de carn sense un augment proporcional del blat i altres aliments per al bestiar. De fet, avui el consum de carn és aproximadament de 55 kg l'any. Així, doncs, una bona part de l'increment de la producció de blat ha estat absorbida per la ramaderia. Una gran part dels cereals adquirits per Rússia als Estats Units no es destina a fer pa sinó a alimentar animals.

—¿Quina ha estat l'evolució de les parcel·les privades durant la darrera dècada aproximadament?

—La productivitat, naturalment, continua essent molt més elevada a les parcel·les individuals que a les granges collectives. S'hi fan aproximadament el 50 % de les patates del país, el 40 % de les gallines i pollastres i una alta proporció de la seva fruita i verdura. Les granges collectives, en canvi, estan en general especialitzades en el conreu de cereals, que no necessita massa treball individual i es pot beneficiar de l'augment de la mecanització i de l'ús de fertilitzants. Quan s'adonà d'aquest fet, el Politburo va doblar la superfície autoritzada de parcel·les privades, des d'un quart fins a mitja hectàrea, a començaments dels anys 70. Per primera vegada, també, es va permetre als treballadors de la indústria i de l'administració que viuen a les ciutats la possessió de petites porcions de terra —habitualment una desena part d'hectàrea o menys encara— on puguin tenir els seus propis horts i produir les seves pròpies verdures. Molts habitants de les ciutats van aprofitar aquesta oportunitat. Avui es poden veure molts d'aquests horts, que els russos anomenen «HORTS COLLECTIUS», on la gent produeix la seva pròpia fruita i verdura, que no estan registrats per les estadístiques de l'Estat però que redueixen la demanda dels consumidors sobre el sistema estatal pel que fa a tomàquets, patates o fruita, perquè si se'n té bona cura aquests horts poden alimentar, més o menys, una família. En general, mentre que les botigues estatals són de vegades molt pobres en assortiment de productes del camp, en canvi els mercats en què les explotacions individuals o collectives poden vendre els seus productes són pletòrics. Vostè pot comprar de tot als Mercats Centrals de Moscou, i molta gent prefereix aquests mercats encara que els seus preus siguin alts. Aquí a Londres es va al mercat de Soho per comprar tomàquets i enciams més barats que a les botigues. A Rússia és a la inversa: els mercats venen a preus superiors però tenen més varietat de productes. Així, el paper dels mercats en la distribució dels aliments ha

augmentat: en algunes zones, per exemple a certes ciutats del nord, els mercats són l'única font de verdura i de fruita fresca, i hi ha poblacions cosaques i granges collectives georgianes que lloguen avions per vendre-hi els seus productes a preus molt elevats; la qual cosa indica també que la gent d'aquestes ciutats té molts diners disponibles.

—*«Existeix un contrast considerable entre les terres riques d'Ucràina i del Caucas septentrional i el medi més advers de la Rússia central i de la Sibèria meridional?»*

—Certament. Primerament, la densitat de població és més alta al sud; hi ha més ciutats a l'abast de la gent que viu als pobles, de manera que poden viatjar més fàcilment a la ciutat i beneficiar-se més de les facilitats i diversions de la vida urbana. El sòl és més fèrtil, les collites més segures i els pobles millor construïts. A més a més, són zones on els habitants de Sibèria o de la Rússia septentrional i de la central passen les seves vacances d'estiu, de manera que la població local pot llogar les seves cases als estiuejants i elevar els seus ingressos venent els seus productes durant l'estiu. Això és particularment cert pel que fa a Crimea i al Caucas del nord, que atreu milions de turistes cada any, com Espanya, amb tot un conjunt d'avantatges materials per als seus habitants. Històricament, a més a més, zones com el Caucas septentrional foren regions cosaques, amb una població lliure, com una gran part de Sibèria i Ucraïna. Contràriament, la Rússia central no sols ha tingut sempre un sòl pitjor, sinó que ha heretat tota la misèria de la servitud del temps dels tsars, en què fou la típica regió d'exploatació senyorial. Aquestes zones han estat pobres durant segles i això no és fàcil de canviar. La gent és diferent, les tradicions són diferents, els pobles són diferents. La Rússia central va sofrir també més durant la guerra. El clima i la terra de la regió de Kaluga, per exemple, són ben bons, però la línia del front va travessar-la durant tres anys a la darrera guerra: la devastació hi fou enorme i encara no se n'ha recobrat plenament. S'hi poden trobar molts pobles que van ser abandonats durant la guerra i que mai més no han estat repoblats.

—*«Un dels grans desastres de l'administració Khruixtxov, segons el propi testimoni de vostè, va ser la dissolució de les estacions de màquines i tractors (EMT) a començaments dels anys 60. Vostè ha descrit el caos i l'abandó en què va quedar l'equip de maquinària agrícola bàsica de resultes d'aquella decisió. ¿Fins a quin punt s'ha assolit un nivell general de mecanització més elevat i operatiu des d'aleshores, sobretot en el sector dels cereals, que és un sector decisiu per al futur de l'agricultura soviètica?»*

—La mesura de Khruixtxov hagués estat menys perjudicial si només hagués dissolt les EMT, però no hagués obligat les granges collectives a comprar el seu propi equip, per a la qual cosa no disposaven de liquidesa per a pagar. També va deixar de banda el fet que els treballadors de les estacions de màquines i tractors posseïen passaports i tots els drets gaudits

en general pels habitants de les ciutats, drets que van perdre quan van ser incorporats als kolkhozos. La desigualtat entre treballadors i camperols va fallar i una extensa mà d'obra qualificada es va perdre perquè molts empleats d'EMT van preferir abandonar totalment la feina abans que esdevenir kolkhozniks. La situació ara ha millorat en molts aspectes. Primerament, totes les diferències legals entre camperols i gent de ciutat han estat abolides: els membres de les granges collectives tenen ara els mateixos drets per traslladar-se pel país i gaudir d'un sistema satisfactori de pensions. Així s'ha suprimit el principal obstacle perquè personal qualificat es traslladés al camp per treballar-hi, si el salari hi és tan bo o millor que a les ciutats. Les EMT han estat substituïdes per estacions estatals de reparació que s'ocupen de l'equip posseït pels kolkhozos. Les mateixes granges collectives són ara més grans i disposen així de fons més abundants per adquirir maquinària agrícola moderna a l'Estat, el qual la ven a preus polítics com estímul per invertir en una tecnologia millorada.

—*«Vostè ha esbossat una sèrie de millores materials en la condició de la pagesia russa. Les parcel·les s'han duplicat de grandària, s'han abolit les restriccions al dret de moviment, s'han introduït pensions estatals, s'han afluixat les pres-*

”

La productivitat és més elevada a les parcel·les individuals que a les granges col·lectives.

La relació entre pagesia i Estat són avui millors que en qualsevol període anterior de la història soviètica.

Totes les diferències legals entre camperols i gent de ciutat han estat abolides.

“

sions fiscals. *¿Fins a quin punt pot dir-se que la pagesia russa sent subjectivament que s'ha beneficiat dels canvis dels darrers quinze anys? Històricament, una de les més grans catàstrofes de l'època stalinista fou l'anihilament de tota confiança entre la població rural i la societat urbana. ¿Existeix una relació potencialment més saludable entre camp i ciutat avui?*

—La relació entre la població agrària i l'Estat és indubtablement millor avui que en qualsevol període anterior de la història soviètica. La llibertat de moviment, el dret jurídic de canviar de lloc de treball, és un guany considerable per a la pagesia, a la qual fins i tot es garanteix igualtat política formal en la nova Constitució, la qual ja no parla de la dictadura del proletariat tot sol, sinó també dels camperols i dels treballadors intel·lectuals. Si avui vostè va a pobles de Rússia, en trobarà molts que són més o menys pròspers: el seu habitatge és força millor, tenen botigues i serveis que no existien fa vint anys. Però subsisteix un problema important. Els desastres acumulatius que han afectat l'agricultura soviètica als temps de Lenin, als temps de Stalin, als temps de Kruixtxov, van fer tant de mal a tot el teixit de la vida rural que fins i tot amb els milloraments essentats hi ha avui poca gent jove i capacitada per gaudir la situació millorada de la ruralia. Molts pobles van quedant gradualment deserts a mida que van morint els seus habitants més vells. La història dels darrers 55 anys ha modificat tota la base de la força de treball de l'agricultura russa, i caldran molts anys, si no decennis, per arreglar-ho. Al Caucas septentrional i a Ucraïna, la situació va millorant molt més de pressa que a d'altres regions: hi ha pobles on fins i tot pot haver-hi més mà d'obra de la necessària per a les granges col·lectives de la localitat. Però a la Rússia central, on el sol és pobre, els pobles estan molt pitjor: encara és necessari cada any mobilitzar estudiants d'es-

coles tècniques i universitats de les ciutats per fer la collita de patates, verdures o altres conreus a causa de la manca de mà d'obra rural. També la producció a les que foren terres verges depèn del treball temporani d'estudiants i obrers de ciutats pròximes o fins i tot distants.

—La generalització del passaport interior, ¿no durà a una emigració més ràpida des dels pobles? Arribats a un determinat estadi del desenvolupament econòmic, una bona part dels fills i filles de les famílies camperoles de qualsevol país tendeixen a desitjar ocupacions a les ciutats.

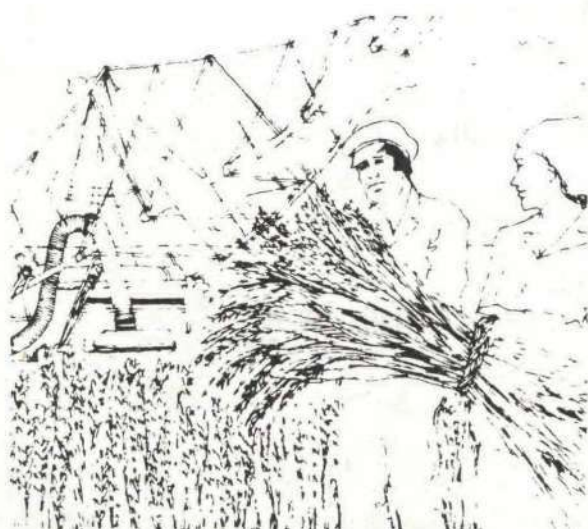
—Sí, però quan no existia passaport per a tothom, la gent jove canviava de residència de seguida que feien els 18 anys, cosa que tenien el dret de fer perquè llur posició no venia determinada pel lloc on havien nascut: era voluntari entrar a treballar en una granja col·lectiva. Una noia que estés a punt d'acabar els estudis mitjans podia sol·licitar d'anar a un centre superior mentre que un jove enrolat a l'exèrcit sol·licitava un passaport per deixar el seu poble el més aviat possible, perquè si es posaven a treballar com a camperols perdien tots els seus privilegis. Ara no estan pressionats per actuar així, perquè les granges col·lectives poden demanar gent per treballar un o dos o tres anys. Un jove pot començar treballant-hi provisionalment de primer, després pot casar-se, aconseguir una casa i finalment considerar que el kolkhoz proporciona tants ingressos com una feina a la ciutat, i de vegades fins i tot més, si la granja col·lectiva està ben organitzada i és pròspera.

—Vostè parla del problema de la despoblació rural. Però gairebé un 40 % dels russos encara viuen al camp.

—Sí, però no pas tots treballen a les granges col·lectives. En primer lloc la proporció de gent gran és molt més elevada als pobles que a les ciutats. En algunes àrees es pot trobar que la meitat d'aquest 40 % tenen més de 60 anys. I al mateix temps la meitat de l'altra meitat potser estan treballant en les poblacions més properes. Jo vaig viure en una població petita a uns 100 km de Moscou, a la regió de Kaluga: els trens del matí anaven plens d'habitants de les poblacions dels voltants que anaven a Moscou, per treballar a diferents llocs, o a d'altres pobles per treballar en fàbriques o en construccions. Vivien en els pobles, i s'empadronaven en el camp, però no hi treballaven pas. Segons les estadístiques oficials, només el 25 % de la població depèn d'ingressos que provenen del sector agrari.

—¿Viurien a les poblacions si obtinguessin el permís?

—Alguns sí. Però si el poble no és lluny de la població, molta gent prefereix quedar-s'hi, perquè tenen un jardí i una casa, i no un petit apartament en un espai limitat. Amb el millorament de la vida als pobles, no hi ha tanta pressió, com hi havia fa deu o quinze anys, per anar a viure a les ciutats.

Indústria

—*Quina és la seva opinió sobre el desenvolupament de la indústria soviètica durant l'època de Brejnev? Durant molts anys la premsa occidental ha parlat molt del descendent index de creixement de la URSS, fet que ha canviat una mica amb la recessió al món occidental, però que encara presenta un aspecte general de crisi industrial que arrossega la Unió Soviètica. Sembla que hi ha hagut falles importants en la planificació dels objectius dels anys 70. Però el que no és gaire clar és el balanç global de la indústria soviètica els darrers quinze anys.*

—La producció industrial ha més que doblat durant l'administració de Brejnev. L'index de creixement en la producció de petroli, acer, carbó i vehicles de motor ha estat molt ràpid. També la indústria de consum de béns ha registrat un gran augment —aparells de televisió, bicicletes i d'altres. Per altra banda, aquest creixement quantitatiu no ha resolt el problema de la qualitat dels productes russos. Virtualment tots els productes soviètics, tant si són equips industrials o tècnics com productes de consum, en aquest aspecte tenen un nivell molt baix. La raó més important per explicar aquest fenomen és l'absència de competitivitat en el mercat intern: no hi ha prou pressió per millorar la qualitat. L'únic camp en el qual la qualitat generalment és molt elevada és la indústria militar. I això passa perquè el seus productes han de «competir» directament amb els d'EUA, Alemanya de l'oest o França.

—*Sabent que ara la URSS posseeix una tecnologia militar molt avançada, que pot competir amb la d'EUA en molts camps, sembla estrany que això no impulsi la indústria civil. L'esquema típic de les economies occidentals capitalistes de la postguerra ha estat que els avenços de les investigacions fetes als laboratoris aeronaútics i electrònics, que treballaven amb contractes amb l'Estat en el sector de defensa, s'han estès bastant de pressa a d'altres aplicacions civils. ¿Per què això no ha passat a Rússia? Per exemple, el sistema soviètic de míssils depèn d'uns controls de computadora molt sofisticats. I en canvi, un dels sectors més endarrerits de la indústria de la Unió Soviètica són les computadores. ¿Quina explicació té això?*

—En el cas del desenvolupament de les computadores, la raó històrica és que la cibernètica i l'electrònica no eren considerades ciències durant l'època de Stalin. La cibernètica va ser condemnada a ser una pseudociència burgesa durant el període d'aïllament després de la guerra. Realment no es va començar a estudiar fins 1956, i en aquella època Rússia estava 10 anys darrera de l'Europa occidental o d'Amèrica. És a dir, la primera generació de computadores soviètiques s'assemblava molt als prototips d'EUA de la dècada anterior. Aquest abisme tan gran no es podia vèncer tan fàcilment com, diguem, a la indústria del carbó o a la de l'acer, en les quals l'equip és menys sofisticat. I a més, si la investigació va començar amb una diferen-

cia de 10 anys, llavors l'educació ha començat amb un endarreriment de 15 anys perquè no va ser fins més tard que l'Institut de Matemàtica Aplicada i altres establiments van començar un programa d'investigació per als experts que podien formar-se per tal d'ensenyar d'altres. Al final de l'època de Khruixtxov, a la universitat de Moscú i en alguns altres instituts hi havia alguns especialistes competents, però tots van ser absorbits pel complex militar. Quinze anys més tard, ara, la situació comença a canviar. Molts col·legues que són enginyers de computadores estan treballant i aquesta professió s'està tornant molt popular entre la gent jove. L'escola d'Electrònica de Moscú està molt de moda. I això també passarà fins i tot amb la indústria de la computadora. Reconec que la indústria soviètica va uns dos o tres anys darrera la dels EUA, que és un endarreriment molt important en un camp que avança tan de pressa com les comunicacions electròniques, però és molt menor que en temps de Khruixtxov.

Més en general, la tecnologia militar ha influït a la URSS com a tot arreu; per exemple, l'aviació civil es va desenvolupar a partir dels bombarders, i les centrals nuclears dels reactors militars. Però la tecnologia militar més recent s'ha tornat massa sofisticada perquè la cooperació sigui possible.

—*¿I què em diu de les falles persistents dels objectius en els plans quinquennals durant el comandament de Brejnev? Vostè ha parlat del creixement de la indústria en general, acomplert en aquest període, fet que és impressionant. Però, si es compara amb els del 1950 o 1960, l'index de creixement segur que ha baixat considerablement.*

—És cert. Una de les raons és que la Unió Soviètica no és pas un país exportador majoritàriament com el Japó: tota la seva economia està orientada al desenvolupament del consum intern; però ara la demanda interna està molt sensibilitzada per la qualitat dels productes a l'abast. En massa camps ningú no vol comprar

res. Rússia pateix d'un excés de productes no venuts. No és només un problema de peces de vestir o de mobles; passa el mateix amb l'equip tècnic. Per exemple, quan jo era el cap d'un laboratori mèdic, intentava no comprar mai centrífugadores de molta velocitat fetes a Rússia perquè sabia que funcionaven malament. Concentrava les meves energies per tal de poder obtenir moneda estrangera i comprar una Beckmann d'Alemanya o Amèrica. Aquest exemple seria cert en molts sectors. Naturalment, el seu efecte és l'obstaculització del creixement econòmic ràpid.

—*Com explica l'entusiasme sobtat per les importacions de tecnologia i capital estrangers a la Unió Soviètica? ¿Deu ser la resposta a les grans pressions existents dins l'economia?*

—Hi ha hagut un canvi fonamental d'actitud durant el període Brejnev. La política de Kruixtxov va ser un intent de copiar tots els avenços tecnològics de fora. Va creure que era suficient només de reproduir els mateixos models occidentals assequibles a la URSS. Però això requeria temps, i no sempre era fàcil d'aconseguir el mateix nivell de qualitat. El 1966 la URSS es va fer membre del Conveni Internacional de Patents (International Patent Agreements) i ja no va tenir més la llibertat d'imitar els equips occidentals peça per peça. Els dirigents soviètics es van adonar que sovint era més racional comprar una llicència o fins i tot adquirir tot un complex a l'Alemanya occidental o a un altre lloc, que no pas intentar construir laboriosament el seu propi model. Evidentment es va tenir molta cura de fer això només en els camps que no eren estratègics per a l'economia russa, tals com cotxes —el capital italià havia construït un complex en el Volga— o televisors —van comprar el sistema francès de color—, sectors que no són vitals per a l'existència del país com a conjunt.

—*Una part important del futur econòmic de la URSS depèn de Sibèria, que ha absorbit una quantitat immensa d'inversions en els darrers anys. Fins ara, quins han estat els resultats?*

—En els seus últims anys, Khruixtxov va abo-
lir els salaris dobles o triples que cobraven els treballadors en les àrees anomenades de l'Àrtic. Ell va pensar: hi hem construït bones poblacions, per tant la vida ja no és tan difícil i no cal pas pagar sobresous. El resultat va ser desastrós: entre 1950 i 1970 la població de Sibèria va disminuir d'un milió de treballadors, que varen marxar. Aquest descontentament de la gent no es va expressar a través d'unes protestes polítiques sinó per mitjà d'un èxode demogràfic, amb uns efectes desastrosos en el desenvolupament econòmic de Sibèria. En temps de Brejnev s'han tornat a introduir uns extrems i uns punts especials per al treball a l'Àrtic; fins i tot la gent jove pot aconseguir aquests extrems per treballar-hi durant les vacances de l'estiu. Per tant, ja no hi ha manca de mà d'obra per dur a terme els difícils projectes de la Sibèria. La regió conté moltes reserves de petroli, carbó

i gas, elements que seran essencials per a la URSS en els propers 20 anys. Ja s'hi han aconseguit uns progressos bastant ràpidament. Tant les reformes pel que fa al passaport i a les jubilacions de la pagesia, com els canvis en l'escala de sous de la classe treballadora a Sibèria són un exemple de la manera com el règim de Brejnev ha respost amb concessions econòmiques per tal de defugir les tensions agudes entre les dues classes més àmplies de la població, les quals eren directament uns obstacles per al creixement nacional.

—*Com caracteritzaria vostè la relació bàsica entre la classe treballadora soviètica, que ha augmentat més en nombre i en qualificació durant l'època de Brejnev, i l'estat soviètic? ¿Quines són les actituds típiques del treballador rus envers el règim?*

—La situació econòmica del país roman per sota de les expectatives, però sempre va millorant lentament. No hi ha pas atur, sinó al contrari: hi ha manca de mà d'obra, cosa que crea una varietat més gran d'elecció de feina per als treballadors. Una família treballadora normal fàcilment pot satisfer les seves necessitats materials immediates: pis, treball estable, educació per als nens, cura de la salut, etc. El preu de les coses essencials —pa, llet, carn, peix i lloguers— no ha canviat des de 1964. El cost dels aparells de televisió o de ràdio i d'altres peces de duració s'ha abaixat realment (dels indeguts alts nivells d'abans). De fet, ara hi ha un excés de moneda en les mans de la gent, i la demanda dels consumidors d'objectes que fa uns anys no es tenien per vitals roman insatisfeta. Així, existeix inflació però no per a les coses essencials. El resultat és que hi ha uns pocs signes reals de descontentament econòmic entre la classe obrera, que són més alts entre la mà d'obra més qualificada. L'aparició de petits grups de dissidents que demanen els drets polítics entre els treballadors és una cosa nova, però són grups molt febles i poc representatius; i inevitablement ha de ser així mentre no hi hagi llibertat de premsa i l'intercanvi d'informació estigui tan limitat i la formació d'associacions i sindicats estigui proscriu. Cal recordar també que la URSS és un país molt gran, és a dir que si bé la classe treballadora és molt gran en nombre, també està dispersa en unes distàncies immenses. Naturalment això fa que la posició dels dirigents del partit sigui més segura. L'actitud de la classe treballadora envers la situació del país i envers el règim representat per aquests líders, evidentment no és pas la mateixa. Pel que fa als individus, hi ha una indiferència total. L'actual grup dirigent s'ha tancat en ell mateix, aïllant-se tant de la classe treballadora i de la gent normal en general que no hi ha cap emoció respecte dels canvis d'individus particulars. Quan Shelepin va ser tret de la direcció dels Sindicats, cap subordinat seu no va fer el més petit comentari, cap expressió ni de goig ni de llàstima. Certament va passar el mateix amb en Podgorny, el cap d'estat oficial. L'home normal creu que el sistema és més important que un dirigent o un altre.

”

Auna família treballadora
li és fàcil
satisfer les seves necessitats
immediates.
El preu de les coses essencials
no ha canviat des de 1964.

S'estima que
el nombre de presoners polítics
oscil·la entre
els 2.000 i els 10.000

No hi ha atur, al contrari:
manca de mà d'obra.

Els camps estan muntats
prop de complexos industrials,
sobretot als rams
on hi ha treballs penosos
i desagradables.

Oposicions

—Això ens porta a la reacció del règim enfront de la dissidència política, que fins ara s'ha mantingut al nivell de la intel·lectualitat. La repressió dels dissidents és avui el prisma més important a través del qual es veu la URSS des dels mitjans de comunicació occidentals; segurament ocupa més espai que tots els altres temes junts. ¿Podriem començar demanant-li quina és la seva opinió sobre el nombre probable de presoners polítics a la Unió Soviètica actualment?

—Es molt difícil de dir perquè no hi ha estadístiques dignes de fiar. Podem acceptar els nombres poc sensacionalistes d'Amnesty International que ha localitzat no pas més d'un miler de persones que són considerades presoners polítics i adoptades com a tals per aquesta institució. Però ells no poden estudiar la situació russa globalment: ells enregistren només aquells que han atret algun tipus de publicitat o el report d'algun grup periodístic. Això vol dir que generalment només arriben als grans centres, com Moscou, Leningrad o Kiev, on els casos són més visibles. N'hi ha molts més sobre els quals no tenen informació. La major part de les estimacions fluctuen entre els 2.000 i els 10.000 si s'entén per presoner polític la persona jutjada i sentenciada d'acord amb els articles 70 i 71 del codi criminal, és a dir, per agitació o propaganda anti-soviètica, possessió de literatura anti-soviètica, accions adreçades a canviar o enderrocar el caràcter del govern soviètic. Aquest nombre és més alt si s'hi inclou les sectes religioses i la gent que ha participat en el creuament il·legal de fronteres, que són acusats segons articles diferents. Aquestes categories són més difícils de jutjar, perquè reuneixen motius molt diversos. Alguns dels arrestats quan intentaven creuar la frontera poden tenir una motivació política per voler escapar del país; però pot ser que simplement estiguin ficats en algun afer de contraban o que sigui gent jove, sense idees polítiques, que vulgui viatjar a d'altres països. Per exemple, Martxenko era un treballador jove que inicialment va ser sentenciat per «gamberrisme» la primera vegada que es va ficar en una baralla. Va fugir de la presó i va ser agafat quan intentava creuar la frontera de l'Iran; li van caure sis anys en un camp, després dels quals va escriure un llibre sobre les seves experiències i ara s'ha convertit en un dissident polític. Pel que fa a la religió, algú pot negar-se a fer el servei al·legant motius religiosos, que no estan acceptats a la URSS; igualment són quintats i després deserten. Si els agafen, són sentenciats com a desertors i no pas com a creients. D'altres poden pertànyer a sectes que rebutgen de portar els seus fills a les escoles oficials: si els amaguen i intenten educar-los ells mateixos, això també és il·legal a la Unió Soviètica.

—Si agafem les xifres més altes que vostè ha citat, ¿com es poden comparar aquestes xifres amb la situació el 1964, quan va caure Khruixtxov? En la majoria de camps vostè ha argu-

mentat que l'època de Brejnev ha estat testimoni d'un progrés real per sobre de l'herència de Khruixtxov. El fet contrari, ¿no seria cert en aquest aspecte?

—És difícil estar-ne segur, però la meua opinió és que hi havia més presoners polítics en temps de Khruixtxov que no pas ara. La destalinització dels anys 50 no va canviar-ho tot de cop. Hi havia molta gent que eren més o menys presoners polítics en temps de Stalin i que no van ser rehabilitats en temps de Khruixtxov. Naturalment es pot discutir sobre les categories. Soljenitsyn considera els membres de l'exèrcit Vlassov com a presoners polítics. En temps de Kruixtxov n'hi havia dotzenes de milers d'aquests a les presons, la major part dels quals tenien sentències de 25 anys. Ara estan lliures o s'han mort. Aquest grup ja no és una categoria important dins el sistema actual de camps: ho era durant l'època de Khruixtxov. A més, llavors la repressió normal era més arbitrària; la gent podia ser arrestada per motius més petits d'aquells pels quals ara es troben a la presó. Recordo que el 1958, per exemple, només alguns comentaris orals anti-soviètics podien dur-te a la presó, i en canvi ara la KGB necessita algun tipus d'evidència escrita. La diferència més gran és que cap grup de dissidents no existia com a tal a l'època de Khruixtxov. Per tant, era molt més difícil aconseguir publicitat dels presoners a l'estranger, perquè no existien les connexions entre l'oposició russa i la premsa estrangera. I per tant el nivell de repressió no estava controlat des de tan a prop.

—¿Quina és la diferència entre ser sentenciat a presó o a un camp, a la Unió Soviètica? Poca gent als països occidentals ho té clar. ¿Quines categories són condemnades a una forma determinada de detenció?

—Totes les persones que estan bé de salut, jutjades en els tribunals, ja sia per crims ordinaris o per oposició política, normalment són enviats als camps. Si és major de 60 anys, va a la presó. Tanmateix, les presons es fan servir sobretot durant l'època de les investigacions o en el moment de trasllat després de la sentència. Les cel·les no són individuals sinó unitats per a grups. Allà els presoners no treballen. Poden llegir literatura de la presó, però a molts

no-intelectuals no els agrada llegir. Per això molts individus actualment prefereixen el camp a la presó, fet que no era pas així en el temps de Stalin. Els individus que violen les regles d'un camp, poden ser enviats per un o dos anys a una presó, com a càstig: els és una restricció més forta.

—Quina és la funció dels camps avui? ¿Fins a quin punt han canviat des de l'època de Stalin?

—La localització i les condicions dels camps han canviat considerablement els darrers 25 anys. Stalin va fer construir molts camps a zones que no eren centres de desenvolupament industrial o tècnic destacat a la Unió Soviètica, a la Sibèria del nord o a d'altres indrets. El règim de treball hi era tan dur que els presoners no podien sobreviure si els era aplicada una condemna llarga i eren assignats als treballs anomenats generals; no més del 5 % dels que hi eren enviats durant els anys 30 sobrevivien a la seva sentència. Avui molts d'aquells camps de l'extrem nord han desaparegut: els camps sibèrians són en general reservats a criminals professionalitzats i reincidents tinguts per molt perillosos, com els organitzadors d'atracaments armats, per exemple. Per crims corrents o delictes polítics, la gent és enviada a camps situats a la pròpia regió on viuen. Cada regió té un camp de règim general i un de règim especial, amb l'excepció (en aquest segon cas) de Moscou, Leningrad i Kíev, on l'existència de camps molt grans constituiria una mala publicitat i on han estat creades el que en diuen «zones de 100 km lliures de delinqüents». Els camps estan muntats a prop d'un o altre complex industrial i acompleixen funcions econòmiques. Hi ha rams molt impopulars, com el de química o fertilitzants, per als quals és molt difícil aconseguir que la gent es desplaci a fi de treballar-hi; en aquests casos l'estat construeix una fàbrica i installa un camp a la proximitat. Els presos hi treballen com a assalariats. Tècnicament reben un salari, del qual és deduït el cost de manutenció dels seus guardians, de tal manera que el sistema és així autosuficient. El 1969 es van decretar reglamentacions generals que estipulen la quantitat d'aliments que s'han de subministrar als presos i la quantitat de treball que aquests han de fer en les diferents classes de camps. Ja no hi ha fam generalitzada; però les racions alimentàries no són pas generoses i poden ser reduïdes en cas d'aïllament del pres per violació de la disciplina. En la pràctica, les condicions varien molt d'un camp a un altre. El treball i l'alimentació en els camps de règim especial són força semblants, però les comunicacions amb l'exterior hi són molt més restringides, com també la possibilitat per als parents d'enviar paquets de menjar i altres ajudes.

—¿Quina és actualment la població total dels camps?

—D'un milió i mig a dos milions. Aproximadament la meitat d'aquesta població és constituïda per joves condemnats per «gamberrisme» o altres delictes menors. En els casos en què a

Anglaterra un lladre de botigues és castigat amb una multa, a Rússia li és aplicada com a mínim una condemna breu.

—Un nombre molt alt encara, més d'un 1 % de la població.

—Sí, però cal recordar quin és el context civil. Per exemple, el meu cunyat, que era un tècnic en ordinadors, retornava a casa seva en motocicleta, després del darrer torn de nit. Topà amb un home begut que caminava pel mig del carrer, que morí. Fou considerat culpable de negligència i condemnat a dos anys en un camp de treball. Aquest mateix fet hauria estat tractat d'una manera diferent a França o aquí. Una vegada el meu germà Roy estudià les conductes delictives a la regió de Tula quan treballava en una acadèmia de pedagogia. Descobrí que al voltant d'un seixanta per cent dels sentenciats eren joves amb penes curtes, la major part per robar toris de menjar. L'estudi va ser fet en temps de Khruixtxov, quan els habitants d'aquella àrea no tenien gran cosa a dur-se a la boca i intentaven furtar petits articles de les botigues. En general la llei, allà, és més dura i rigorosa.

—¿Quan va començar l'ús d'hospitals psiquiàtrics com a forma d'empresonament de dissidents polítics, al qual s'afegia l'administració de drogues potents que semblen pensades per a disgregar la personalitat?

—Crec que va ser vers 1961-1962 aproximadament. Fou quan Tarsis, un escriptor que havia sofert una malaltia mental, publicà a l'estranger una novel·la antisoviètica de molt mala qualitat literària. En aquell temps el govern era molt sensible al tipus de propaganda que això representava. També Grigorenko, quan encara era general en actiu, va ser tancat en un hospital per fer declaracions públiques contra Khruixtxov. Això fou el 1963 i era la primera vegada que era reclòs. Aquests casos demostren que ja abans de Brejnev existien aquestes pràctiques. Però jo diria que l'ús més deliberat de les institucions psiquiàtriques per a fins polítics va iniciar-se vers el 1966. Les drogues per elles mateixes només tenen un efecte temporal, actualment no poden ser usades per a disgregar completament la personalitat. Però com és obvi l'internament psiquiàtric és considerat molt pitjor que un camp de presoners, perquè podeu restar-hi tota la vida. Les autoritats acudien a aquest tipus de tractament dels dissidents cada cop més sovint. Especialment en els casos on tenien molt poques evidències de culpabilitat o temien que una personalitat important, en un judici que gaudiria d'una publicitat desavantatjosa, els posés en situacions incòmodes. Els hospitals mentals són institucions no judicials i tothom pot ser-hi confinat per raons que no són sinó ordres administratives. Però la publicitat ha penetrat tan profundament en aquest sistema de repressió, que es veuen obligats a utilitzar-lo amb molt més de compte. Avui no és tan fàcil recloure algú en una institució psiquiàtrica com ho era fa set o deu anys.

—La darrera constitució, proclamada amb

tant de rebombori per Brejnev, ¿conté algun canvi real, referent a l'amplitud dels principis i drets legals, respecte a la constitució de Stalin i Bukharin de 1936?

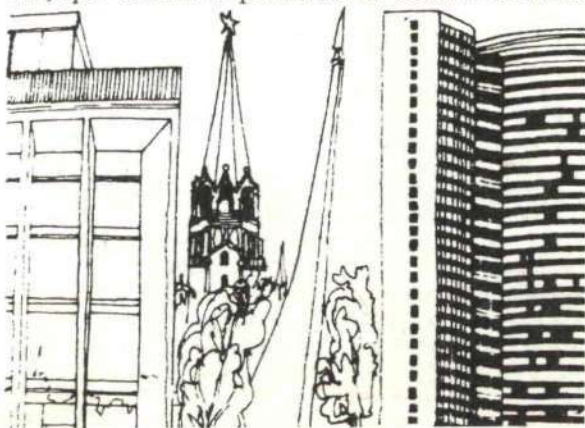
—No significativament. La nova constitució institucionalitza el sistema de partit únic, fet que ha de considerar-se un retrocés. Fixa una major amplitud en els drets de l'esfera privada i per primera vegada defineix una llei de ciutadania que no havia existit fins ara. Però la constitució és més una declaració política que una carta constitucional bàsica. El codi penal existeix independentment d'ella i no ha estat variat des del temps d'en Khruixtxov, quan es redactà el nou codi de 1961.

—Recentment el seu germà Roy intentà presentar-se com a candidat independent a les eleccions per al Soviet Suprem. ¿Això era previst en la nova constitució?

—A la URSS els candidats per a una elecció han de ser presentats per una organització o associació. Roy ho fou per un grup de treballadors «Eleccions 79». Malgrat que la constitució no ho sanciona, hi ha una llei de 1932 que regula el registre d'associacions i que per tant teòricament les permet. Aquesta disposició no va ser trobada a cap despatx oficial de Moscú, sinó en un diari vell. Mai no havia estat derogada. Naturalment les autoritats refusaren la candidatura. Roy volia usar aquest fet per a posar a prova, públicament, la legislació.

—¿El moviment de dissidents de la meitat dels anys seixanta —la primera forma organitzada d'oposició a Rússia des dels anys vint— per qui era encapçalat i quina direcció prenia? ¿Com explica la creixent evolució cap a posicions dretanes dels seus membres en els anys setanta?

—Després de la caiguda de Khruixtxov hi havia un sentiment estès entre els intel·lectuals. Es creia que era possible una rehabilitació de Stalin a gran escala, es temia la reimplantació de nou del sistema stalinista. Veritablement hi havia indicis per creure que determinades fraccions del partit pretenien un retorn cap als vells mètodes. Aquest perill uní un ampli ventall d'hommes, entre ells moltes personalitats ben situades, que escrivien protestes al Comitè Central.

Llavors se celebrà el judici de Siniavsky-Daniel que era clarament il·legal i que despertà una àmplia oposició. Aviat fou seguit per la campanya de Soljenitzyn a la unió d'escriptors, el 1967, contra la censura. Un tema que guanyà el suport de milers de persones, en un clima on era possible parlar obertament de l'amenaça d'una nova restalinització, sense pors ni represàlies. El país estava encara en plena excitació després de la commoció dels darrers anys de Khruixtxov. Hi havia una extensa discussió sobre les necessitats de reformes econòmiques, científiques, institucionals i d'altres. Durant cinc anys fou possible mantenir un moviment d'oposició sota la base comuna de la crítica al *status quo* de la URSS. Però amb el temps esdevingué necessari suggerir alternatives positives per al desenvolupament de la societat soviètica. Però l'actuació governamental que dosificava alternativament les concessions i la repressió provocaren una davallada en el moviment d'oposició. Uns estaven satisfets amb les reformes econòmiques i l'estabilització política del règim i especialment en l'avanç cap a una distensió amb l'oest. Altres estaven atemorits pel final de la primavera de Praga a Txecoslovàquia. Però pels que quedaven a l'oposició la discussió de programes de futur no podia ser eludida per més temps. En aquest punt l'escissió era inevitable.

Roy buscava una alternativa socialista per al sistema existent. Aviat estigué en minoria perquè era molt més fàcil, a Rússia, advocar per un desenvolupament nacionalista d'inspiració dretana, ja fos de tipus neo-religiós —com Soljenitzyn que tornava a un passat autoritari— o una imitació de moltes de les característiques del capitalisme occidental —com ha esdevingut el programa de Sakharov—. Era molt més difícil desenvolupar idees noves i originals que retrocedir a la religió i el nacionalisme o al model occidental. Malauradament la gran majoria de dissidents no tenien una formació suficient en ciències polítiques, llur coneixement de la història mundial, dels estats contemporanis o de la comparació de sistemes socials era molt superficial. El debat també fou molt afectat pel dret a emigrar del país, que Sakharov i d'altres van començar a elevar fins i tot per damunt de la llibertat de premsa.

Des de 1970-1971 endavant, el govern començà a permetre l'emigració jueva a Israel. Arran d'això comprovaren els avantatges de permetre que els dissidents abandonessin també el país. Aquest fet ha variat molt el curs dels esdeveniments. Més o menys la meitat d'aquells que eren ben coneguts com a membres de l'oposició cap a la meitat dels anys seixanta són avui a l'emigració. De 400 a 500 persones, políticament actives, han marxat de Rússia. Avui fàcilment qualsevol dissident pot, si vol, emigrar, fora que treballi en feines qualificades. Òbviament això ha debilitat molt el moviment a l'interior. Al mateix temps molts d'aquests intel·lectuals quan arriben a Occident són ajudats econòmicament —almenys en la major proporció— per la dreta. L'ambient capitalista que envolta aquests emigrats ha transformat la mentalitat i les opinions de molts dels dissidents.

—Ha dit abans que molts dels dissidents rus-

sos no tenen cap formació política ni coneixements en ciències socials. En part, això es relaciona amb el fet que molts d'ells tenen una formació purament literària o un estret bagatge científic-natural. Roy i vostè mateix en són dues excepcions —no només a la Unió Soviètica, sinó a tota l'Europa de l'Est, on una figura com Bahro és igualment poc freqüent—. Malgrat tot hi ha un ampli ventall d'intel·lectuals treballant en història, economia o sociologia a la Unió Soviètica, adquirint una preparació més aplicable a la formulació de noves idees i programes polítics. Sabem moltes menys coses d'ells que de la intel·lectualitat literària tradicional. ¿Quines són les perspectives que els homes com vostè o el seu germà presenten a la generació que ara deu tenir al voltant de trenta anys?

—Hi ha un important nombre de joves historiadors que simpatitzen, més o menys, amb els punts de vista de Roy, però no poden publicar el que vulguin. Per a ells convertir-se en dissidents vol dir perdre el seu lloc de treball i molt poca gent a la Unió Soviètica pot sobreviure com a treballador autònom o com a escriptor sense ocupació fixa. Han de continuar treballant pel sistema, publicant assaigs i articles. No els agrada aquesta situació, però no tenen opció. La història és sotmesa a un rígid control polític, molt més que les ciències naturals o la literatura. Els dos volums de la *Història de la col·lectivització* preparada per l'Institut d'Història el 1966 i 1967, per exemple, fou destruïda després d'haver estat impresa. Tota la feina dels científics socials que hi eren compromesos fou destruïda. Molts n'han quedat profundament decebuts. Jo diria que entre la nova generació s'ha estès ràpidament una actitud de compromís per una alternativa. Llurs llibres que poden comprar en versions realitzades fora, són ja bastant diferents dels de fa deu anys. Ja no es basen només en fonts soviètiques, sinó que apunten cap a anàlisis mundials més àmplies dels fets polítics, utilitzant una més àmplia base d'informació. Però no estan encara disposats a fer una crítica directa de la situació interna. Saben que si ho fessin, no publicarien.

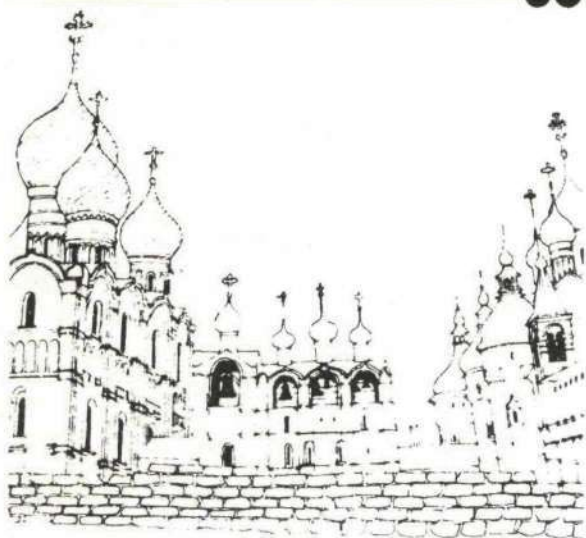
—Segons la seva opinió, ¿quina ha estat la principal tendència de la vida cultural a la URSS durant els darrers quinze anys?

—La principal tendència en la vida cultural russa d'aquests darrers quinze anys pot ser definida com la d'un conservadorisme flexible. No ha estat reaccionari i repressiu com en el període de Jdànov després de 1946. No ha estat tampoc erràtic i imprevisible com ho fou sota Khruixtxov, amb relaxaments i enduriments alternatius. Evidentment sota Brejnev s'ha aturat tota la producció literària a propòsit de presons i camps i la censura ha augmentat. Però dins de les àrees més permeses de la cultura han ressorgit moltes tradicions clàssiques i s'han promogut canvis en les formes i els mètodes estètics. Cap film, obra de teatre o literària no pot atreure avui el públic sense recórrer al realisme clàssic o a l'experimentació amb noves formes. El realisme socialista ha perdut la seva atracció. La qualitat dels films i les obres ha millorat

”

La nova Constitució institucionalitza el sistema de partit únic, fet que ha de considerar-se un retrocés.

A l'oposició, és més difícil trobar una alternativa socialista que no retrocedir a la religió i el nacionalisme o al model occidental.

ostensiblement. Hi ha més aprofundiment psicològic i un nivell més elevat d'estàndards professionals. També s'observa una acceptació, si bé limitada, de la música i l'art modern. Autors i artistes tenen permís per experimentar, amb l'única condició de no ocupar-se de temes polítics. Han de concentrar-se a mantenir la població entretinguda, interessada i fins i tot orgullosa dels guanys culturals soviètics. L' experiència és cada cop més gran i la qualitat de llur treball millor. Però cal dir que res de sensacional o revolucionari no ha estat produït, cap nou horitzó no ha estat obert. El mateix ha passat en el camp de la ciència. El nivell general és relativament alt i semblant al dels estàndards internacionals. Però les troballes importants són molt rares.

Fets nacionals

—*¿Quina creu que és la importància, avui, del problema de les nacionalitats a la URSS? La majoria de la població ha esdevingut ràpidament no-russa. Sovint a Occident es preveu un creixement dels nacionalismes centrífugs als països bàltics, a Ucraïna, al Caucas i a l'Àsia central per analogia a les tensions presents en molts estats capitalistes. ¿Creu que la comparació és vàlida?*

—No. La qüestió nacional és molt aguda a Espanya, Bèlgica o el Canadà on hi ha només dues o tres nacionalitats conflictives. A la URSS n'hi han més de cent, que fan que la situació sigui més fàcilment manipulable pel govern central. Dins de la gran quantitat de grups ètnics a la Unió Soviètica, el grau de sentiment nacional varia enormement. Pobles que no tenien llengatge escrit o cultura urbana abans de la revolució, per exemple els bashkirs, han estat assimilats per la cultura russa. Alguns dels més petits han desaparegut completament. El 1926 a la URSS es registraven 200 grups ètnics diferenciats. Avui aquest nombre ha disminuït a 80-90. Mentre la proporció de russos purs en la població total ha anat baixant, la proporció de russo-parlants ha augmentat.

A les repúbliques més grans la situació és diferent. Els pobles de les repúbliques de l'Àsia central mai no havien gaudit de tanta llibertat en la seva història. La majoria estaven sotmesos a governs estrangers des del temps de Genghis Khan cap aquí. Com saben hi ha minories azerbadjanis i turques a Iran i usbeques, kazakhs i tadjiks a Xina, al costat de la frontera. Llurs condicions de vida són molt més dures que les dels grups de la URSS. Inevitablement el sentiment nacional a Tashkent és molt diferent al de Riga. Els estats bàltics tenen una història més complexa i són veïns de països que actualment són independents de Rússia, com Polònia o Finlàndia. Aquest fet naturalment ha influenciat les perspectives populars en aquests països. Però, fins i tot entre ells, hi ha matisacions significatives: el nacionalisme té més força a la Lituània catòlica, que fou un vast imperi medieval, que a la protestant Estònia, que durant pràcticament tota la seva història ha estat governada pels suecs, danesos, alemanys o russos. A Ucraïna també hi ha una gran diferència entre les regions de l'est i de l'oest. El nacionalisme ucraïnès actual està concentrat a la regió occidental, que té una llarga tradició de resistència cultural a la dominació estrangera. Aquest sotmetiment ha durat molts segles, durant els quals aquesta regió ha estat moltes vegades intercanviada a una banda i l'altra de la línia fronterera entre Polònia i Rússia, una experiència molt diferent de la de la regió de l'est. Evidentment el govern central està molt preocupat pel creixement dels nacionalismes i està intentant apagar-lo. Però a llarg termini els canvis seran inevitables. Els alts nivells del partit i de l'estat són encara dominats, d'una manera aclaparadora, per russos o ucraïnesos «russificats» i això no podrà ser mantingut indefinidament.

El futur

—*¿Entre els membres de l'actual direcció qui són els successors més probables de Brejnev? ¿Creu que la seva mort o substitució pot ser l'indicador de canvis importants en la política soviètica per als anys vuitanta?*

—Les possibilitats dels diferents candidats a la successió de Brejnev no poden ser previstes sense una avaluació del temps que encara es mantindrà en el càrrec. Com a geriatra puc dir que els principals problemes mèdics de Brejnev són l'arteriosclerosi coronària i cerebral, les mateixes malalties que causaren la mort de Lenin als 53 anys d'edat i de Stalin als 73 anys. En aquests casos la deterioració física és irreversible, però gradual, tot i que sempre hi ha grans possibilitats que apareixi un atac fatal. Per a Lenin l'atac fatal fou el tercer, igual que per a Stalin; aquest darrer havia tingut el primer atac el 1938 i el segon el 1949. Si el problema de la successió fos plantejat avui, la solució inicial seria probablement un col·lectiu de direcció, tal com ho fou després de Lenin, de Stalin i de Khruixtxov. En aquest cas el grup més influent seria el d'Ustinov, Andropov i Gromyko. Però evidentment l'elecció del secretari general seguiria essent decisiva. Des dels primers signes de pèrdua de salut de Brejnev els experts occidentals han variat els noms del probable successor moltes vegades. Kirilenko, fins fa poc considerat el més ben situat, sembla ara més endarrerit, mentre que Txernenko, el membre més nou del Politburó, ha augmentat les possibilitats, sobretot perquè ha estat molt de temps l'ajudant i el confident de Brejnev. Si fos el mateix Brejnev qui decidís retirar-se i revelar el seu successor, podria ser Txernenko qui prengués oficialment possessió del càrrec com a nou líder. Però cal observar que si bé està molt ben situat vora Brejnev, és absolutament desconegut a la resta del partit i a tot el país. És el típic home d'aparell sense credencials, ni autoritat pràctica, ni

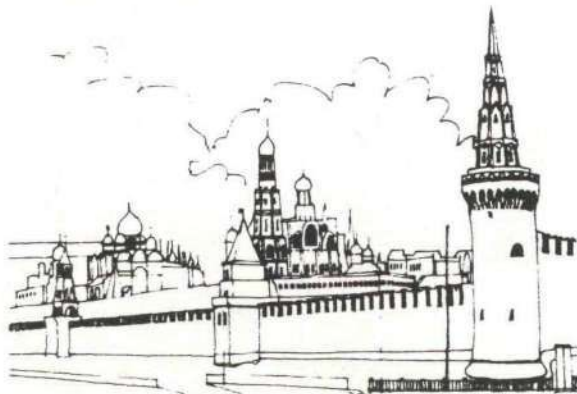
base de poder. Per tant jo no crec que gaudeixi de gaire suport. Apuntar qui més probabilitats tingui per esdevenir el nou secretari general és difícil, però sospito que Andropov, que era responsable d'affers estrangers abans de ser destinat a càrrecs de seguretat, és qui més facilitats té per arribar a aquest càrrec. Ha estat acumulant molt poder aquests darrers anys.

D'altra banda la burocràcia del partit detesta els trastorns i prefereix un líder durable, que pugui romandre al càrrec del país almenys durant deu o dotze anys. No obstant això, també ha de ser recordat que no és només Brejnev, sinó sis o set membres més del Politburó, que passen dels 70 anys i han de ser reemplaçats en un termini breu. Un cop les posicions de responsabilitat ocupades per Kosygin, Suslov i Kirilenko ho siguin per dirigents nous, seran inevitables canvis importants en la política soviètica. Evidentment això inclourà una normalització de les relacions sino-soviètiques i uns lligams econòmics més estrets amb l'Alemanya occidental i el Japó. Els canvis en la política interior són menys fàcils de preveure, però sembla més fàcil pensar en un estil més obert i popular de govern, que en una continuació dels mètodes tancats i reservats del règim de Brejnev.

—*¿Quines creu que són les principals causes de canvis possibles en la societat soviètica d'avui? ¿Creieu que la frase de Roy de fa cinc anys: «No són les opinions dels de baix el que té una importància decisiva, sinó l'humor i els desigs dels de dalt» és avui encara vàlida? I encara, ¿per quins punts la dialèctica de les pressions de les masses des de baix pot començar a desbloquejar l'impasse institucional de dalt? ¿Quines són les perspectives per a una democratització socialista en la propera dècada?*

—Una situació on l'humor i els desigs dels de dalt són tan importants per a la direcció general de la societat, és típica d'un sistema estable, com ho era el règim de Brejnev fa cinc anys. Des de llavors l'eficàcia d'una direcció envellida ha anat disminuint continuament. S'hi han acumulat moltes pressions internes i problemes exteriors. El creixement econòmic s'ha anat fent lent pel temor conservador cap a l'experimentació. Avui hi ha dos problemes clau que qualsevol futura direcció haurà d'afrontar: la necessitat d'un augment enèrgic de la productivitat del treball a la indústria i a l'agricultura i la necessitat imperiosa de millorar —o fins i tot revolucionar— la qualitat i l'execució en les indústries de serveis. Cap d'aquests problemes no pot ser resolt sense la participació activa de les masses de treballadors obrers i camperols. Per tant el model de comunicació entre els de sota i els de dalt haurà de ser canviat. Un canvi que només podrà ser realitzat per l'aparició d'institucions més democràtiques i no per la imposició de pressions burocràtiques i de coercions. L'opinió de Roy, que és també la meua, és que els primers graons de la democratització dependran d'actuacions sorgides dels de dalt, però que si han de donar fruit només pot ser per un augment real de la influència dels de sota, la classe obrera, els camperols i la intel·lectualitat sobre totes les àrees de la vida i activitats del país ■

**Cap dels problemes pendents
podrà ser resolt
sense la participació activa de
les masses obreres i camperoles.**

Moviments socials i partits polítics*

MANUEL AZCÁRATE

1. El sorgiment d'una nova dialèctica social

Aquesta qüestió té avui una importància i una actualitat extraordinàries. Hom pot dir que és un dels temes cabdals del moment. Es troba en el centre del viratge, dels grans viratges que han de salvar les forces socials i polítiques que es proposen transformar el món, la societat.

Per començar, indicaré tres característiques bastant generals que caracteritzen, segons el meu parer, l'etapa posterior a la Segona Guerra Mundial:

a) *La presència, la voluntat de participació política de les grans masses populars.* Tal vegada no s'hagi valorat prou el que ha significat, en diversos aspectes, la victòria de la coalició anti-feixista en la Segona Guerra Mundial. No solament pel que ha significat de triomf de l'«ideal democràtic», de la idea de la sobirania popular, etc. Convé reflexionar sobre el valor que tingueren els moviments populars de resistència contra l'ocupació hitleriana, després de l'enfonsament dels aparells estatals tradicionals. Més tard, veiérem els grans moviments d'alliberament de les antigues colònies; han aparegut nous subjectes de la història de la humanitat.

Alguns fenòmens d'abstenció electoral no neguen aquesta característica profunda de la presència de les masses a la qual m'estic referint. Això es troba en la base de la crisi de l'«Estat assistencial» i planteja la necessitat de «noves formes» de democràcia, que superin la simple delegació, la simple representativitat.

b) *L'enfonsament de les il·lusions, les quals tingueren una força extraordinària en la postguerra, en un desenvolupament econòmic més o menys ininterromput, d'una prosperitat cada vegada més gran, amb un «ple rendiment laboral» garantit a la quasi totalitat dels treballadors.*

Cada vegada és més evident per a tothom la incapacitat de les estructures socio-econòmiques del capitalisme per a fer front als problemes contemporanis. I es planteja així la neces-

sitat d'una revolució de les estructures econòmiques i polítiques.

La crisi energètica, monetària, l'atur, etc., posen damunt la taula la urgència històrica d'un canvi *material*. I de relacions qualitativament diferents entre el món industrialitzat i el tercer món.

L'Estat keynesià ha penetrat àmpliament en tota la vida econòmica. Però com a suport de l'interès privat capitalista. Avui sorgeix la necessitat d'una *nova relació* entre economia i estat, economia i política. El caràcter mateix de les noves forces productives, la internacionalització de molts processos xoquen amb el predomini de la propietat privada capitalista.

Aquest marc s'imposa als partits polítics d'esquerra, progressistes, la qual cosa significa que han de ser *revolucionaris* (malgrat que la forma de fer la revolució hagi de ser gradual, mitjançant reformes parcials, etc.). No podem aclucar els ulls davant el caràcter profund i radical dels canvis estructurals cada vegada més necessaris.

c) *Crisi dels valors històrics de la civilització burgesa i ressorgiment de noves necessitats socials, de nous valors d'ús, lligats sobretot al millorament de la qualitat de la vida.*

La qüestió prioritària, fonamental, en aquest sentit, és l'alliberament de la dona.

Alhora, sorgeix la necessitat de nous sistemes d'educació i d'informació, susceptibles de salvar i elevar la capacitat crítica de l'home pel que fa al seu entorn. D'una lluita ecològica; per la qualitat de la vida a les grans ciutats, per nous consums culturals, etc.

Aquests processos introdueixen cada vegada més canvis importants en els moviments socials històrics (sindicats) i posen en funcionament *nous moviments socials*, a la vegada que incrementen considerablement el seu pes en el conjunt de la vida política, del procés històric.

* Esquema de la ponència presentada per Manuel Azcárate, del Comitè Executiu del PCE, al seminari sobre «Moviments socials i partits polítics», organitzat per la càtedra del professor Alain Touraine a Cerisy (França), juliol de 1979.

2. La socialdemocràcia com a administradora del capitalisme

De les tres característiques que acabo d'indicar més amunt, es desprèn amb tota evidència que els *partits polítics d'esquerra han de canviar les seves relacions tradicionals (paternalistes)* amb els moviments socials.

Quina ha estat l'actitud «clàssica» de la socialdemocràcia en aquest sentit?

Ha establert una —diguem-ne— dicotomia entre moviment sindical i partit socialista, separant la zona de la lluita social per una contractació més favorable de la força de treball, i la lluita política per canviar l'estructura de la societat.

De fet, aquesta dicotomia, aquesta incapacitat d'enllaçar en una mateixa concepció la lluita social i la lluita política està en la base de la debilitat històrica de la socialdemocràcia. Malgrat que, si bé ha aconseguit majories electorals i ha exercit el poder en nombrosos països de l'Europa Occidental en el transcurs de períodes relativament llargs, no ha tingut mai la força, ni la voluntat de dur a terme una transformació social, d'acabar amb el sistema capitalista i avançar cap a una nova civilització socialista.

Aquesta concepció que separa les dues zones de la lluita de classes, la social i la política, ha privat a la socialdemocràcia de crear un nou bloc de forces susceptible de dur a terme una transformació realment revolucionària.

D'aquesta manera ha estat condemnada a «administrar el capitalisme».

És interessant indicar que fins al Partit Laborista de la Gran Bretanya, en el si del qual, orgànicament, figuren conjuntament el partit polític, el sindicat, les cooperatives, etc., la relació entre aquestes diverses estructures s'articula per mitjà d'una representació ponderada amb els òrgans de direcció, però a partir d'un respecte de les diferents funcions, de les diferents activitats, sense cap concepció encaminada a la creació d'un nou bloc històric.

En el fons d'aquesta concepció socialdemocrata, crec que hi ha una actitud teòrica, economicista, que considerava que la transformació del capitalisme en socialisme es produiria seguint una «lleï natural», que el partit no havia de «forçar la història», sinó complir una determinada missió de defensa dels interessos dels treballadors en el marc d'una estructura democràtica burgesa, el mateix que corresponia als sindicats: una defensa econòmica dels interessos obrers en el marc de les relacions capitalistes.

Aquesta concepció socialdemòcrata de la dicotomia entre el fet social i el fet polític, topa

amb les noves realitats de les societats capitalistes madures, amb una penetració de l'Estat, pràcticament, en totes les zones de l'economia, amb una necessitat objectiva que els sindicats es converteixin en factors decisius de tota la política econòmica, i amb aquesta voluntat creixent de les masses a què em referia abans, estiguin en els partits o estiguin en els sindicats, duguin a terme un paper actiu, protagonista, de participar, de decidir en els problemes que afecten la seva vida.

Per això, crec que avui hi ha en el si de la socialdemocràcia una crisi, més o menys oberta, que, independentment de les formes que prengui en un cas o altre, té una base profunda, objectiva, històrica: la necessitat que l'actual crisi del món capitalista posi damunt la taula no pas pedaços, ni adaptacions de les solucions keynesianes sinó de dur a terme transformacions molt més profundes, al nivell dels problemes que planteja el món contemporani.

Quina ha estat l'actitud tradicional dels partits comunistes davant d'aquest problema?

Per respondre a aquesta pregunta crec que és de gran interès recordar l'expressió de Lenin de «corretja de transmissió», que definia la relació partit-moviment social.

Aquesta relació es basava en la següent concepció: el partit encarna, representa la *veritat* teòrica i política. És el dirigent, l'artífex de la revolució. La seva veritat és «a priori» encara que ha d'aplicar-la, enriquir-la, en el curs de la seva aplicació pràctica.

Per tant, el partit crea, organitza, moviments de masses, moviments socials (o bé s'introdueix en els ja existents) per tal que pugui portar la veritat a uns sectors i altres de les masses populars. El partit dirigeix. Els moviments socials segueixen.

Aquesta concepció té la seva dialèctica-reflex en el mateix partit. La *veritat* està en mans de la direcció, o del cap; i es transmet, per tant, des de dalt a la base i després a les masses que estan fora del partit, etc.

En realitat, d'aquesta concepció en fou un impressionant exponent la revolució de 1917. El partit bolxevic, relativament petit, adoptant sobre el problema de la terra l'eslògan, la consigna del partit camperol social-revolucionari arribà a dirigir (almenys durant el primer període) un moviment gegantí de camperols en gran part analfabets, sense els quals el triomf de la revolució socialista de 1917 hauria estat completament impossible. Aquí rau, potser, un dels orígens d'una sèrie de fenòmens posteriors sobre els quals no ens aturarem.

Aquesta concepció paternalista tenia (i pot tenir en la mesura que perduri) conseqüències polítiques extraordinàriament negatives: provocava la tendència a considerar els moviments socials, no pel paper que ocupen objectivament

en la lluita de classes sinó en funció de si accepten o no la direcció del partit.

Marx havia dit: «Les masses fan la història».

La concepció tradicional dels partits comunistes era més aviat que les masses fan la història en la mesura que segueixen les directrius dels partits comunistes.

3. Crisi de la «corretja de transmissió»

Com entra en crisi aquesta concepció que podríem definir de la «corretja de transmissió»?

Primerament, perquè entra en crisi la idea mateixa que el partit deté la veritat «a priori». En això hi tingué un paper fonamental el XX Congrés del PCUS, la denúncia de l'estalinisme, cosa que fou un gran estímul perquè els partits comunistes comencessin a pensar pel seu compte, i s'obrissin a una concepció de la lluita política, del socialisme, de la situació mundial, deslligada de la simple repetició, o acceptació de les concepcions soviètiques.

Segon, perquè els moviments socials, en la postguerra (com ja hem dit més amunt), imposen la seva presència, penetren en noves zones de la vida social, i el seu pes i influència augmenten considerablement.

Aquests dos processos han estat, en la meua opinió, decisius en l'esclat del fenomen històric que s'ha qualificat amb el nom d'«eurocomunisme».

Potser el PCE, com a partit il·legal, s'ha trobat obligat a ser més sensible a la realitat, a la pressió, a les tendències representades pels moviments socials. Després d'uns deu anys de tancar-se (associacions antics combatents) o obrir-se als moviments socials, la qual cosa no podia ser segons els esquemes antics:

- 1) Moviment sindical: CC.OO. S'inicia gairebé de forma espontània. El PCE potencia, elabora, sistematitza, però sempre a partir d'allò creat per les masses.
- 2) Problema dels cristians. En el moviment obrer (CC.OO.) i altres sectors. Inici d'un profund canvi d'actitud sobre la religió. Avui hi ha catòlics en la direcció del PCE.
- 3) Moviment estudiantil i intel·lectual, a partir sobretot de les grans lluites del 56. Impuls a la política de reconciliació nacional.

Ja abans del 68, el PCE preconitzà l'aliança de les forces del treball i de la cultura (en comptes de la tesi-Lenin «aliança d'obriers i camperols»; inici d'un reconeixement dels nous moviments, típics del desenvolupament de la revolució científico-tècnica).

4. ¿Quines relacions haurien de tenir els partits amb els moviments socials?

L'experiència d'un partit legal és molt diferent. Tenim dos anys escassos de legalitat.

En l'actual panorama espanyol (i jo crec que europeu) per als partits d'esquerra, les seves relacions recíproques amb els moviments socials són una qüestió bàsica.

Quin caràcter han de tenir aquestes relacions? Apunto algunes idees inicials que sens dubte mereixeran una reflexió posterior, sobre el caràcter d'aquestes relacions.

a) Cal considerar els partits i els moviments socials com uns *subjectes* necessaris d'un procés històric progressista; cadascun amb les seves característiques, però sense supeditació, sense jerarquia entre ells, ni formal, ni tàcita, ni teòrica.

El desenvolupament dels moviments socials reflecteix el canvi del mateix contingut d'una revolució socialista en l'època contemporània. Anar avui al socialisme no significa només posar fi a l'explotació capitalista; implica, a la vegada, l'alliberament de la dona; garantir la relació home-natura; una revolució cultural, etc.

b) Les *noves necessitats socials* (feministes, ecològiques, culturals, juvenils...) s'expressen més directament en els moviments socials que en els partits. L'estratègia del partit polític necessita *assumir* aquestes necessitats; però seria absurd creure que pot monopolitzar-les; ben al contrari, ha de promoure la seva expressió *plural* en el moviment social i en el partit.

c) El partit polític no pot *dirigir* els moviments socials. Cada moviment social representa un corrent històric que (a través d'unes etapes o altres) té una vocació polaritzada cap al canvi de la societat, cap al socialisme. Aquesta afirmació pot aparèixer massa apriorística i optimista. Sens dubte cal relativitzar-la. Però té més part de veritat que de mentida. Respectar la democràcia interna del moviment social, ajudar-la a desplegar tota la seva potència de protesta, de lluita, de contestació, és la millor manera de sumar forces per al canvi.

d) El partit polític té com a funció específica, com a missió, elaborar l'alternativa *global*, l'estratègia per a sortir de la crisi. El moviment social té per definició una visió *parcial*, centrada en un aspecte.

El partit polític es constitueix a partir d'una presa de consciència, d'un acte del pensament i de la voluntat (acceptar el programa, actuar en

una organització).

El moviment social es constitueix més espontàniament, agrupant sectors afectats per un problema concret. La presa de consciència es realitza més tard i pot ser més sectorialitzada.

És lògic que sorgeixin *contradiccions objectives* entre el partit i el moviment social. Aquestes contradiccions representen una part de la realitat. No serveixen solucions administratives o unilaterals.

e) El perill més gran inherent als moviments socials és el corporativisme. Les classes dominants tendeixen a fomentar-lo. És una manera de dividir i debilitar el front anticapitalista.

La solució a aquest perill no és supeditar el moviment social al partit. És desenvolupar dins el moviment social les actituds i els corrents més conscients per tal d'integrar la problemàtica sectorial en una visió més global, que tendeix a apropiarse a la del partit polític.

f) Els perills que corre el partit i que poden deformar o obstaculitzar les seves relacions amb els moviments socials són:

- l'elitisme testimonial que el tanca en una «puresa» abstracta, però sense influència sobre la realitat;
- l'electoralisme que empeny a instrumentalitzar els moviments socials i a veure'ls només com a dipòsits de vots eventuais.

g) Un problema concret és la necessitat per al partit polític de tenir i conservar relacions amb el conjunt dels moviments socials que estan dins del corrent progressista de la història.

És obvi que la relació amb el moviment obrer i sindical tingui una importància decisiva.

Però si s'esclusivitzava, en detriment de les altres, sorgeix el perill de l'obrerisme.

Avui, per exemple, cal combinar la defensa dels sectors obrers més castigats per la crisi amb la lluita per una solució global i progressista.

El partit no pot quedar reduït a un simple instrument de defensa d'uns sectors socials, sense inserir aquesta defensa en un projecte global. Això seria renunciar a l'hegemonia.

La nova hegemonia que cal guanyar en la societat no serà la d'un partit, ni la d'un moviment social. Serà l'hegemonia del nou bloc històric, i dins d'aquest bloc, de la classe obrera. I aquesta hegemonia serà real en la mesura, precisament, que existeixi una relació entre partit i moviments socials (tots aquests moviments socials) que augmenti al màxim el seu pes, la seva influència en el conjunt de la societat.

h) Observo un cert fenomen objectiu d'*apropament tendencial* entre partits polítics i mo-

viments socials. En la mesura que es tracti de *partits* de masses s'assemblen en certa manera a un moviment social. D'altra banda, el moviment sindical és avui —segons la definició del PCE— un moviment *sòcio-polític*. No pot limitar la seva visió a la zona del salari. Necessita ser protagonista (o lluitar per ser-ho) en l'elaboració de tota la política econòmica.

No passa el mateix amb els altres moviments socials. Però sí que existeix aquesta tendència a intervenir en solucions, projectes, decisions polítiques.

i) Les relacions entre partits i moviments socials han d'ajudar:

- els moviments socials a superar la temptació corporativista;
- els partits a evitar la trampa de l'electoralisme.

j) L'existència i desenvolupament dels actuals moviments socials no anul·la la necessitat dels partits polítics. Ben al contrari, els fa encara més necessaris. El debat pluralista entre partits, les eleccions, el sufragi són necessaris per a una presa de decisió democràtica sobre els grans problemes nacionals i internacionals.

Els moviments socials poden potenciar el paper dels partits.

La democràcia directa pot donar una dimensió més viva a la democràcia representativa.

k) Els moviments socials poden realitzar un profund paper *renovador* dels mateixos partits polítics. Per exemple, el PCE s'ha proclamat «partit feminista» en els seus textos. Però les resistències masclistes en el seu si són molt fortes. L'existència de forts moviments feministes (i la *dobla militància* de moltes dones comunistes en el partit i en els moviments feministes) ajuda a la modernització del Partit Comunista en aquest terreny.

5. Per una «nova formació política»

Realitzar la revolució de la majoria exigeix una nova forma d'agrupament dels partits polítics partidaris del socialisme i dels moviments socials. Agrupació en la qual partits i moviments conservin la seva personalitat pròpia, la seva independència. Però en la qual lluitin *junts* per un programa elaborat en comú.

El PCE ha parlat ja des de fa anys d'aquesta necessitat, donant-li el nom de «nova formació política». No es tracta ni d'una aliança electoral ni d'una coalició de govern. D'una cosa més profunda i duradora. Del factor decisiu per a construir el nou bloc històric ■

Els panegiristes burgesos de l'estat liberal justificaven aquesta forma d'estat a partir de la igualtat de tots els individus davant de la llei, ignorant o amagant que aquesta igualtat era impotent davant de les diferències de fortuna, poder i cultura. Avui el pensament liberal parla de l'«estat social de dret», en què els subjectes no són ja els individus sinó els grups: partits, sindicats, associacions, etc. Segons aquesta ideologia, l'estat seria el terreny en el qual s'enfronten i es concerten interessos col·lectius diversos; la resultant d'aquesta confrontació seria l'«interès general». La justificació d'aquest esquema estaria precisament en la igualtat i llibertat amb què els diversos grups entrarien en la confrontació i la negociació.

De manera difusa i confusa, és aquesta la ideologia amb la qual se'ns vol fer combregar quan se'ns diu: «negociació a dues bandes», «negociació a quatre bandes». I no és que els sindicats i els partits obrers hagin de negar-se a negociar, amb les «bandes» que sigui. Del que es tracta, quan hom va a negociar en tals condicions, és de no enganyar-se ni enganyar respecte a la relació efectiva de forces.

I la relació efectiva de forces prové del repartiment absolutament desigual del poder econòmic en la nostra societat. Els posseïdors del capital no sols posseeixen «riquesa» en abstracte: posseeixen la part decisiva de l'aparell productiu. Poden paralitzar l'activitat econòmica, poden desviar els recursos financers cap allà on els interessa. Poden fer xantatge, directe o indirecte, sobre el govern amenaçant-lo amb vaga d'inversions. ¿Quin govern resistirà aquestes amenaces, si no és un govern d'esquerres decidit a jugar-s'ho tot en un moment donat i a córrer riscos enormes?

L'«estat social de dret», per molt social que es pretengui, no ha modificat substancialment el concepte absolut de la propietat encara vigent, que procedeix del dret romà: «dret d'ús i abús». Les clàusules de l'«interès públic» amb què el dret de propietat és restringit (que

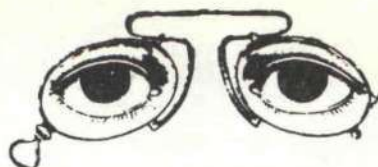
permet, per exemple, expropiacions forçoses quan l'interès públic ho aconsella, indemnitzant, naturalment) són més teòriques que altra cosa. La disposició empresarial sobre els recursos de l'empresa és absoluta. El propietari (o propietaris) pot decidir sobiranament sobre la destinació del capital: sobre la taxa d'amortització, sobre el repartiment de beneficis, sobre els sous dels directius, sobre la política d'inversions. Naturalment, hi ha un context que imprimeix a les empreses capitalistes una racionalitat: imperatius del mercat, de la competència, del mercat financer, de la política econòmica del govern, etc. Però el dret absolut de la propietat permet al capitalista una llibertat de moviments totalment injusta si hom adopta com a punt de referència el fet que *el capital sempre és el producte cristallitzat d'un treball col·lectiu*. Un empresari pot, per exemple, descapitalitzar durant anys la seva empresa amb fins especulatiu, o per enviar diners a Suïssa, o per invertir en un altre ram més lucratiu. Hi ha capitalistes que liquiden una empresa, no dubtant a enviar al carrer els seus empleats, per vendre el terreny que ocupa la fàbrica perquè aquest terreny, per les raons que siguin, s'ha revaloritzat i la seva venda donarà al propietari beneficis sucusos.

Més d'una indústria, més d'un ram han sofert les conseqüències d'aquest dret. I no és estrany que

el resultat siguin les fallides i els expedients de crisi. Però moltes fallides i expedients de crisi no són el resultat *només* de la crisi general econòmica; són també resultat de la voracitat a curt termini d'una part de la nostra burgesia, la qual, emparant-se en el dret burgès que li dona una il·limitada capacitat de disposició de la riquesa col·lectiva, ha saquejat egoïstament els recursos de la pròpia empresa en comptes de modernitzar-la i millorar-ne les condicions del treball i de la producció. En no pocs casos avui ens trobem a casa nostra amb empresaris que, després d'haver saquejat en benefici propi la pròpia empresa, troben finalment com a remei la venda del paquet majoritari d'accions a una multinacional estrangera. Sí: la colonització galopant de què és víctima la nostra economia també té els seus agents «quintacolumnistes», els seus traïdors a la pàtria, que continuaran embutxacant-se beneficis havent abdicat les seves responsabilitats. (De passada: ¿i la llei de societats anònimes, que consagra la total irresponsabilitat de la iniciativa empresarial? Raó té el PSUC quan reclama la reforma d'aquesta llei, que mereixeria un comentari molt més extens.)

La qüestió és, doncs, aquesta: que la propietat privada capitalista i les lleis que la protegeixen i regulen representen un sistema absolutament desigual i arbitrari. Un sistema que dona a una minoria el dret a disposar dels recursos i la riquesa creats pel treball col·lectiu de milions de persones, fins a l'extrem de suprimir llocs de treball i llençar a l'atur forços treballadors que han contribuït a crear aquesta riquesa col·lectiva i que no demanen altra cosa que el dret a continuar treballant.

Negociarem, sí, amb la patronal. Però no acceptarem la retòrica sobre la «igualtat» de les parts negociadores. No acceptarem que es parli de «pressions inacceptables» quan la classe obrera es mobilitza i fa vaga, perquè la primera pressió inacceptable és la propietat capitalista mateixa. Ni tolerarem lliçons sobre el «joc net» per part dels capitalistes. Perquè tot plegat és un joc massa brut ■

Miopia econòmica: a propòsit de la interdependència

Alguns esdeveniments més o menys espectaculars produïts a les darreres setmanes (Conferència de l'Havana, crisi de la borsa novaïorquesa, especulació entorn de l'or) han palesat el grau enorme d'interacció entre les economies desenvolupades del món capitalista. De forma simple podríem afirmar que a mesura que el grau de desenvolupament i industrialització s'ha anat aferrant, els lligams econòmics entre nacions han esdevingut més estrets i imprescindibles; en d'altres paraules: el grau d'interdependència econòmica ha augmentat espectacularment.

En aquestes circumstàncies la miopia econòmica, el no veure més enllà del nostre nas esdevé un veritable handicap per a encertar les estratègies econòmiques i polítiques tendents a aconseguir determinats objectius. A Espanya, i a causa de la transició política que ens ha tocat viure, les característiques de la miopia poden resultar extremadament greus. Les urgències i peremptorietats dels objectius polítics a curt terme (des del seguit de consultes electorals fins a la resolució de tensions al si dels diferents partits) han fet oblidar que més enllà de les fronteres existeix un món que ens afecta profundament, encara que no ens en vulguem assabentar i ens capfiquem en les «nostres coses».

La manca d'una veritable política exterior, ja sigui del govern ja dels principals partits de l'oposició, palesa aquesta despreocupació, aquest provincianisme i aquesta manca de perspectiva tan típica de tots els pobles d'Espanya. És clar que una part de les causes d'aquesta situació cal atribuir-la als obscurs temps passats i a la necessitat objectiva de posar remei immediat a determinades i molt concretes misèries de la vida quotidiana. Però no cal oblidar mai aquella famosa frase que «no hi ha res de més pràctic que una bona teoria.»

Malauradament aquesta «teoria» està força renyida amb la famosa improvisació hispànica. De la mateixa manera que l'experiència d'un Ramón y Cajal és irreplicable (ara no es pot ser una eminència científica amb un simple microscopi, tot i essent «genial»), igualment el camí per a l'aprofundiment de la democràcia espanyola o per a la consolidació de les autonomies no es pot resoldre a cop de pacte o consens més o menys enginyós.

Entenguem-nos: de pactes i consens sempre n'hi haurà; s'ha de reconèixer, però, que abans cal saber a on anar i de quina manera. Els economistes que, segons es diu, hauríem de dominar els conceptes de «curt» i «llarg» terme no sempre actuem de forma conseqüent. I en el cas d'un món cada cop més interdependent aquesta actitud pot resultar fatal. Si escollim un cas particular d'interdependència —el de la integració d'Espanya a les Comunitats europees— ens adonarem fins a quin punt això és cert.

Les diferents forces socials s'han pronunciat de forma mecànica respecte al tema: a favor o

en contra. Punt. Si de cas es fa una referència més o menys etèria respecte a la necessitat de ser europeus o d'impulsar l'Europa dels treballadors.

Es fan anàlisis serioses respecte a les conseqüències socials i polítiques a mig i llarg terme de la famosa adhesió a la CEE? Molt ens temem que, en aquest sentit, les forces d'esquerra estinguin a anys llum de la situació desitjable. I el que és més greu: que desconeixin els efectes profunds que sobre l'estratègia de cada partit té aquest procés d'integració. Si passem ara a un terreny més general —l'anàlisi global del món capitalista— el panorama no pot ser més negre.

I com es vol discutir sobre l'«eurocomunisme» o sobre el «canvi de model de creixement» sense internalitzar i pair els fenòmens que de forma accelerada succeeixen tant en el camp capitalista com en l'altre! De vegades hom té la sensació que algunes discussions a l'entorn de les diverses «vies» de desenvolupament econòmic i social d'Espanya (i no diguem ja de Catalunya com a cas concret) semblen concursos per a guanyar el premi de la coneguda secció «inventos del TBO». El lector excusarà la brutalitat i la hipèrbole. Cal reconèixer amb tota humilitat que no estem gaire lluny d'aquesta agosarada descripció.

Preocupa encara més el tema quan hom s'adona que les principals forces polítiques del país —unes per raons òbvies i d'altres per raons estratègiques— coincideixen a afirmar la necessitat d'una economia de mercat, és a dir: que tots coincideixen que tenim capitalisme per a molta estona. La diferència és que ara, a causa de la famosa interdependència, les eines i els objectius de la política econòmica no poden ser contemplats amb una perspectiva exclusivament nacional o estatal.

Per a encertar en polítiques redistributives de la renda o estabilitzadores o de millorament de l'assignació de recursos, cal obligatòriament tenir una visió global del món capitalista, especialment del desenvolupat. Si, per agafar un exemple concret, estem contemplant la política industrial, no ens serveix ni el marc de l'Europa comunitària perquè les diferents estratègies dels països membres de la CEE ja no es fan —ni mai no s'han fet— en funció de la mateixa Europa sinó pensant en el comerç mundial i en la situació dels diferents sectors industrials de tots els països.

Potser aquests esdeveniments espectaculars a què ens referíem al començament o les futures i inevitables noves puges dels productes energètics serviran almenys per a eixamplar el nostre horitzó. Perquè pitjor que el passotisme o el desengany és no intentar explicar-se en profunditat aquests fenòmens; i és més que possible que una de les causes en sigui la poca potència analítica i la molta buidor de les paraules quan hom intenta situar els problemes domèstics en un marc més general ■

LA UNIVERSITAT A EXAMEN

El curs universitari ha tornat a començar enmig d'un clima d'incertesa i desencís. Es parla insistentment de "massificació" i "degradació", s'aplica la selectivitat a les facultats de medicina, el nombre d'inscripcions a moltes altres facultats disminueix espontàniament respecte a anys anteriors. El moviment estudiant, que anys enrera era un factor social i polític de renovació i dinamisme, es troba des de fa temps exhaust. La iniciativa avui està en mans del professorat, que oscil·la entre tendències corporativistes i esforços democratitzadors que topen amb la política del govern. El govern Suárez, efectivament, en un context de congelació de les inversions públiques, sacrifica conscientment l'ensenyament públic en benefici del privat; i amb el projecte de llei d'autonomia universitària frustra les aspiracions democratitzadores.

Com a contribució a l'esclariment dels problemes que tot això implica, publiquem quatre treballs que aborden: els canvis en l'estructura de les professions; la qüestió de la selectivitat i el model d'ensenyament —i de societat— que està en joc darrera d'aquesta qüestió; i finalment el marc polític concret en què s'inaugura el curs present.

N.H.

La universitat ja no respira

JOAN GAY

Fa poc temps ha sortit publicat, coincidint, pràcticament, amb l'inici del curs a la universitat, un llibre de divulgació sobre les necessitats de titulats universitaris i les seves perspectives d'ocupació.¹

El llibre té interès perquè presenta, amb l'aval d'una sèrie de dades estadístiques i documentals —algunes d'elles haurien de ser analitzades més acuradament—, unes característiques específiques de la universitat avui i unes propostes d'alternativa a l'actual situació, les quals se situen dins d'un corrent de pensament i d'anàlisi del fenomen universitari, vivament preocupat per la qualitat i per les necessitats socials de titulats i que, en definitiva, advoca per la conveniència de la selectivitat, al més justa possible, però.

La massificació és l'element clau de la problemàtica universitària. Una massificació que no és tal fora que es plantegi des dels punts baixos dels quals es partia, però que ha aconseguit posar en qüestió les possibilitats i la funció de la universitat.

Els autors del llibre citat, tot reconeixent el caràcter normal del creixement de l'alumnat, formulen una sèrie de propostes per tal de donar racionalitat a la situació universitària; pro-

postes que, amb matisacions diferents, es van formulant des de postures diferents, incloses les d'esquerra.

Aquestes propostes es concreten en: a) *en relació a l'alumnat*: foment de les carreres curtes i pràctiques, selectivitat a termini fix en determinades carreres i centres, planificació de les possibilitats de cada universitat, augment de les taxes acadèmiques amb una corresponent ampliació de beques, reforma del COU de tal manera que sigui més un final de nivell d'estudis i de possibilitats ocupacionals que un punt de partença cap al nivell educatiu superior; b) *en relació al professorat*: actuacions respecte a sous, dedicació, sistema d'admissió, dedicació a la investigació, etc.; c) *en relació al mercat de treball*: mesures des del sector públic que permetin ampliar el camp de serveis socials com l'ensenyament, la sanitat, l'assistència social i la cultura, tenint en compte les necessitats derivades de la massificació existent en determinades carreres, així com mesures d'incentius sobre el sector privat. Tot aquest conjunt d'actuacions haurien d'anar acompanyades d'una mentalització en relació a l'alumnat en el sentit que el títol no dona pas necessàriament a un lloc de treball, i d'una orientació professional àmplia que reculli sortides no convencionals.

Es tracta, doncs, d'unes mesures que permetin suavitzar, sense traumes excessius, una situació de frustració, però que no plantegen cap modificació substancial.

1. J. Martín Ramos y Amando de Miguel: *Universidad: fábrica de parados*, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1979.

El cap sota l'ala

Com és que —tenint en compte que existeix un canvi en les necessitats i en les condicions del sistema productiu, que les professions tradicionals es troben en un procés de dissolució en un mercat de força de treball, que els títols no responen ja a camps d'activitat concrets, etcètera— es dona aquesta visió tancada, introvertida de la situació i de la prospectiva universitària?

El fracàs de la Llei General d'Educació, que va voler paliar el nivell d'adequació entre formació professional i necessitats productives, va sumir la universitat en un carreró sense sortida. És en aquest moment que creix i pren cos una actitud defensiva, corporativa, que es refugia en la qualitat i la selectivitat.

El fet que la universitat es trobi avui representada per l'estament professoral facilita aquesta canalització de la perspectiva cap al vessant corporatiu. El professorat se sent ridícul en la seva funció de simple «firmare» de títols. Com a qualsevol professió, això significa un despretigi que li fa perdre consistència social i paper hegemònic.

Es parla de crisi a la universitat precisament quan la institució ha entrat en una etapa de «normalització» acadèmica, d'atonía general, fora de l'interès desmesurat per l'obtenció del títol. El moviment universitari ha desaparegut pràcticament i avui hi ha una total desconexió entre la institució i la resta de la societat.

El més interessant, repeteixo, és que són els mateixos professionals de la universitat, els professors, els que insisteixen en la crisi. Això és un fenomen comú entre els professionals; hom destaca la crisi quan tem perdre el seu *status*, la seva situació. Generalment no es tracta d'un plantejament de crisi per transformar el que existeix, sinó d'una actitud de defensa.

Així s'explica aquest enfocament de donar una certa sortida al moment que viu la universitat a través d'una racionalització de la seva funció i estructura; d'una distribució correcta dels recursos i dels mitjans de què es disposa. Immediatament apareixen sobre la taula la selectivitat i, amb ella, els plantejaments professionals de la qualitat, de la planificació de les necessitats socials, del malversament dels recursos.

Per aquí, la universitat tendeix a quedar reduïda dins un *ghetto* corporatiu, encarregada d'anar emetent títols, el valor de canvi dels quals és cada vegada més devaluat, i aïllada de qualsevol preocupació cultural, social o política.

Oxigen contra l'agonia

No és el moment ara de fer una anàlisi de la funció de la universitat, ni tampoc dels canvis que han anat experimentant la producció i els serveis.

La universitat ha caigut víctima d'una divisió social del treball en la qual acomplia una funció d'hegemonia ideològica i d'aval d'uns coneixements basats en l'elitisme i la jerarquia, que tenien la seva expressió més explícita en el sistema de professions tradicionals.

El sistema socio-econòmic ja no demana aquest tipus de funció o, més ben dit, ja no la demana d'aquesta manera. Avui es parteix d'una nova divisió social del treball que ha accentuat la divisió tècnica del treball intel·lectual.

D'aquesta manera, la universitat s'ha anat trobant sense una vinculació clara amb la resta del sistema. Davant d'això, la resposta ha estat tancar-se en una pretesa formació de professionals, quan la universitat no ha fet mai tal formació, sinó que ha acomplert una funció de donar capacitat intel·lectual (d'abstracció, d'aprenentatge, de mètode) en un camp ampli d'activitat a unes *élites*. Els coneixements que impartia eren més en relació amb la funció d'intel·lectuals orgànics de les classes dominants que no pas amb la preparació per a una activitat específica.

El que es troba en crisi és tot un sistema de divisió social del treball que comprèn les professions tradicionals, els cossos privilegiats de l'Administració, la mateixa universitat, etc.

En aquest sentit, el plantejament universitari que es fonamenta en la qualitat i que pretèn acoblar-se a una nova perspectiva productiva, a unes necessitats de mercat de força de treball tècnic, a partir d'un obsolet sistema educatiu basat en unes separacions o compartimentacions del saber lligades als títols professionals, sustentat a la vegada per atribucions i privilegis monopolístics, no pot tenir cap sortida i sí ser un camp abonat per a la frustració.

Es potser hora ja que l'esquerra i, amb més motiu, l'esquerra comunista, faci un tomb de 180° a l'enfocament de la situació. No es pot seguir alimentant les esperances posades en un títol i les consegüents frustracions d'un alumnat cada vegada més nombrós, ni es pot tampoc plantejar fórmules de selectivitat pretesament no classistes.

La universitat té ara, quan s'ha produït una inadequació important amb els requeriments del sistema productiu, unes possibilitats d'esdevenir una institució nova que sigui capaç no ja de deixar de justificar, sinó d'ajudar a superar, la divisió classista del treball, dedicant el seu esforç a un replantejament de l'ensenyament superior i a una dissolució del sistema de titulacions-professions fonamentat en la jerarquia i en el privilegi.

Per això necessita sortir de la carcassa corporativa i situar-se novament en el context social i polític de la societat que l'envolta, establint un actiu procés dialèctic.

Cal deixar de mirar cap als títols, cap a les professions. El mateix sistema productiu els va canviant el cos. I també deixar de sentir-se atrets pel reclam productivista.

La universitat, amb totes les seves limitacions, ha d'ajudar a prendre consciència, a marcar un camí que possibiliti l'accés a l'ensenyament superior a capes cada vegada més àmplies de la societat, que doni un nou sentit al contingut educatiu, més arrelat en les necessitats d'una transformació social superadora de la divisió entre treball manual i treball intel·lectual i que, en definitiva, la converteixi en una institució del saber assequible al llarg de la vida i no per a una determinada etapa, com a element de formació i de cultura permanent i popular ■

Els treballadors intel·lectuals en la producció capitalista

TOMÀS MOLTÓ

La situació dels professionals i titulats superiors en general en l'estructura social de les societats capitalistes actuals és un tema important per al moviment obrer i per als partits polítics que lluiten per la transformació socialista de la societat actual.

La importància numèrica d'aquests professionals, la proporció creixent que representen en la població activa, el seu caràcter majoritàriament assalariat fan difícil enquadrar-los en les capes mitjanes si entenem per això els diversos sectors de la petita burgesia, lligats a formes de producció i a activitats pròpiament pre-capitalistes, com l'artesanat, el petit comerç o els petits i mitjans agricultors. Aquestes capes, de fet, es troben en regressió constant a partir de l'extensió de formes de producció capitalista a totes les esferes del procés de producció. Contràriament, l'expansió del treball de titulats superiors i mitjans en les activitats econòmiques és un fenomen que acompanya les formes més avançades del capitalisme.

S'ha volgut veure en aquesta expansió del treball intel·lectual una manifestació de la «revolució científico-tècnica», és a dir un determinat estat actual del desenvolupament de les forces productives. I en relació a això s'ha interpretat la incorporació dels professionals a l'empresa com uns assalariats en termes d'un procés de proletarització.¹ Aquesta posició és substancialment correcta, si la proletarització s'entén com un procés. Però és evident que la proletarització dels treballadors intel·lectuals és un fenomen que es revesteix de característiques molt peculiars en relació a altres casos. L'experiència del moviment obrer ha posat de relleu que determinades capes, els empleats d'oficina per exemple, clarament diferenciats de la classe obrera quan la seva importància numèrica era molt reduïda, han passat a integrar-se en el conjunt de les classes treballadores, tant per la situació objectiva de les seves condicions de treball com per la seva participació activa en el moviment sindical, a mesura que la seva importància relativa en el conjunt de la força de treball anà incrementant-se. Contràriament, en el cas dels treballadors intel·lectuals els elements clarament identificables de convergència en la situació objectiva en l'ocupació amb la classe obrera s'han traduït molt escassament en una identificació amb aquesta. La taxa de sindicalització, per exemple, per a aquestes categories de treballadors és molt baixa en tots els països

desenvolupats i la forma que sol adoptar-se és la d'organitzacions estretament corporatives.

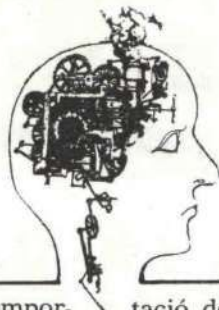
Això és un fet que no pot remetre's únicament a elements de tipus ideològic i de nivell de vida (malgrat que és evident que tenen una importància considerable), sinó que cal que s'expliqui perquè el procés d'assalariament o de proletarització no és una cosa que afecti en bloc aquesta categoria de treballadors sinó que indueix aviat a una polarització entre un sector que manté una posició fonamentalment diversa de la classe treballadora (que correspon, en línies generals, a la situació tradicional dels treballadors intel·lectuals) i un sector les condicions de treball del qual s'acosten a les de la resta dels treballadors.

Es a dir, es produeix el que s'ha anomenat la ruptura de l'homogeneïtat professional.²

Aquesta ruptura té el seu origen en les transformacions que el capitalisme avançat ha produït en el procés de treball, però també en les formes que adopta la moderna empresa capitalista i en l'extensió de formes capitalistes de producció i tot un conjunt d'activitats que representaven tradicionalment serveis personals. Tractaré a continuació de presentar alguns elements que poden clarificar la forma com es produeix aquesta ruptura, elements que es referiran únicament als canvis en la situació dels professionals enfront de procés de valorització del capital.

1. Els treballadors intel·lectuals en el capitalisme pre-monopolista

En el transcurs de tota l'etapa del capitalisme competitiu i fins al desenvolupament de les formes més evolucionades del capitalisme monopolista, els treballadors intel·lectuals han format un sector social relativament homogeni. El sistema de professions tradueix aquesta identitat fonamental d'interessos. Malgrat les diferències relativament importants que es donen entre països capitalistes quant a l'amplitud de la base de reclutament de les professions, en relació amb la naturalesa del sistema d'ensenyament, els professionals comparteixen a tot arreu un origen social semblant, la petita i mitjana burgesia, un nivell de vida similar al de la burgesia, en la qual passen a integrar-se plenament. Alguns però, sobretot, fan un mateix paper en relació al procés de producció.

El desenvolupament del capitalisme comporta la transformació de totes les activitats en processos de treball assalariat. Deixant de banda la pervivència de formes marginals de treball artesà, només escapen a aquest procés els camperols en alguns països (per raons d'ordre polític) i els professionals. El professional obté els seus ingressos no per la venda de la seva força de treball ni per la possessió d'un capital sinó per la venda dels seus serveis. És a dir, ven una mercaderia, per molt immaterial que sigui aquesta, donat que es produeix en el mateix moment que es consum. El mateix passa, evidentment, amb els «serveis» de la força de treball, però amb la diferència essencial que el venedor de la seva força de treball, en la mesura que l'ha alienat per un període determinat, perd el control de les condicions en què es verifica aquest consum-producció. És a dir, en el cas de la força de treball no hi ha relació entre el «servei» que presta el treballador (la seva productivitat) i la remuneració que percep per aquest servei. Mentre que en el cas del professional que ven els seus serveis com una mercaderia, el venedor està en condicions de fixar el preu, evidentment no d'una manera arbitrària, però sí en funció de les circumstàncies concretes en què ha d'exercir la seva activitat, donat que sempre conserva el control de les seves condicions de treball. Si en el cas dels treballadors assalariats la tendència cap a l'homogeneïtzació dels llocs de treball porta a reduir la remuneració al cost històric de subsistència, la diferenciació qualitativa dels serveis dels treballadors intel·lectuals constitueix una de les bases que els permet vendre, no la seva força de treball sinó els seus serveis. Un altre element fonamental és l'escassetat del nombre de professionals, escassetat que no remet a un procés de producció de «força de treball complexa» sinó que respon a aspectes aliens a la lògica primària del procés de producció capitalista, però relacionats amb els elements superestructurals que configuren el domini sobre la societat per part de la classe capitalista, és a dir el sistema educatiu com a sistema de selecció, de producció d'ideologia i també de coneixements científics i tècnics.

Aquesta situació dels professionals sembla molt clara en aquells que presten literalment serveis personals, com passa, per exemple, amb els metges o els advocats, però és cert també per a les professions els membres de les quals han estat sempre en gran majoria formalment assalariats. L'enginyer que, per exemple, actua com un gerent assalariat i té al seu càrrec la direcció i coordinació del procés de producció, executa precisament una funció de substitució de l'empresari, és a dir, garanteix que l'explo-

tació de la força de treball es realitzi en condicions apropiades per a l'obtenció d'un benefici màxim. Per això, la seva prestació és radicalment diferent de la de qualsevol altre treballador en la mesura que es relaciona directament amb els resultats del procés de producció. En tots aquests casos la remuneració pot variar en funció de factors molt diversos, el prestigi de la professió, la conjuntura, la capacitat de pressió corporativa, però en tot cas no depèn d'una manera directa del procés d'acumulació sinó de la capacitat dels professionals per a mantenir a un nivell al més reduït possible el flux de nous professionals, la fixació de preus mínims per a la prestació dels seus serveis i en alguns països la sanció legal a través d'un sistema d'atribucions, d'una posició de monopoli.

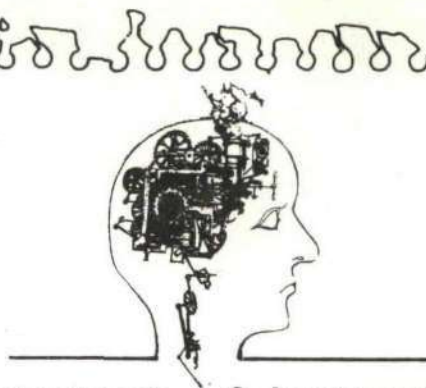
Evidentment, la situació descrita és una caricatura d'allò que representen les professions en la societat capitalista, donat que equival a examinar-les des de l'òptica del treball assalariat. El fet que els treballadors intel·lectuals, els professionals puguin mantenir la seva independència enfront del procés d'acumulació i participar dels seus resultats és una cosa que està íntimament lligada amb l'organització jerarquitzada del procés de treball que implica el capitalisme i amb el fet que el que s'ensenya en les diferents branques de l'ensenyament mitjà i superior no és només coneixements sinó també la identificació amb un determinat sistema de valors. El fet que el coneixement científic i tècnic aparegui concentrat en una categoria de treballadors és l'altra cara necessària del desposseïment d'aquest coneixement a què es troba sotmesa la majoria de la població assalariada.

És tant com dir que els professionals, les seves formes de treball, les institucions educatives formen un bloc homogeni amb la resta d'institucions de la societat capitalista.

És significatiu que, mentre a Europa l'origen de les professions es troba, sense solució de continuïtat, en el sistema gremial, en els EUA, en què el capitalisme es desenvolupa des dels orígens en una societat lliure d'institucions feudals, neix paral·lelament a la consolidació capitalista un sistema de professions extraordinàriament poderós.

2. L'assalariament dels professionals

La posició relativament independent dels professionals en relació amb el procés de producció és una cosa que correspon a l'etapa del capitalisme de competència. En aquesta etapa el capitalisme es consolida com una forma de producció dominant. L'aparell de l'Estat i les institucions relacionades amb ell conserven una certa autonomia, més gran segons que la bur-

gesia industrial hagi de compartir el poder amb altres classes. El sistema educatiu superior i les organitzacions professionals constitueixen un d'aquests centres de poder compartit, sotmès al joc polític de la influència canviant d'unes capes o altres, que compleix funcions absolutament vitals per al procés d'acumulació, però que no s'hi integra.

Les manifestacions de l'assalariament dels professionals tenen una aparició molt tardana, fins i tot dins el marc de l'etapa del capitalisme de monopoli i de la implicació directa de l'Estat en el procés d'acumulació.

Si bé algunes de les característiques del procés d'assalariament, per exemple la utilització massiva de científics i tècnics per a les grans empreses, corresponen als inicis de la constitució de grans grups monopolistes en el que s'ha anomenat la «segona revolució industrial» a principi d'aquest segle, l'impuls decisiu per a la incorporació de treballadors intel·lectuals al procés de producció correspon, d'una banda, a la transformació de l'empresa capitalista en un organisme burocràtic i, de l'altra, a les reaccions, tant a nivell de l'empresa com de l'Estat capitalista, enfront de la capacitat creixent de lluita de la classe obrera. Des del punt de vista de l'empresa es fa necessari diluir al màxim les possibilitats d'enfrontament, objectivar el control jeràrquic i multiplicar en conseqüència els llocs de treball no directament productius. La necessitat d'una intervenció de l'Estat enfront de les crisis econòmiques ha dut a una expansió de les funcions de l'administració tradicional i, particularment, a ampliar l'esfera de serveis estatals en l'educació i la sanitat. Tot això s'ha traduït en una utilització cada vegada més gran de professionals de tota mena. En efecte, moltes d'aquestes funcions, tant a nivell de l'empresa com en el sector públic requereixen, en un principi, formes de treball qualificat en la mesura que no s'han sotmès encara a una racionalització capitalista. En una bona part, el contingut concret de les activitats es diferencia molt poc del que correspondria a les mateixes activitats exercides per professionals independents.

En aquest sentit, l'expansió del sistema educatiu, especialment de l'ensenyament superior, a més que respon a les expectatives de promoció social d'un conjunt de capes mitjanes tradicionals, per a les quals moltes vegades és l'únic mecanisme de manteniment del seu «status», correspon a una necessitat generada per les formes que adopta el procés d'acumulació de capital.

3. Increment dels llocs de treball i substituïbilitat dels professionals

Aquest increment considerable dels llocs de treball fa que la situació predominant per als professionals sigui el treball assalariat. Però no és aquest assalariament, que ha provocat la situació típica per a determinats sectors professionals des del mateix origen de les professions capitalistes, el que suscita un canvi qualitatiu, la ruptura de l'homogeneïtat professional. Les seves causes han de buscar-se en els canvis que es produeixen, d'una manera paral·lela, en la situació d'un sector dels professionals enfront del procés de treball.

El professional tradicional, encara que estigués assalariat en una empresa, actuava com un expert, és a dir s'ocupava de les funcions que no estaven previstes en el procés de treball, basant-se en la seva competència professional. És a dir, exercia la seva professió, encara que fos en l'àmbit d'una empresa i amb un client sempre idèntic, el capitalista.

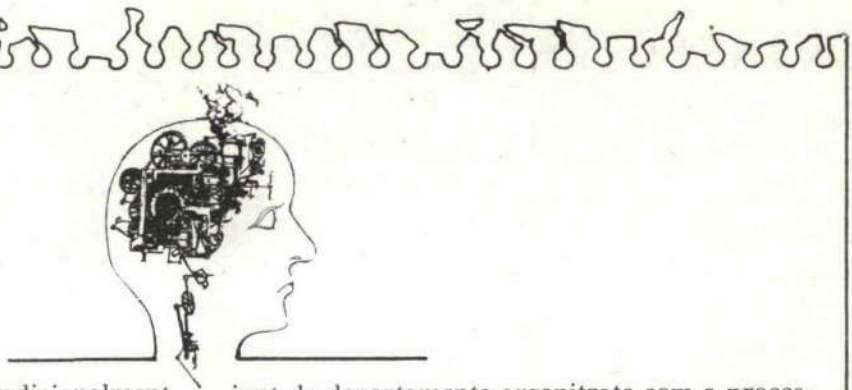
Els llocs de treball que ocupen actualment una part important dels treballadors intel·lectuals es troben pre-definits en un grau diferent segons el tipus de lloc, però el suficient perquè sigui aquest darrer qui determini quina ha de ser la prestació del treballador abans que la seva formació específica, com posa de manifest la substituïbilitat entre formacions, de vegades molt diferents, que es dona per a llocs de treball anàlegs.

Es a dir que dos dels elements decisius en què es recolzava la situació peculiar dels professionals en el capitalisme competitiu es troben modificats. D'una banda, la modificació de l'oferta, per altra, la modificació de l'oferta en termes relatius, és a dir la reducció de l'especificitat de les prestacions dels professionals.

Es aquest últim aspecte el que revesteix una influència decisiva donat que és el que es relaciona amb els canvis en el procés d'acumulació. Aquests canvis responen tant a transformacions en el procés de treball com al resultat de l'expansió de formes de producció capitalista a totes les esferes de la societat.

4. Treball col·lectiu i de control a la gran empresa burocratitzada

La tendència general és la transformació del que eren activitats individuals, basades en la perícia professional, en processos de treball col·lectius. Això és imposat per l'increment del

volum dels serveis que cobrien tradicionalment aquests professionals i també per la mateixa complexitat que ha adquirit el coneixement científic i tècnic. Això no ha implicat d'una manera mecànica la pèrdua de la situació privilegiada dels professionals donat que en molts casos ha representat la seva transformació en empresaris, mentre que en altres casos, com el dels serveis mèdics als EUA, ha estat possible per als professionals mantenir un control de l'oferta a través d'una selectivitat molt elevada en els estudis de medicina i modificar les condicions de prestació dels serveis concedint un gran pas a la medicina hospitalària i multiplicant els llocs de treball auxiliars.

El sector en què el canvi és més visible correspon, malgrat tot, a l'empresa capitalista i afecta els professionals assalariats. També en aquest cas es troba en l'origen d'aquesta transformació dels serveis l'increment de la seva importància relativa. Però aquest increment està directament relacionat amb les formes que adopta el procés de valorització del capital en les empreses dominants, és a dir les empreses monopolistes o oligopolistes.

Per a l'empresa competitiva, el procés de producció tenia una importància quasi exclusiva. La seva presència en el mercat depenia fonamentalment d'una utilització eficaç de la mà d'obra directament productiva, donat que la competència entre empreses es donava bàsicament en termes de preus. És a dir, que tant les funcions de direcció i coordinació del procés de producció com la de comercialització del producte eren al més reduïdes i, per tant, al menys costoses possible. La innovació tecnològica estava associada amb l'entrada de nous capitals i es traduïa en un canvi periòdic de les condicions de producció, però no constituïa una activitat regular de les empreses. Per això les funcions que duen a terme els professionals en aquest tipus d'empreses eren quasi exclusivament de tipus gerencial i la seva importància en termes quantitativus era molt reduïda.

La gran empresa del capitalisme actual, que té un domini substancial del mercat en què opera, gaudeix d'un marge de benefici superior que li permet una llibertat més gran en les seves despeses improductives. Alhora, necessita garantir tant la permanència en el mercat en una posició dominant com una estabilitat en les condicions en què es realitza el procés de producció tenint en compte la importància del capital fix i la necessitat d'amortitzar-lo ràpidament.

La resposta a aquestes necessitats és l'increment en una escala considerable de l'estructura no directament productiva, és a dir, la transformació del que eren les funcions múltiples de l'empresari de l'empresa competitiva en un con-

junt de departaments organitzats com a processos parcials de treball l'objectiu del qual és cobrir cadascuna d'aquestes funcions. És a dir, la burocratització de l'empresa.

5. Funcions en què s'objectiva la figura de l'empresari individual

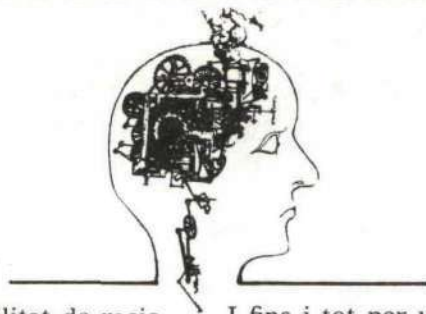
Cada un d'aquests departaments en què s'objectiva la figura de l'empresari individual, s'organitza, malgrat tot, com un procés de treball capitalista. És a dir, és objecte d'una divisió del treball, d'una parcel·lació de les activitats i d'un control jerarquitzat del rendiment. I són els llocs de treball resultants d'aquesta objectivació de les funcions tradicionals dels professionals aquells per als quals pot donar-se un salariament real, en la mesura que són les condicions pre-definides en el procés de treball les que determinen tant les prestacions que es requereixen del treballador com la seva remuneració. I ambdues estan sotmeses a la mateixa lògica d'obtenció de treball excedent que tots els processos de treball capitalistes.

La naturalesa d'aquests departaments o àrees de funcions de l'empresa capitalista actual condiona, malgrat tot, les característiques del procés d'integració dels professionals en l'empresa.

D'una banda, es troben totes les àrees que representen una objectivació de les funcions gerencials tradicionals, com són les àrees d'administració (en la qual els departaments d'informàtica absorbeixen un gran nombre de professionals) i les comercials. Aquestes són les que presenten una major substituïbilitat entre diferents formacions. De l'altra banda, les àrees associades a la producció (no les que corresponen directament a la producció sinó més aviat als serveis de manteniment, oficina tècnica, control de qualitat, etc.) i les que representen la producció sistemàtica d'innovacions, és a dir els departaments d'investigació. En els dos casos l'especificitat dels llocs de treball en relació a determinats tipus de formació és molt més gran.

6. Promoció dins l'empresa i jerarquia: crisi de l'autonomia professional

Aquest aspecte ha de tenir-se en compte en relació amb la forma que adopta el procés de treball en les empreses monopolistes. En aques-

tes, el volum de treball, la possibilitat de racionalitzar (en sentit capitalista, és a dir objectivar i controlar) tots els aspectes de l'activitat de l'empresa, fan que puguin establir un «mercado intern» per a la força de treball. És a dir, que poden cobrir les seves necessitats de mà d'obra «qualificada» mitjançant la promoció de treballadors de la pròpia empresa. Això en realitat perquè la «qualificació» que es requereix està molt associada amb l'estructuració que la mateixa empresa ha donat al procés de producció i que respon més a la necessitat del control de la mà d'obra per a garantir una estabilitat de la producció que a la possessió de competències derivades d'una experiència o d'un procés educatiu.

Per això la jerarquia de salaris de la gran empresa respon més a la política interna de l'empresa, la seva política específica de control de la mà d'obra, que a una diversitat de forces de treball de preus diferents que l'empresa hagi de contractar en el mercat de treball, com passava en etapes anteriors. És a dir, que la jerarquització de llocs de treball no és una cosa que vingui imposada a l'empresa sinó que és un element de la seva estratègia enfront del treball.

Per a aquells llocs de treball menys definits en termes d'una formació específica, el marge que disposa l'empresa per establir les remuneracions és molt més gran i més gran també el pes que pot tenir en la determinació del salari la política de l'empresa en aquest terreny, és a dir associar una remuneració més elevada amb aquells llocs que conserven característiques gerencials i per tant escapen a aquesta tendència a l'objectivació. En efecte, la naturalesa jerarquitzada del procés de producció tendeix a reconstruir llocs de treball que gaudeixen de les característiques que caracteritzaven el professional liberal, però que el mateix element diferenciador no és ja la possessió d'una formació determinada sinó l'experiència comprovada en funcions de direcció i gestió. És a dir, que la tendència cap a l'assalariament es tradueix en una polarització de la situació dels professionals empleats en l'empresa en un sector que conserva les característiques tradicionals del treball intel·lectual i un sector que tendeix a homogeneïtzar-se amb la resta dels treballadors.

Però tant la diferenciació com l'homogeneïtzació, tenen lloc en la mateixa empresa, en funció de la forma que aquesta ha donat al sistema de remuneracions i de promoció que formen el seu «mercado intern» de treball. És a dir, que són els elements que defineixen la posició del professional en aquesta polarització els que determinen que la seva activitat tingui un caràcter de «servei» o de venda de força de treball i no la pertinença a una professió determinada.

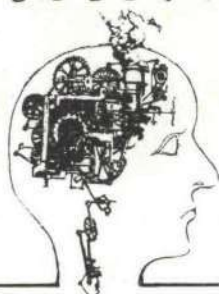
I fins i tot per una majoria dels que es troben en una posició de venda de «serveis», o sigui amb la possibilitat de promoure's, d'aconseguir una remuneració més gran, la seva situació és vàlida únicament en el marc de l'empresa en què l'han obtinguda. Si per qualsevol circumstància perden el seu lloc de treball i han de trobar-ne un altre tindran dificultat per a reconstruir-hi la seva posició inicial. Només una minoria pot fer valdre la seva experiència fora dels àmbits de l'empresa, minoria que correspon als nivells superiors de la jerarquia i les activitats dels quals conserven el caràcter indefinible «a priori» de la funció de l'empresari individual.

7. La ruptura de l'homogeneïtat professional

Hem vist que la forma que adopta el procés d'assalariament no implica una acció uniforme sobre tots els treballadors intel·lectuals. Malgrat tot, pel que fa a les grans empreses, situa els professionals en una relació enfront del procés de producció semblant a la de la resta de la força de treball. El professional no és ja una tercera part que ven els seus serveis a un client, sinó que, en tot cas, aquesta posició privilegiada li és reconeguda en el marc d'una estructura empresarial i no en funció de la seva formació (encara que aquesta tingui una certa importància, per exemple en el moment de la contractació) sinó de la seva adscripció a determinats llocs de treball.

La situació dels titulats en les empreses petites i mitjanes conserva, malgrat tot, una bona part de les característiques de l'etapa competitiva en funció precisament de l'escassa objectivació de les funcions que corresponen als treballadors intel·lectuals. Evidentment això no afecta les empreses el procés de producció de les quals, sigui quina sigui la seva grandària, respon precisament a les funcions tradicionals dels treballadors intel·lectuals, com poden ser les empreses de «consulting», enginyeries, etc. A part que aquestes últimes es troben en una relació estreta en molts casos amb grans empreses, la mateixa naturalesa del seu procés de treball fa possible l'objectivació del treball intel·lectual.

Un cas a part el constitueixen, malgrat tot, tots aquells treballadors intel·lectuals que produeixen directament valors d'ús³ que, deixant de banda els sectors en els quals predomina encara l'exercici liberal, corresponen bàsicament a l'ensenyament i la salut. Són sectors en els quals la tendència cap a la racionalització capitalista no ha actuat o ho ha fet molt dèbilment.

L'estratègia de l'Estat ha estat més aviat la de crear una diferenciació entre els treballadors «normals» i els contractats en condicions de precarietat diversa i abaratir així el cost dels serveis. Malgrat això, la tendència a mig termini sembla més aviat la limitació de la despesa pública en aquest sector, per tal com el que seria més coherent amb el volum que ha aconseguit, és a dir la seva transformació capitalista, empassa amb fortes resistències.

Cal tenir en compte que tot aquest conjunt d'activitats presenta una problemàtica especial en la qual el context polític concret té una gran importància, ja que és possible una intervenció directa de les forces polítiques que poden oposar-se a la seva transformació capitalista i també a la limitació arbitrària de la satisfacció de les necessitats socials.

Malgrat tot, l'evolució general de la situació dels treballadors qualificats en l'empresa és una cosa que depèn plenament de les formes que ha adoptat el procés d'acumulació capitalista i exerceix una influència decisiva sobre la situació general dels professionals com a capa dins de la societat capitalista i sobre el sistema educatiu en els seus nivells més elevats, és a dir, obre l'element diferenciador dels treballadors intel·lectuals enfront d'altres sectors de la població activa.

8. Incorporació massiva de professionals a l'empresa

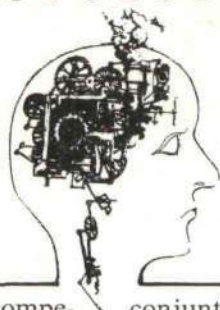
La incorporació massiva de professionals en l'empresa es produeix en el període de forta empena capitalista posterior a la Segona Guerra Mundial i que es perllonga fins a la crisi del 70. I aquesta incorporació no és el resultat d'una elevació general de les necessitats de qualificació en el procés de treball, sinó d'un canvi qualitatiu en la utilització de tecnologia per les grans empreses i en les seves formes d'organització coherents amb l'extremada centralització del capital. És a dir, es crea, d'una manera conjuntural, la necessitat de transformar les formes de producció i els mecanismes de control del procés de producció. I per això és necessari recórrer en gran escala als treballadors capaçs de dissenyar aquests nous mètodes de producció, de posar en pràctica aquests nous sistemes d'organització. Aquests treballadors, l'empresa els obté gràcies a l'expansió massiva del sistema d'ensenyament superior. Però tan aviat com aquestes noves funcions s'incorporen al procés de producció capitalista, comencen a actuar per a elles els mecanismes usals d'objectivació, jerarquització i control. És a dir, una bona part dels treballadors intel·lectuals resul-

ten innecessaris almenys en tant que treballadors intel·lectuals. I això perquè les funcions que aquests treballadors exercien discrecionalment s'han rutinitzat en una bona part, s'han objectivatat en processos de treball per als quals són vàlids altres treballadors que no necessiten qualificacions específiques, exceptuant les que confereixen els nivells més generalitzats d'ensenyament, és a dir, qualificacions que no tenen cap mena de poder contractual.

9. Desajustaments entre formació escolar i ocupació a l'empresa

La possessió d'una qualificació de nivell superior també ha perdut força contractual en la mesura que no es tracta ja d'una qualificació directament utilitzable per l'empresa. D'aquí que sigui per exemple una falòrnia voler preveure les «necessitats de professionals» perquè aquestes no estan definides pròpiament en l'actualitat. En proporcions importants la «demanda de professionals» depèn igualment que per a la força de treball de l'evolució del procés d'acumulació. D'aquí que, enfront de la crisi, el conjunt de titulats superiors no es trobi en posició d'avantatge en relació a altres treballadors. La demanda específica de professionals en la situació anterior, és a dir, la que implicava una posició especial del professional en l'empresa, tendia a mantenir-se fins i tot en períodes de recessió, en la mesura que aquesta demanda representava llocs de treball relacionats amb la mateixa existència de l'empresa. Això no passa quan el treball intel·lectual s'integra a la resta de la força de treball, és a dir, com un recurs econòmic que s'utilitza o no segons siguin les expectatives de benefici.

En segon lloc, aquesta incorporació al procés de producció capitalista i, per tant, a l'empresa de les funcions del treball intel·lectual significa la seva independència envers el sistema educatiu i el conjunt de les professions. No cal dir que aquesta independència és més gran si aquesta assimilació de la tècnica i la tecnologia es produeix en un context de dependència en relació als països de capitalisme dominant, com succeeix a Espanya. L'empresa capitalista pot oferir fins i tot, a través de programes de formació de postgraduats, escoles post i extra-universitàries, tot un sistema de formació vinculat a l'empresa i a les seves necessitats. De fet la producció i desenvolupament d'innovacions té lloc en el si de les grans empreses o en centres controlats per aquestes. Per això, el tipus de formació que ofereixen aquests centres és molt diferent del que ofereixen els centres d'ensenyament superior tradicionals, centrats en

l'adquisició individual d'una sèrie de competències. La funció d'aquests centres tradicionals ha de limitar-se forçosament a proporcionar una formació bàsica que, eventualment, podrà ser la base d'un entrenament posterior.

Des de l'altre punt de vista la funció selectiva de la Universitat i l'Ensenyament Tècnic Superior ha quedat seriosament compromesa amb l'ampliació dels seus efectius i especialment amb l'ampliació de la base social de reclutament que implica l'increment del nombre d'estudiants.

L'empresa capitalista, d'altra banda, pot prescindir en gran mesura d'aquestes funcions selectives del sistema educatiu donat que ha «internalitzat» aquestes funcions a través dels seus sistemes de promoció, de formació «ad hoc», és a dir, dels seus elements de «mercat intern» que substitueixen amb avantatge el sistema educatiu en la mesura que entre ells no es barreja un cos estrany com podria ser un nivell superior de coneixements el pes del qual podria contrarestar el d'altres elements molt més valuosos per a l'empresa, o sigui, la conformitat activa amb un determinat sistema de valors.

D'aquí, la indiferència inicial amb què des dels centres rectors dels principals països imperialistes es contempla la degradació de l'ensenyament universitari, indiferència que ha estat seguida per un intent generalitzat de reduir el cost d'aquest servei, que s'ha convertit en bona part en un pes mort per al sector hegemònic del procés d'acumulació.

En aquesta actitud hi conflueixen, naturalment, aquells sectors que, havent conservat les seves prerrogatives d'exercici liberal de la professió, estan directament interessats en una reducció del volum de professionals com succeeix en el cas de la sanitat.

En conclusió, podríem dir que una de les bases fonamentals de la ruptura de l'homogeneïtat professional dels titulats superiors es troba en el fet que la seva formació no defineix ja quina ha de ser la seva situació concreta en l'empresa. El procés de selecció intern a l'empresa situa els uns en una posició anàloga a la dels antics professionals liberals mentre que col·loca els altres en llocs de treball semblants als de la resta de treballadors.

10. Professionals i classe obrera

En el mercat de treball, els titulats superiors s'enfronten als mateixos problemes que els altres treballadors. L'atur juvenil es retarda uns quants anys però té una importància semblant, la mobilitat entre empreses quan és involuntària implica una pèrdua de la situació adquirida, les possibilitats de treball depenen de la

conjuntura. Naturalment, el procés que s'ha descrit no es compleix d'una manera estricta. Els titulats superiors compten amb un avantatge inicial en la contractació enfront dels altres treballadors: l'empresa continua necessitant treballadors qualificats per a aquells processos que no es troben encara rutinitzats i necessita també candidats per als llocs de més alt nivell jeràrquic.

Però el fet és que la integració en l'empresa en condicions semblants a les dels antics professionals només és possible per una part dels titulats superiors.

En el cas d'altres sectors, tot i que subsisteixen diferències en el nivell salarial, en el nivell cultural i en la manera de viure, es dona objectivament una convergència d'interessos amb el conjunt de la classe treballadora. De la mateixa manera que l'obrer lluita contra el caràcter deshumanitzat del procés de treball que utilitza una mínima part de les capacitats de qualsevol individu, el treballador intel·lectual defensa la utilització dels seus coneixements. Però en ambdós casos, la resposta es troba en una altra forma de producció que és incompatible amb el capitalisme. El que aquesta convergència d'interessos es tradueixi en una participació activa d'aquests sectors al moviment sindical i a la lluita política de la classe treballadora és una qüestió que només pot resoldre's en la pràctica.

Però en tot cas, mentre que per als intel·lectuals tradicionals el situar-se al costat de la classe obrera significava elevar-se per damunt dels seus interessos immediats i adherir-se a un sistema de valors, el qual es contraposava moltes vegades a aquests interessos immediats, en l'actualitat aquesta adhesió té una base molt sòlida ■

1. Vegeu, per exemple, per al cas d'Espanya, D. La calle: *Sobre los trabajadores intelectuales*, «Materiales», juliol-agost 1977.

2. Vegeu, referit al cas de la professió d'enginyer: Grup de treball per a l'estudi dels nous problemes de l'enginyeria, *La crisis de los ingenieros españoles (la ruptura de la homogeneidad profesional)*, Ed. Ayuso, Madrid, 1975. Per a un estudi més ampli, basat en una enquesta als enginyers industrials de Catalunya, vegeu Jesús A. Marcos: *Los ingenieros entre el pasado y el futuro*, Ed. Laia, Barcelona, 1974.

3. Vegeu R. Espasa: *A propòsit de l'aliança de les forces del treball i la cultura*, «Nous Horitzons», febrer 1979.

"MEDICOS: MUCHOS Y MALOS"

RÈPLICA A *Cambió*

ORIOI RAMIS

El conegut setmanari pro-governamental *Cambio-16* ha publicat darrerament un article significatiu a propòsit de la plètora mèdica al nostre país.¹ De fet hem de creure que aquesta publicació i la data de la seva edició —setembre de 1979: just abans de començar el curs— forma part d'una campanya de les autoritats educatives per a preparar l'opinió pública de cara a les mesures de restricció en l'accés a les facultats de medicina que, segurament, ja hauran estat dutes a la pràctica quan el lector llegeixi aquestes línies.

«Médicos: muchos y malos» ha estat el títol escollit per l'esmentat setmanari per a aquest article, editat amb gran ostentació tipogràfica i que ha anat seguit de discretes, però eficaces, intervencions televisives, radiofòniques i de les editorials dels principals periòdics del país. Evidentment aquesta actuació ha produït els efectes desitjats. Així és alligador constatar que els moviments de protesta que han sorgit davant les mesures restrictives —moviments que des de fa anys es caracteritzen més per un cert corporativisme que no pas per aportacions noves a una superació de l'estructura professional i universitària— no qüestionen ja el fet de la restricció en l'accés, sinó que es limiten a demanar un procediment «just» i «igualitari» en les proves d'entrada.

Però quina és la tesi de *Cambio-16*? El lector ho endevinarà de seguida encara que no conegui l'article al qual ens referim, ja que coincideix, salvant lleugeres variants, amb les opinions explícites del govern, de les entitats corporatives mèdiques i —si no totalment, si en gran part— amb les que els partits d'esquerra hem manigut sovint en la nostra intervenció sobre el tema. Segons aquesta línia argumental les necessitats de professionals/metges, d'acord amb els paràmetres internacionals (Organització Mundial de la Salut —OMS—, CEE, etc...), estan cobertes.² La «producció» anual de llicenciats és molt superior a les demandes òptimes de professionals en aquest sector. L'increment anual de llicenciats creix cada any més ràpidament i tendeix a crear un atur important i irreversible de metges, si no l'ha creat ja. Per contra constata l'escassa «qualitat» dels nous metges. Denuncia el dèficit generalitzat en la formació clínica i pràctica, i ho atribueix a la impossibilitat que el creixent nombre d'estudiants pugui disposar de suficients mitjans materials i institucions sanitàries on aprendre i experimentar. *Cambio-16*

exemplifica aquesta baixa qualificació del llicenciat espanyol constatant el baix percentatge d'estudiants del nostre país que aproven l'examen de l'*Educational Council for Foreign Medical Graduates*, conegut generalment com el «foreign». Acaba deduint la necessitat que l'administració adequi (i per tant redueixi) el nombre d'alumnes de les facultats de medicina segons les possibilitats docents de la universitat i les necessitats socials d'acord amb les taxes recomanades pels organismes internacionals i acceptades als països amb un nivell de desenvolupament semblant al nostre.³

«Muchos...»

Però ¿veritablement sobren metges al nostre país? Sens dubte, si ens situem en la línia de l'anàlisi de *Cambio-16* o en qualsevol altre plantejament de recursos humans que parteixi de l'actual figura del professional/metge, hem de respondre: *sí*.

Aquesta resposta per ella mateixa correspon a una concepció determinada de l'estructura de les professions. Dir que hem superat les taxes òptimes de metges recomanades per l'OMS, sense referir-se —com ho fa *Cambio-16*, o com ho fem nosaltres tan sovint— al sistema social on aquest professional s'insereix, ni als privilegis que deté, ni a les necessitats que cobreix, és acceptar com a consubstancial a la societat una determinada divisió social del treball que, com tots sabem, té l'origen en el sistema social i econòmic de cada moment històric.

Sobren metges. De la mateixa manera podríem dir que sobren arquitectes o enginyers o advocats, si en aquests sectors professionals s'hagués avançat més en l'anàlisi del que suposen els recursos humans en el seu sector d'activitat i no quedessin tan difuminats dins de les diferents parcelles productives de l'àrea industrial.

Malgrat això el cas dels metges mereix un estudi més detingut. Cal reconèixer que en cap altra professió la previsió d'atur de llicenciats no ha provocat tants esquinçaments de vestidures, enlloc no s'han manipulat tant les dades referents a les necessitats socials i enlloc hom no s'ha lamentat tant dels dèficits qualitatius de l'ensenyament superior.⁴

El primer fet que ens explica l'apassionament amb què s'ha tractat aquesta qüestió seria el

brusc i intens increment del nombre d'estudiants a les facultats de medicina. Aquest creixement no és només a les facultats de medicina. Aquest creixement no és només la part corresponent de l'explosió demogràfica de la població universitària d'aquests darrers anys, sinó que a més cal afegir que els estudiants de medicina conformen un percentatge creixent dins del total de la població universitària.⁵

Possiblement estarem d'acord en línies generals a l'hora de definir les causes de l'augment de la població universitària. Tots sabem que l'augment del nivell de vida, provocat per l'intens creixement industrial de les darreres dècades, ha generat un increment de la demanda cultural, però sobretot ha suposat una progressiva arribada de capes mitjanes a la universitat que veïem en el títol una possibilitat de promoció individual. Possibilitat que ha resultat cada cop més llunyana, en topat amb un mercat de treball tan irracional, com esquifit, almenys al nostre país.

Davant d'això el títol de metge ha estat especialment cobejat. Per una banda pel prestigi social i el poder econòmic que ha donat, i per l'altra per la tranquil·litat que ha representat un mercat de treball segur,⁶ que ha partit d'uns nivells molt migrats i per tant de molta demanda i que a més ha posseït la coartada ideològica de respondre a unes necessitats socials pretensament neutrals. Aquesta cobertura ideològica entronca directament amb tota la càrrega mística que arrossega la praxis mèdica (la medicina com a sacerdoci, abnegació, filantropisme...) i li ha permès eludir la reflexió sobre el paper del metge en una societat no igualitària i de classes.

Hi ha un segon aspecte que mereix la nostra atenció. És la força i les característiques del corporativisme mèdic al nostre país.

Tot i que les corporacions professionals —contràriament al que sovint es creu— no han tingut gairebé mai poder polític directe, han contribuït a donar cohesió i a reproduir l'actual divisió social del treball.

Per altra banda, les conquestes socials de les capes populars en la reivindicació d'una assistència sanitària digna, han obligat la majoria dels estats a intentar una planificació i racionalització del sector sanitari. Aquesta intervenció

ha presentat característiques diverses segons els països i les correlacions de forces que hi existien, però sense qüestionar seriosament enlloc la figura i els privilegis del professional/metge. La Xina socialista podria ser una excepció, però el seu mateix allunyament de les bases científico-naturals de la medicina occidental, la fa inservible com a exemple.

Malgrat tot, l'actuació de l'estat ha variat en profunditat certes característiques del model mèdic. Per una banda la perspectiva d'assalariament —ja sigui clarament instituït (països socialistes, Regne Unit...) o bé en fases encara endarrerides (França, EUA, Estat espanyol...)— ha superat el model liberal clàssic. Però per l'altra l'acotament per part de l'estat d'una parcel·la de la tecnologia i de la ciència (la medicina) per a l'usufructe exclusiu i indiscutible d'uns titulats (els metges), ha reforçat els privilegis corporatius.

Crec que així podem entendre per què gran part de les nostres posicions sanitàries, que reclamen una millor i més racionalitzada assistència a la població, són tan ben acceptades pels sectors més conservadors de la professió. Precisament perquè, a curt termini, no alteren les relacions de poder del metge. Però, d'això, en parlarem més endavant.

El darrer factor que volíem exposar per a explicar el rebombori al voltant d'aquests temes és l'ambigüitat del terme «necessitats socials» referint-se a la sanitat i en especial als recursos humans, que és el que aquí ens ocupa.

La imprescindibilitat de definir aquestes necessitats i de planificar-les és un fet relativament recent i encara no és, ni de lluny, acceptat per tothom.

Aquesta planificació no tenia sentit en el model liberal de l'exercici mèdic. Primer perquè la universitat estava vetada a la majoria de la població per una pulcra i ancestral selectivitat econòmica. I després perquè la praxis mèdica —orientada bàsicament a curar— era una oferta escassa de serveis, davant d'una demanda creixent, que feia inimaginable parlar de restriccions de professionals.

Les formes d'assistència mútua i col·lectiva que en diferents modalitats s'han imposat arreu, ja han superat i arraconat el model liberal i han posat sobre les taules dels ministeris el problema de la planificació de recursos humans. Però ha estat la definició, relativament recent, del complex sanitari com a part d'un sistema de promoció de la salut i no només de lluita contra la malaltia, el que ens ha fet variar més aquesta definició.

Això ens portaria ara a parlar de quines necessitats socials en serveis sanitaris s'han de cobrir i sobretot qui ho ha de decidir i quines són les prioritats. Però això ho deixem per a més endavant. Ara només volíem referir-nos a l'equívoc que suposa parlar de «necessitats-neutres», sense referir-les al marc causant. Perquè totes les dades que usa *Cambio-16* —i que sovint usem nosaltres— es refereixen malgrat tot a les necessitats de l'estructura assistencial actual o reformable a termini breu, sense aprofundir altres necessitats o la conveniència de mantenir les actuals.

... y malos!

A l'afirmació de *Cambio-16* que els metges són dolents, hi respondriem amb la interrogació: *malos para qué?* O és que ja és tan clara la funció que un metge ha de complir, que ja es pot dir qui és útil i qui no?

Però la revista va més lluny i ens demostra la mala qualitat dels metges espanyols per les baixes puntuacions obtingudes en el «foreign». Per als no iniciats direm que el «foreign» és un examen al qual se sotmeten els estrangers per poder ser admesos en l'exercici professional, si bé amb bastants limitacions, als Estats Units. Per la seva popularitat ha esdevingut un exercici usual de comprovació de coneixement a tot el món.

Aquest examen respon a la concepció de la medicina que regna als EUA i que és exportada vers els països de llur àrea d'influència. És doncs un model de predominança assistencial i curativa, altament tecnificat i especialitzat, molt car i que es dedica molt més a l'estudi dels mecanismes íntims de la malaltia, que a promoure la salut. No creiem que hagués de considerar-se greu que un cert percentatge de metges no reunís els requisits demanats per l'Educational Council for Foreign Medical Graduates, si el sistema de salut estés enfocat d'una altra manera. I no volem dir amb això que molts aspectes d'aquesta medicina d'alta tecnologia no tenen el seu lloc i el seu futur en l'ordenació sanitària a la qual aspirem.

La mentalitat de la revista se'ns mostra ben clara, quan diu en referir-se al «ranking» mundial d'aprovat al «foreign»: «... el consol que la Unió Soviètica i la Xina de Mao siguin a la cua» —per sota d'Espanya— «ho és menys si s'explica que a ambdós països existeixen dos graus de metges ... un dels quals és inferior ... als llicenciats espanyols».

En aquests dos països s'ha avançat, si bé molt imperfectament, cap a una democratització i superació del poder i dels privilegis del metge. L'objectiu ha estat responsabilitzar molt més tots els ciutadans en les tasques sanitàries i estendre el poder de decisió en matèria de salut enllà del reduït sector dels professionals. Si aquests objectius s'han aconseguit o no, és una altra qüestió.

Cambio-16 no pensa en tot això. Es limita a dir que els metges xinesos i soviètics són inferiors. Evidentment llurs coneixements en alta tecnologia o malalties rares —que és el que determina el «foreign»— són menors que els dels metges a l'americana, però possiblement són millors i més eficaços en la promoció de la salut de la població de llurs pobles.

En l'únic que coincidim amb els redactors de la revista és en admetre el fracàs de les facultats espanyoles. Tots els plans d'estudi, totes les intencions docents han anat dirigits a formar bons especialistes i internistes a la imatge del model americà. Els resultats han estat molt dolents.

En aquest punt la desmassificació de les facultats s'obre com una solució real, possiblement perquè és coincident amb el manteniment de l'actual esquema de divisió social del treball

i d'una estructura assistencial i preventiva clàssica.

Algunes reflexions

El lector estarà pensant que si critiquem les mesures restrictives per l'accés a les facultats, bé haurem de tenir una solució per a la sagnia que suposa llançar cada any al mercat de treball milers de nous llicenciats que, segons les xifres de l'OMS, ja no tindrien raó d'existir.

Nosaltres no discutim la necessitat d'haver d'abonar —fins i tot ara— una política restrictiva en l'accés a les facultats de medicina. Aquesta té una certa justificació en un moment en què és prioritària la inversió en els sectors bàsics de la cultura i en què això determina una reducció relativa de la inversió a l'ensenyament superior. També hi afegiríem que s'han de mantenir unes condicions materials dignes que permetin l'eficàcia en la transmissió de coneixements. És a dir, una posició aventurista que mantenint els mateixos pressupostos materials proposés una inflació ràpidament creixent de l'alumnat, no donaria resposta a cap problema.

Però la restricció sense cap altra orientació que la racionalització econòmica i de recursos humans —amb la complicitat sovint explícita de molts de nosaltres— ha creat un precedent important d'abandonament de la lluita cultural i ideològica.

Si l'objectiu de tot sistema sanitari és la salut, cal d'antuvi precisar aquest terme. No hem d'entrar ara en la polèmica que això suposa, però sí que hem de recordar que aquestes definicions han variat i fins i tot s'han contraposat en la història.⁷ En definitiva és cada societat qui estableix què entén per salut i quins recursos està disposada a atorgar per a la seva promoció.

Ja s'entén que definida la salut sota un marc ampli —superant la dialèctica malaltia/normalitat biològica— aquella esdevé una tasca col·lectiva on la medicina no és més que una tècnica i una ciència a afegir al conjunt de coneixements que han de fer possible la plena realització d'aquell objectiu. D'altra banda sorgiran una munió de necessitats noves que exigiran de la medicina avenços en direccions noves i diferents als eixos de progrés científic d'aquestes darreres dècades.

També sota aquesta visió comprendrem que la promoció de la salut ha de passar a ser una tasca comunitària i de plena participació. No volem dir amb això que la divisió tècnica del treball no continuï essent indispensable, però cal despullar la figura del professional de tots aquells components socials que no es basen en altra cosa que en la discriminació i la jerarquia.⁸

El professional/metge és avui encara el més intocable de tots els professionals. Una col·

lecció de codis perfectament establerts i acceptats assenyalen el camp d'actuació exclusivament reservat a ells, sense que això tingui cap base científica sòlida en la necessitat d'una divisió tècnica del treball.

Aquesta constant que és present en totes les professions d'origen liberal, arriba en els metges a legitimar situacions límit d'abús de poder. Així una sèrie d'axiomes com l'exclusivitat en la prescripció de fàrmacs, la indiscutibilitat dels diagnòstics i el menyspreu generalitzat vers la responsabilitat del malalt sobre la seva salut, fan del metge propietari de les decisions sobre la vida i la mort del «seu» pacient, agent de venda de les indústries farmacèutiques i obstruccionista principal —per tal com deté l'exclusivitat oficial en el sector sanitari— de qualsevol descentralització i transformació en el camp de la promoció de la salut.

Algunes propostes

Davant de tot això, què diu *Cambio-16*? Òbviament res. Només aspira a perllongar la situació de privilegi del metge. No planteja cap transformació del seu paper. I, a més, el control sobre el nombre de llicenciats que proposa implica la disminució de conflictivitat i inestabilitat en el sector. Recordem que tampoc no cal sobrevalorar aquest darrer punt, perquè l'increment de professionals no és suficient —i possiblement sigui contraproductiu— per a generar canvis importants en el sector. Al contrari sovint el que provoca és una defensa tancada dels privilegis corporatius.

I què s'opina des de l'esquerra? Disposem d'un discurs teòric per a basar una sanitat de nou tipus. Sabem que si no variem els paràmetres bàsics de la professió, no trobarem aliats entre aquests sectors per a les transformacions globals que la societat necessita. Però malgrat això, ens hem limitat a abonar una mesura immediatista com és la restricció en l'accés, sense haver definit un programa de canvis reals.

La situació no és fàcil. La primera dificultat és transformar els continguts universitaris en uns estudis on no s'ha sabut incidir conceptualment.⁹ Les reivindicacions obreres i populars no posen encara en el lloc corresponent el dret a la salut. El privilegi mèdic és vist encara com a substancial a l'existència de les ciències mèdiques.

No era necessari tampoc fer una crítica simplista i demagògica a la restricció, que servia tan poc com un suport acrític. «Que el sistema resolgui els problemes que ell mateix s'ha creat» ha estat un argument tan repetit com inútil. No serveix per a res lluitar contra la restricció amb arguments pretesament democràtics i igualitaristes, si l'únic que oferim és un petit augment del nombre de privilegiats a repartir-se el botí de la desigualtat.

Cal obrir prioritàriament la via a canvis reals en les relacions de poder en sanitat. El nostre país, que manté importants desigualtats assistencials, incomparables amb les de la resta dels països occidentals, i que per tant demana urgentment la cèlebre reforma sanitària, ofereix

un camp ple de possibilitats potencials per a introduir transformacions positives en aquest sector. Volem esmentar alguns dels camps on creiem que avui estem ja en condicions de plantejar modificacions profundes.

- 1) La rehabilitació d'altres professions sanitàries, actualment discriminades i sotmeses al metge i la lluita contra els privilegis corporatius.
- 2) La difusió dels coneixements mèdics i fisiològics a capes àmplies de la població que poguessin incorporar-los en la comprensió i reivindicació d'un nou model de vida. Actualment aquests coneixements queden reservats a les facultats de medicina, que en la pràctica no són sinó escoles de metges.
- 3) El plantejament rigorós de la interdisciplinarietat entre les ciències mèdiques i altres parcelles del coneixement humà.
- 4) Per últim seria necessari la incorporació del dret a la salut en els moviments reivindicatius populars, aprofundint la transformació de les formes quotidianes de vida que això hauria de suposar.

És de lamentar que no haguem estat capaçs d'aprofitar aquests tres anys que fa que discutim els criteris de restricció per a posar sobre la taula tots aquests problemes ■

1. Pedro Pàramo, «Médicos: muchos y malos», *Cambio-16*, n.º 404, 2 setembre 1979, pp. 12-16.

2. Sobre el punt de la superpoblació mèdica espanyola en relació amb altres països i a les taxes recomanades per l'OMS, vegeu: Jesús M. Miguel, *La reforma sanitaria en España*, Ed. Cambio-16, Madrid 1976, pp. 49 i seg., i també: A. Oriol Palou, «Numerus clausus, ¿sí o no?», a *Jano*, octubre 1977, pp. 32 i 33.

3. De fet l'articulista diferencia les possibilitats docents de les facultats i les necessitats socials. Així a la pàgina 12 diu: «Por fortuna, España no va a ser en 1985 el país con más médicos malos: a partir del próximo curso sólo ingresarán en las facultades de medicina seis mil y pico estudiantes, los justos para recibir una buena enseñanza y más del cupo anual de médicos que España precisa». I després diu —pàg. 16—: «En octubre no podrán entrar en las facultades... más que un total de 6.594 alumnos, exactamente la cifra calculada... como óptima... con el máximo aprovechamiento de los medios con que cuentan las universidades».

4. Potser caldria parlar també dels veterinaris i d'altres professions molt minoritàries i més lligades a l'aparell polític de l'estat (diplomàtics, notaris, jutges...).

5. Santiago Alegre Gómez, «Enseñanza superior y empleo en España» citat a *Consulta Semanal*, n.º 41, octubre 79, p. 4.

6. O almenys més sòlid que els directament relacionats amb la producció, sotmesos a oscil·lacions cícliques i sobretot a la involució de la demanda que ha suposat la crisi econòmica actual.

7. L'OMS ha definit la salut com: «l'estat de complet benestar físic, mental i social i no només l'absència de malaltia» (1946). El X Congrés de Metges i Biòlegs de Perpinyà (1976) llança una nova definició, interessant entre altres coses perquè dona més importància a la «manera de viure», en un intent de contrarestar l'alienament que pot suposar equiparar salut a «benestar». Diu: «la salut de l'home és aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa».

8. Joan Gay, «Professionals i lluita de classes» a *Nous Horitzons*, n.º 56, setembre 1979, pp. 28-30.

9. Volem fer notar que, tot i que molts militants d'esquerra han estat protagonistes en la gestió de les facultats, no han sabut influir conceptualment sobre el discurs mèdico-biològic que hi és transmès. La reflexió i la lluita ideològica han estat, com en tantes altres ocasions, omeses imperdonablement.

4 notes sobre la política a la universitat

ALBERT COROMINAS

Va ésser prou important el protagonisme polític de la universitat durant el franquisme perquè la imatge d'aquell període enterboleixi algunes vegades l'anàlisi i la valoració de la situació actual. Però aquesta té molt poc a veure amb la de fa deu o quinze anys, tant pels canvis en el marc polític general com pels que s'han produït a l'interior de la universitat mateixa.

A les universitats catalanes s'han fet sentir especialment els efectes negatius de la forma peculiar com s'ha produït la transició. I això no ha estat degut només, ni principalment, a una possible idiosincràsia dels universitaris sinó, sobretot, al fet que a la universitat, una de les primeres institucions que trencaren obertament amb el franquisme, no s'ha produït, pel que fa a la legislació, ni un sol canvi com a conseqüència de la democràcia; oficialment, tot segueix igual. Això ha originat un desacoblament de la legalitat amb la realitat, un llarg període de provisionalitat i una manca de perspectives concretes que han produït en amplis sectors universitaris un desinterès i fins i tot una desconfiança envers la política i que afavoreixen la tendència a adoptar sortides individuals a la situació, de les quals poden treure profit, a curt termini, els qui les utilitzen.

En aquest context, l'error més important que es podria cometre fóra l'abandó davant les dificultats. Però error fóra també atribuir-les, exclusivament, a les deficiències, que n'hi ha, del treball polític dels partits i els sindicats a la universitat.

La complexitat d'aquesta situació convertiria en pràcticament inacabable una anàlisi o fins i tot un simple comentari de tots els seus aspectes, alguns dels quals (com la problemàtica de la selectivitat, per exemple) mereixen, d'altra banda, un tractament diferenciat.

1. Les universitats catalanes en el procés de reconstrucció nacional de Catalunya

Des de fa anys els objectius de la nostra política universitària es resumeixen en l'eslògan

«per una universitat autònoma, catalana, científica i democràtica», que s'ha anat omplint progressivament de contingut, i en el qual l'ordre dels adjectius no té massa importància, ja que de fet una cosa va molt lligada amb l'altra. Si les previsions del Govern no fallen, una vegada més, en aquest aspecte, està a punt de lliurar-se una batalla decisiva, la de la llei d'autonomia universitària, que haurà d'analitzar-se quan es disposi del text del projecte de llei.

Aquesta política no ha assolit potser resultats espectaculars; però és cert que ha assolit resultats i que fóra un error polític ignorar-los.

Un aspecte destacable ha estat precisament la lluita per una llei d'autonomia universitària que ho fos veritablement. Ja queda dit que sobre aquest punt encara no s'ha produït la batalla decisiva, però aquesta es lliurarà en millors condicions ara, aprovats la Constitució i l'Estatut, que no en l'ambiguïtat preconstitucional en què volia plantejar-la inicialment la UCD. La política universitària de l'esquerra hi ha contribuït molt decisivament, a costa d'allargar el període de transició a la universitat i suportar-ne les conseqüències negatives.

Una altra faceta que mereix ésser comentada és la dels resultats obtinguts pels equips democràtics de govern a diversos nivells, en el sentit d'aturar el deteriorament i millorar els nivells quantitius i qualitius del treball a la universitat. Donades les limitacions legals i econòmiques existents s'ha de valorar molt positivament el fet que s'hagi invertit la tendència en aquests aspectes i que, per exemple, dia més dia menys, la universitat sigui l'únic sector de l'ensenyament públic a Catalunya que ha començat les activitats d'aquest curs en el seu moment i amb, diguem-ne, normalitat. Això és particularment important quan s'han portat a terme, ben recentment, intents de desprestigi de l'ensenyament públic.

Contemplant el futur, si considerem que l'aprovació de l'Estatut obre formalment el període de reconstrucció nacional de Catalunya, totes les forces polítiques i socials s'han de plantejar seriosament quin és el paper que ha de jugar la universitat en aquest procés.

En primer lloc és indispensable que les competències de la Generalitat sobre la universitat siguin tan àmplies com ho permeten la Constitució i l'Estatut; si no, el sistema educatiu autònom quedaria coix o escapçat, com es vulgui. D'ací la necessitat de posar la màxima energia i habilitat en la discussió de la llei d'autonomia universitària i en la negociació dels passos.

Assolides aquestes competències, podria racionalitzar-se la utilització de recursos (eliminant duplicitats i establint ensenyaments, com els de veterinària, per exemple, ara inexistents) i també adequar els continguts a les necessitats de la societat catalana. Però es podria també, i penso que aquesta és una iniciativa que els comunistes hauríem de plantejar amb força, contribuir, en el marc d'una política global, al reequilibrament territorial de Catalunya; avui, les tres universitats catalanes tenen els seus centres de decisió a Barcelona i a Bellaterra i concentren un enorme percentatge dels seus estudiants a la conurbació barcelonina; és evident la importància universitària que sempre haurà de tenir Barcelona, però cal establir una planificació territorial de la universitat a Catalunya, unida a una reestructuració administrativa que acosti, físicament, els òrgans de govern a les facultats i escoles; aquesta política conduiria a un augment del nombre d'universitats catalanes, però això no fóra cap inconvenient si existeixen una planificació conjunta i uns òrgans de coordinació. Els arguments a favor de la concentració de les instal·lacions universitàries, que havien pogut ésser molt dignes de consideració en altres èpoques, han perdut, en l'estat actual de les comunicacions i de la mateixa universitat, i en un àmbit com Catalunya, tota la seva força.

I cal no oblidar, ni en negociar competències ni en fer la planificació universitària, la Universitat a Distància. I cal assenyalar-ho perquè la tendència a oblidar-la existeix de fet i perquè probablement s'origina en un menyspreu poc fonamentat però que arrenca d'una concepció massa «clàssica» de la universitat per part del que acostumem a dir-ne «forces de la cultura», que també menyspreàvem al principi un artefacte com la televisió.

En aquesta perspectiva caldrà tenir clar l'abast del concepte d'autonomia universitària.

En els anys de més empena del moviment estudiantil, els seixanta, no era aquesta una reivindicació que formés part dels objectius de la lluita; almenys no en formava part *realment*, la qual cosa no es contradiu amb el fet que pogués aparèixer, més o menys retòricament, en un paper o un altre. La demanda d'autonomia fou posada en primer pla pel moviment de professors, a mitjan anys setanta, encara viu el dictador, quan anava quedant clar, a través de la pròpia lluita, que l'assoliment de les seves reivindicacions professionals exigia com a condició prèvia l'autonomia que, d'altra banda, enllaçava amb la tradició de la universitat catalana i tenia una càrrega política democràtica no gens negligible.

Per a entendre millor els perills de corporativisme que hagin amenaçat la lluita per l'autonomia cal tenir en compte aquests orígens (vinculació a una reivindicació professional i, no liquidada encara la dictadura, dificultats per a inserir-se en un moviment polític més general i rebuig de l'autoritat de les institucions polítiques). L'autonomia universitària té dues notes fonamentals: autogovern i vinculació amb l'entorn; si inicialment s'havia posat l'accent en la

primera, després, restablerta provisionalment la Generalitat, la segona s'ha anat concretant en l'exigència que la universitat catalana depengués de la Generalitat; els comunistes ens hem esforçat per reforçar aquest plantejament, juntament amb altres forces democràtiques, i em penso que en aquest moment el tema autonòmic està plantejat en general d'una manera equilibrada. Però serà necessària una atenció permanent a mantenir aquest equilibri, evitant alhora el corporativisme, encara que sigui democràtic, i el burocratisme, encara que sigui català.

La qualitat en un servei públic com la universitat és un objectiu que ha estat assumit i potser caldria que fos assumit més clarament encara per les forces d'esquerra. Això és així perquè aquesta és una exigència comuna a tots els serveis que es financen, fonamentalment, amb recursos públics i també perquè, lògicament, el model de desenvolupament econòmic a què aspirem exigeix un desenvolupament de les ciències i les tècniques que no estigui subordinat a les necessitats dels països capitalistes dominants. Però, i aquest és un aspecte que pràcticament no ha estat abordat per les forces progressistes, la lluita per la qualitat ha d'anar unida, si no ha de quedar limitada a una modernització al servei de l'actual sistema, a una reflexió crítica i al consegüent replantejament dels continguts.

A la universitat, amb tots els seus defectes, s'acumula una bona quantitat de coneixements científics i tècnics que no pot estar únicament al servei de les persones que en un moment donat s'han matriculat per seguir una «carretera». La universitat (i a això no hi ha dedicat prou atenció l'esquerra en general —de la dreta no cal ni parlar-ne en aquest aspecte— ni el Partit en particular) ha de diversificar les seves activitats obrint-se al conjunt de la societat. Ha de participar en l'orientació professional dels estudiants que volen cursar estudis a la universitat; intervenir, a través dels mitjans de comunicació social, en els debats amb implicacions científiques o tècniques; organitzar cursos de reciclatge dels professionals i també cursos d'ampliació i d'actualització oberts a tothom que estigui en condicions de seguir-los, tant als qui posseeixin un títol universitari com als qui no. La universitat, a Catalunya, hauria de contribuir al coneixement dels problemes de tot tipus (econòmics, ecològics, etc.) del país i treballar, col·laborant amb la Generalitat, en la recerca de solucions.

Per cert, la reflexió sobre tots aquests temes posa de manifest que la vessant universitària de la nostra política, com tantes d'altres, pateix de provincianisme, en el sentit que no aprofitem les experiències dels altres i, per tant, descobrim, en el cas més favorable, una vegada i altra, la mar Mediterrània. Hauríem de fer un esforç per tenir una visió si més no europea de la nostra política universitària, per tal de preveure les conseqüències de l'entrada al Mercat Comú, que es produirà tard o d'hora, i establir els mecanismes per a intercanviar experiències i plantejaments amb els partits comunistes que actuen en contextos similars al nostre.

2. Els moviments de masses a la universitat

L'atonía política, la manca d'una activitat política de masses, és ben notòria actualment a la universitat i especialment sorprenent per als qui hi pensen com un focus de politització en què pasturen totes les tendències, àdhuc les més invertebrates. No és així, ni de bon tros, i menys encara entre els estudiants.

Aquests perden fa anys llur protagonisme en la vida política universitària, en passar el pes de la lluita als professors. Això s'ha traduït en una visió «professoral» de la política universitària que ha reforçat el desinterès dels estudiants. Però no és aquesta la causa més important, que cal buscar segurament en la crisi econòmica estructural que provoca l'atur permanent de titulats.

Avui els estudiants amb prou feines ocupen les places que els corresponen en els organismes democràtics de govern de la universitat i dels centres, aconseguides amb l'esforç de molts anys i de moltes promocions d'estudiants. Les organitzacions polítiques integrades fonamentalment per estudiants (tals com les d'alguns grups no parlamentaris) avui pràcticament han desaparegut i en les més sòlides, com la del PSUC, la disminució del nombre d'estudiants és literalment alarmant.

Ja s'ha apuntat que aquesta situació té causes econòmiques, però també polítiques. L'organització del PSUC a la universitat fa molt de temps que intenta, sense èxit, trobar-hi sortides, i, evidentment, cal prosseguir aquesta recerca i millorar les formes de treball. Però cal que tot el PSUC i la seva mateixa organització universitària tinguin molt clar que no és el treball a la universitat el que resoldrà el problema. La hipòtesi que estem treballant poc i malament entre els estudiants universitaris pot ésser certa o falsa, tant se val: és insuficient per a explicar les dificultats en aquest aspecte de les altres organitzacions polítiques o les dels comunistes arreu d'Espanya o a països com Itàlia i França. I no és merament un problema de composició social dels estudiants universitaris, perquè està provada la capacitat de la nostra política per penetrar en sectors no estrictament proletaris. Es tracta, en canvi, de les dificultats per a fer-la arribar a la joventut (que es detecta en les abstencions electorals, els problemes per créixer de la JCC o la mateixa «piràmide d'edats» del PSUC); naturalment, a la universitat, on els estudiants són immensa majoria, les conseqüències són molt més espectaculars.

Per a invertir aquesta tendència caldria almenys, i això no depèn només del partit però en depèn en part, un tipus de vida política a tot el país no ja que entusiasmes sinó que simplement interessés la joventut i, en definitiva, una perspectiva de canvi real de les coses.

Pel que fa als treballadors de la universitat (o als treballadors assalariats, si hom vol establir una discussió sobre la caracterització del treball de l'estudiant), hi juguen també factors polítics generals, però jo voldria referir-me aquí a l'aspecte sindical.

A la universitat, el grau d'afiliació als sindicats, especialment entre els professors, els més nombrosos, és molt baix i, cosa que és pitjor, està estancat, no progressa.

Certament, les vacil·lacions del partit en aquest tema han incidit negativament, ja que es perden els millors moments per a aconseguir una afiliació, si no massiva, apreciable. Però, superades aquelles vacil·lacions, el que cal és esforçar-se perquè els mateixos sindicats es replanteixin seriosament els seus objectius i les seves formes de treball.

Un aspecte del problema és la manca de consciència laboral per part de molts treballadors de la universitat; en aquest aspecte hi ha per davant una feina de propaganda, en el millor sentit de la paraula, que haurà de durar anys i que ha de venir afavorida per les condicions objectives previsible: exigència de rendiment als treballadors per part de les institucions i retribucions més aviat migrades.

Però cal que els sindicats facin de sindicats i que, per tant, en primer lloc assumeixin els problemes laborals (retribucions i altres condicions de treball) dels treballadors. Això no ho han fet o ho han fet molt poc fins ara. I és clar que no fer-ho és una manera de contribuir que no progressi la consciència laboral; però, a més, les dificultats actuals per a mobilitzar els treballadors de la universitat per aquests tipus de problemes procedeixen probablement en gran part del seu convenciment més o menys explícit, de la dificultat de resoldre'ls si no és en un front de mobilització més ampli (els funcionaris, l'ensenyament). És per això que no n'hi ha prou que les agrupacions universitàries dels sindicats abordin la problemàtica laboral; cal que ho facin els sindicats com a organització del conjunt dels treballadors i tenint en compte que no es tracta només de problemes de «justícia social» (estabilitat, defensa del poder adquisitiu) sinó també d'evitar que les condicions laborals precàries condueixin a una degradació difícilment reversible d'un servei públic com la universitat, en el qual els sindicats, alhora, haurien de lluitar per una plena responsabilització dels treballadors en el seu funcionament eficient. El que no es pot fer, i cap força política o sindical no ho ha fet, és recolzar-se en la precarietat de les condicions laborals per tal de justificar l'incompliment de les obligacions i el deteriorament del servei.

3. Lluita i govern

Els militants del PSUC a la universitat han tingut el dubtós privilegi d'enfrontar-se pràcticament, amb una certa anticipació sobre d'altres organitzacions, a les dificultats que genera la dialèctica «partit de lluita-partit de govern».

És ben cert que la participació de militants en òrgans de govern de la universitat és prou

diferent de, per exemple, la participació als ajuntaments com a regidors. En el primer cas, i aquesta és la diferència més important, la participació es fa a tall individual i no representant formalment un partit; a més, els procediments d'elecció són diversos en un cas i altre i, d'altra banda, l'experiència universitària s'inicia en el període pre-constitucional. Però tot i així aquesta experiència pot ésser útil per a treure'n alguna conseqüència d'àmbit més general que l'estrictament universitari.

La primera observació que se'n desprèn és que les formulacions teòriques generals que harmonitzen la vessant «lluita» i la vessant «govern», que són plenament correctes, no eliminen, és clar, els problemes reals. Aquests existeixen i poden arribar a ésser molt aguts i, probablement, continuaran existint. Però probablement podrien afrontar-se amb més serenitat i eficàcia tenint en compte algunes observacions que, en algun cas, potser són òbvies.

En primer lloc, els objectius dels militants comunistes a la «lluita» han d'ésser els mateixos que els dels militants que lluiten participant en el «govern»; això implica que s'ha de reforçar el paper dirigent dels comitès, per tal d'assegurar aquesta identitat d'objectius, i que s'ha de procurar, per tant, que els comitès estiguin ben informats de totes les vessants dels problemes però evitant que estiguin polaritzats, per la seva composició, cap al «govern» o cap a la «lluita». Els militants no poden abordar els problemes amb polítiques diferents segons si realitzen un tipus o altre de treball polític; ens hem d'esforçar perquè les institucions de govern incorporin als seus plantejaments els interessos de les masses i perquè aquestes entenguin els problemes de govern com a propis, la qual cosa exclouria els plantejaments demagògics o, simplement, allunyats de la realitat, inadequats o impossibles de portar a la pràctica; i per a aconseguir-ho no és suficient que el partit treballi en les dues vessants, ans cal fer un esforç específic de comunicació masses-institucions, en els dos sentits.

Un aspecte particularment important de la comprensió per les masses dels problemes de govern és el d'identificar l'oponent en una reivindicació; fins ara hi ha hagut una certa tendència a considerar com a oponent o com a enemic la institució que es tenia més a mà (un rector, un ajuntament); ara, una actitud com aquesta pot portar a grèus errors; en cada cas ha d'estar molt clar qui és el qui té capacitat de decisió sobre el problema; les institucions poden ajudar a clarificar-ho donant suport a les reivindicacions justes que no estigui al seu abast d'atendre.

També s'ha de tenir clar que ésser un partit de lluita no significa impulsar, donar suport o participar en qualsevol lluita, sinó a aquelles o en aquelles que estiguin d'acord amb els nostres objectius; la claredat política pot ésser el millor remei contra la mala consciència. I també que «govern» no és el mateix que «poder», especialment als nivells de govern a què podem accedir ara per ara les forces d'esquerra; i que, per tant, la presència d'aquestes forces en unes

institucions no garanteix, per ella mateixa, la solució dels problemes; cal, en general, l'articulació de les institucions amb les organitzacions i els moviments de masses i per tant s'ha d'evitar, en qualsevol cas, llur desmobilització.

Finalment, no s'ha de confondre governar, al nivell que sigui, amb participar en el govern. Normalment la política que apliquen les institucions en què participem no és la política que fariem nosaltres «en solitari»; això vol dir que ens co-responsabilitzem amb les actuacions de les institucions on tenim presència, mentre la tenim, però no que modifiquem els nostres plantejaments; cal mantenir doncs la llibertat de crítica del partit envers aquestes institucions i en tot cas això hauria de quedar clar en establir qualsevol pacte. Naturalment, és indispensable, en aquest sentit, la coherència en les actuacions dels militants que actuen a la institució i els qui actuen fora: apareix així de nou la importància del paper dirigent dels comitès.

4. L'organització del PSUC a la universitat

Les dificultats, polítiques, de la política a la universitat porten reiteradament a discutir sobre les formes organitzatives del partit en aquest àmbit. Una posició que apareix sempre en aquestes discussions és la territorialització dels comunistes de la universitat o, millor dit, la territorialització definitiva i general, ja que en molts casos els militants han adoptat aquesta opció individualment, pel seu compte.

Naturalment, a tot comunista que treballi o estudiï a la universitat se li ofereixen dues opcions de militància: a la Federació Universitària o a l'organització corresponent al lloc on viu o treballa (hi ha molts estudiants que comparteixen l'estudi i el treball assalariat). No es pot establir una norma general, si bé cal tenir en compte els acords de la darrera Conferència Nacional, però convé, em penso, trencar una llança a favor de la militància a la universitat.

Aquesta constitueix, ara per ara, un espai polític molt definit i peculiar. No es tracta únicament de portar a terme una política universitària (impossible sense una organització arrelada) sinó també de portar la política, sense adjectius, a la universitat. Les universitats catalanes reuneixen avui de l'ordre de 100.000 estudiants i uns 6.000 treballadors, i s'hi realitza un tipus d'activitat especialment favorable a la confrontació d'idees, al debat polític.

En aquestes condicions, renunciar a la presència comunista organitzada a la universitat representa deixar buit un camp en què s'han lliurat, es lliuren i s'hauran de lliurar moltes i molt importants batalles polítiques. Jo diria que no ens podem permetre aquest luxe i que, si hi ha dificultats, aquest és un argument més, i suficient, a favor d'aquesta posició ■

EL VÍDEO COM A EINA D'ACCIÓ COMUNITÀRIA

J. G.

«*Nous Horitzons*» va entrar en contacte amb l'equip «Servei de vídeo comunitari» perquè expliqués la seva experiència. Aquesta constitueix la concreció de com es pot difondre un mitjà de comunicació poc conegut entre nosaltres de manera que esdevingui a la vegada un element útil de desenvolupament social.

Què és el vídeo

El vídeo és un sistema de fixar imatges i sons, convertits en senyals elèctrics, en un suport consistent en una cinta magnètica. La reproducció es fa a través de cable connectat a un televisor normal o a una antena col·lectiva o a un circuit de cable i, en aquest cas, permet emetre com si fos un canal de televisió.

La cinta magnètica, de manera semblant a una cinta de magnetòfon, es pot esborrar i gravar de nou diverses vegades.

Es diferencia de la televisió perquè en gravar utilitza uns elements menys sofisticats i senzills: càmera petita de televisió, magnetoscopi que grava la imatge i el so a la cinta i micròfon incorporat per recollir els sons. El vídeo requereix un aprenentatge no gaire complicat i la seva utilització permet una gran autonomia de treball.

Els avantatges de la seva tecnologia són: una alta sensibilitat, que fa que no necessiti condicions especials de llum per aconseguir una gravació bona; un control immediat de la imatge, gràcies que el visor de la càmera és una televisió petita i, per tant, quan es grava ja estàs veient el resultat, i una immediatesa en la reproducció, ja que no cal revelar ni fer muntatge si no es vol, simplement

es torna endarrera la cinta, es connecta al televisor i ja es veu.

L'equip portàtil que permet gravar i reproduir costa unes 300.000 pessetes i la cinta magnètica, d'una durada de mitja hora, unes 2.500 pessetes.

Es tracta, doncs, d'un mitjà assequible econòmicament i relativament fàcil de manipular.

Les primeres experiències

«Servei de vídeo comunitari» va començar sent «Vídeo nou», el qual tenia l'origen en un grup que procedia de l'Institut del Teatre i que havia utilitzat el vídeo per a algunes experimentacions pràctiques. A partir de la Mostra internacional del vídeo a l'any 1977, el grup va aprofundir l'aprenentatge i les possibilitats d'aquest mitjà.

Després d'alguna experiència no gaire reixida, la Lliga de Catalunya ens va llogar en la campanya de les eleccions generals del 15 de juny del 1977 per actuar a Girona. Anàvem a pobles diferents i l'equip gravava entrevistes amb la gent sobre els problemes de la vila i, després, les passàvem a la plaça del poble mitjançant dos televisors que portàvem incorporats en un autocar.

La feina següent va ser, durant les jornades llibertàries, gravar

unes xerrades al Saló Diana i passar-les posteriorment al Parc Güell; parallelament es promovien debats a partir del visionat de les cintes.

Aquests treballs van permetre al grup comprar material i poder gravar coses diverses sempre que sortia l'oportunitat: la manifestació dels «gaïcs», la de bicicletes, programes amb la Mariscal i l'Only You, la projecció en pantalla gegant d'un míting de la UGT, etc.

L'experiència de Can Serra

A partir d'una subvenció per a realitzar una investigació sobre les formes de cultura popular als barris, vàrem entrar en contacte amb l'Associació de veïns de Can Serra, a l'Hospitalet.

Després d'explicar què era i per a què podia servir el vídeo vàrem fer un treball sobre el problema del Metro. A Can Serra s'estava construint el Metro, però existia una gran preocupació entre el veïnat ja que l'experiència del barri veí, on el Metro havia estat posat en funcionament feia poc, era que havia provocat greus problemes (cases esquerdades, vidres que trontollaven, etc.). Vàrem gravar una cinta al barri del costat on, a través d'entrevistes filmades, la gent ens va explicar l'abast del problema i com l'havien combatut. Després vàrem reproduir la cinta als mercats, a les places i als carrers de Can Serra, convocant alhora a una assemblea per a debatre el tema. La concurrència va ser massiva.

A Can Serra vàrem gravar dues cintes més: una, referent a la història urbanística del barri, on se n'explicava el naixement, parlaven els habitants anteriors a la construcció dels nous blocs, es feia una anàlisi de les lluites que es van realitzar, etc. L'altra va ser dedicada a l'escola d'adults, que és força coneguda pels seus mètodes pedagògics, per aconseguir-hi una assistència més gran.

«Servei de vídeo comunitari»

A partir d'aquestes i altres experiències vàrem entrar en una etapa

de reflexió, de la qual va sortir el projecte de «Servei de vídeo comunitari».

El seu objectiu és difondre la utilització del vídeo en les formes de vida comunitària per tal d'ampliar les possibilitats d'aquestes. En aquest sentit es tracta de posar a l'abast de les entitats culturals i associatives la formació, la prestació d'equip i d'assessorament tècnics i l'orientació de la distribució imprescindibles per a introduir el llenguatge àudio-visual com a factor de dinamització de la vida cultural comunitària.

El servei que pretén donar aquesta institució comprèn: la prestació de material, cursets d'utilització del mitjà, la postproducció i l'assessorament sobre les formes de difusió. Tot això a uns preus mòdics que serveixin per fer front a les despeses i a l'ampliació de la infraestructura necessària.

D'altra banda hem arribat a un conveni amb l'Ajuntament de Barcelona per a l'any 1980. Aquest conveni comprèn: l'actuació al servei de l'Ajuntament com a mitjà de comunicació, fer una sèrie de gravacions i intervencions a centres municipals i unes altres a requeriment de grups populars o entitats, tot això articulat a través dels Consells de districte.

Això ens obliga a un esforç de programació que ens permeti, a més, estar oberts a qualsevol tipus de demanda, oferint formes de col·laboració i d'orientació, gràcies a les quals sigui el mateix usuari el que faci la gravació. També tenim preparades una altra sèrie d'activitats de formació i aprenentatge, de divulgació i assessorament, així com el projecte "algunes cintes, com una sobre el moviment cooperatiu, de cara a la seva potenciació, i altres per a entitats semi-oficials o semipúbliques, com pot ser per exemple el Col·legi d'Arquitectes.

Un dels nostres objectius immediats és la creació d'una videoteca on, a partir d'un catàleg, l'interessat pugui fer el visionat de les cintes que li interessin. També, a mesura que es vagin creant i funcionin equips de vídeo arreu de Catalunya, es produirà la possibilitat de circulació i d'intercanvi de cintes.

Un altre aspecte que hem considerat és la necessitat de fer seminaris sobre les possibilitats del vídeo en temes o camps específics; per exemple, el vídeo i l'educació. Es tracta d'aprofundir les possibilitats del mitjà a partir dels requeriments d'un àrea concreta.

En realitat per a un treball àgil i amb l'autonomia necessària es requeriria disposar d'un videobus, és a dir, d'un mitjà de transport, degudament condicionat, en el qual estiguessin a punt per a ser utilitzat els equips de gravació, de possibles muntatges i de reproducció, a través de dues pantalles grans de televisió fàcils de posar en funcionament.

Les virtuts del vídeo

La virtut principal és l'efecte de *feed back*, és a dir, produeix una rèplica immediata a la informació que s'ha vist i genera unes manifestacions que romanien latents en els subjectes.

Per exemple, en una localitat francesa hi havia una sèrie de problemes com a conseqüència de l'existència d'un nucli important de població immigrada d'origen àrab. Es van fer una sèrie d'entrevistes a persones autòctones, les quals van expressar els seus prejudicis, el seu conflicte latent contra o respecte als àrabs. Després es va passar la cinta entre els àrabs, la qual cosa va produir un seguit de respostes a les argumentacions de la cinta, que van també ser gravades. Aquestes es van reproduir davant la població autòctona i així successivament, fins que es va arribar a fer una assemblea conjunta on el problema es va debatre en profunditat i amb la informació necessària.

El vídeo té un aspecte documental i un altre de provocació del debat i de la discussió. És un mitjà que té la virtut de posar de manifest tendències i problemes latents dins d'un grup. En realitat té un impacte especial, potser degut al fet de veure la teva imatge en un televisor o que es tracta de problemes o d'accions que et són molt propers; el cert és que crea una atmosfera de participació.

En realitat, el vídeo és un mètode per a generar una informació

que sigui útil als que la transmeten i als qui la reben i, també, per a fer circular aquesta informació.

Un aspecte no negligible és que resulta fàcil implicar els subjectes del reportatge en el procés de producció, tant en la preparació del guió, com en la gravació, ja que la immediatesa de la reproducció permet fer la crítica i veure si ha resultat positiu o no.

En aquest sentit, en una altra experiència que vàrem realitzar amb quatre Ateneus de Barcelona, per tal de veure les relacions d'aquests amb la ciutat, entre si i entre els diversos grups que funcionaven a cada Ateneu, el nivell de participació que es va aconseguir no solament va ser en la preparació dels rodatges, sinó també en la utilització de les càmeres i de la resta d'aparells.

Altres possibilitats

El vídeo, com qualsevol altre mitjà de comunicació, pot donar informacions falsificades o manipulades. Pots fer-lo servir per a mentalitzar la gent d'una determinada manera o per a ajudar-la a tenir informació que li permeti després prendre opinió pròpia. En el vídeo el més important no és tant el document final com les possibilitats del mateix mitjà com a dinamitzador de situacions.

El vídeo, però, també s'està utilitzant com a element de contrainformació. Per exemple, a Alemanya, als EUA hi ha persones que han fet informacions de fets que els havia donat la televisió de manera manipulada aportant una altra visió i difonent-la com podien. En realitat, una sèrie de grups radicals (feministes, polítics d'extrema esquerra, etc.) l'utilitzen molt.

L'altre aspecte és fer de document de fets de què ningú no diu res o dels quals no es dona cap informació i que si s'aconsegueix la seva divulgació poden canviar una situació o una actuació. Aquest és el cas d'unes expulsions a la força d'uns ocupants de cases buides a Londres; algú va gravar aquest fet en vídeo i va aconseguir que ho emetés la televisió, cosa que va possibilitar un debat públic entre autoritats municipals i afectats ■

*El Gernika ha estat, ja fa temps, un crit, una reivindicació, que molts homes d'Euskadi han expressat d'una manera categòrica i alhora comprensible. L'any 1974, amb motiu de l'exposició a Barcelona, concretament a la Sala Gaudí, del pintor basc Agustín Ibarrola, ell ja va manifestar la necessitat que quan tornés a l'Estat el famós quadre de Picasso, fos Gernika, la ciutat que va sofrir tantes humiliacions, que l'acollís. Testimoni d'aquesta petició ho varem ésser, entre d'altres, en Francesc Rodon (vegeu el seu article sobre l'esmentada exposició al núm. de *Nous Horitzons* de l'any 1974) i jo, amics de l'Agustín des de principis dels anys 50.*

*Fa un parell d'anys, Agustín Ibarrola —ex membre del C.C. del P.C. d'Euskadi, més de sis anys a la presó— s'adreça de nou a nosaltres per demanar l'ajut, en la seva petició, dels articles plàstics catalans. Unes declaracions, mancades del més elemental sentit polític, havien encès els ànims dels bascs. Es tractava, senzillament, que un personatge clau del P.C.E. demanava per al Museo del Prado el polèmic quadre (també des de Barcelona s'ha reclamat el Gernika per al Museu Picasso). Per raons que no venen al cas, no es va poder fer res. Fa dos mesos, però, durant la meua estada a Gernika, em van tornar a demanar què es podia fer per donar a conèixer a la gent de Catalunya, i més concretament, a la del PSUC., els motius, raonats i analitzats de la vella petició. Vaig dir que ens lliuressin un article explicant-ho tot a *Treball*. Així ho feren. Però l'article de l'Agustín Ibarrola era molt llarg. És decidí donar una nota explicativa a *Treball*, que ha fet l'Arnau Puig, i publicar íntegrament l'article a *Nous Horitzons*. Aquesta es la història, o al menys part d'ella, de les paraules que llegireu a continuació.*

J.H.

EL «GERNIKA» A GERNIKA sense centralismes

AGUSTÍN IBARROLA

Considero que Catalunya, germana d'Euskadi com a nacionalitat unida, a més de per la història comuna dels pobles de l'Estat espanyol, per l'altra història paral·lela de les opressions centralistes, no hauria de demanar el «Gernika». Jo comprenc que els catalans tenen motius per a sentir-se orgullosos d'aquest Museu Picasso que va anar creixent malgrat un règim que procurà denigrar Picasso, particularment perquè era comunista, així com també, en general, tota personalitat significativa de la llibertat. Això no obstant, sentint-me profundament respectuós envers els mòbils que mouen la seva petició, els prego que, en aquesta ocasió, es solidaritzin amb els bascs i admetin les raons que tenim per a voler que el «Gernika» estigui a Gernika.

El «Gernika» fou creat a partir de les motivacions de la ciutat que, sota les ordres de l'Alt Estat Major del general Franco, fou destruïda el 1937 pels «Junkers» alemanys

en un intent d'anihilació de la identitat del poble basc precisament perquè en ella hi havia l'arbre junyidor que simbolitza les llibertats històriques d'Euskadi. El «Gernika», doncs, no és aliè a la reconstrucció de la identitat del poble basc.

Les raons morals, artístiques, històriques, culturals, polítiques o socials-comencen per la relació que té el «Gernika», des del seu propi contingut i nom, amb Gernika, la ciutat sagrada dels bascs i possible ciutat de la cultura i la resistència.

Avui qualsevol reivindicació del «Gernika» que no sigui per a emplaçar-lo a Gernika, corre el risc de potenciar la confusió que necessita el partit del govern per tal d'imposar-se com a únic administrador del «Gernika» i de tot el que signifiqui moralment, artísticament i testimonialment.

Les exclusives i silencioses gestions del govern d'UCD pressuposen un tal grau de manipulació, tant de l'obra com del lloc del seu emplaçament indeterminat, que els bascs no tenim més remei que recordar enèrgicament que no tan sols se'ns deu la satisfacció d'informar-nos de l'estat de les gestions sobre la recuperació del «Gernika», sinó que, a més, encara se'ns deu la més elemental de les reparacions democràtiques. Es tracta del restabliment oficial de la veritat sobre la identitat dels autors de la destrucció de Gernika, eximint els bascs de la culpabilitat que se'ls atribuí oficialment de tal destrucció durant el regnat franquista.

Un partit i un govern tan directament vinculats al règim anterior, no són els més indicats per a defugir la participació de les forces històriques de la democràcia i d'Euskadi, erigint-se en dispositaris exclusius de tot el que implica la recuperació del «Gernika». En conseqüència, els mecanismes gestors de la recuperació del «Gernika» haurien de correspondre a una

representació mixta del Govern, del parlament i d'altres personalitats del món professional artístic i cultural.

El «Gernika» matèria de negociació autonòmica

Euskadi està culminant el seu procés pre-autonòmic per passar a dotar-se de l'estatut d'autonomia i del propi govern amb institucions basques sobre multitud d'aspectes de la vida d'Euskadi. Està arribant ja el moment de concretar la petició generalitzada del país basc quant que el «Gernika» sigui tornat a Gernika en matèria de negociació autonòmica. Hem arribat a la fase en la qual s'ha de construir la casa al «Gernika» amb recursos suficients i amb els millors equips de professionals capaços de retre honor a una obra que cal tractar amb la màxima dignitat internacional com correspon a l'estima que ens mereix als bascs i a la demostrada per tot el món.

Els qui defensin que el «Gernika» de Picasso pertany a la societat espanyola i que, per consegüent, situant-lo al Museu del Prado de la capital, junt amb les obres més importants de la història, es posaria en relleu la seva consideració de patrimoni comú de tots els espanyols, defensen en realitat una concepció i uns interessos centralistes, ja que, llavors, resulta que les coses que no succeeixen a Madrid, semblarien menys espanyoles, menys de tots i de menys prestigi.

Una de les raons principals que se solen adduir a favor que el «Gernika» sigui emplaçat al Prado en comptes de a Gernika és que Picasso mateix expressà la seva voluntat que estigués en aquest museu. Però interessa de dir que si bé és cert el fet que digué que voldria que un dia aquest grandíol mural estigués en el Museu del Prado, ho digué des de pressupostos bastant més importants que els manegats pels defensors d'aquesta opció. Treuen tota realitat de l'opinió de Picasso, de tot context i de tot el sentit que comportava una opinió menys abreuçada, menys retallada i més carregada de responsabilitat per al desenvolupament artístic.

Quan Picasso començà a relacionar el «Gernika» amb el Museu del Prado, no ho féu exclusivament amb la seva obra, sinó amb totes les obres representatives de l'art modern espanyol del seu temps. Reflexionava, també, des del seu càrrec de director del Museu del Prado, no solament com a autor del «Gernika». Els professionals importants de la seva generació compartien no aquesta idea simplificada i deformada del «Gernika» al Prado i res més. Ells no limitaven la seva responsabilitat professional només a la seva creativitat personal. Eren al capdavant dels centres que regien la vida oficial, artística i cultural. Llurs mit-

jans professionals no eren governats per les plagues actuals dels intermediaris pagats per l'erari públic i pels grups privats de pressió. Renau, un altre comunista com Picasso, tenia al seu càrrec la Direcció General de Belles Arts i, per a ell, igual que per a Picasso, la incorporació de l'art modern, amb el «Gernika» inclòs, significava trencar les fronteres que l'aristocràcia i la burgesia havien establert a través de les institucions museístiques i de l'ensenyament entre l'art tradicional i l'art modern.

Els Picasso i els Renau no volien un Museu del Prado mausoleu aturat en la història un segle enrera, sinó que volien un museu viu, ampliat, que correspongués al moviment de la història. És, doncs, des d'aquest marc de possessió d'instruments de poder i des d'una clara perspectiva de democratització de les institucions que representen les forces de l'art i de la cultura, des d'on Picasso mostrava la seva predisposició a portar el «Gernika» al Museu del Prado.

Si el «Gernika» anés a parar al Prado obeeiria, més que la voluntat de Picasso, una política de prestigi oficial que pretendria utilitzar el «Gernika» i el Prado com un aparador destinat finalment a cobrir de respectabilitat no precisament el mestre i els comunistes i el camp democràtic veritable, sinó aquesta dreta que ha heretat els diversos poders i patrimonis del règim anterior i que necessita més que cap altra d'aparentar que es comporta democràticament.

A la vista de les realitats actuals, Picasso no hauria permès al partit del govern, ni el protagonisme que juga amb el «Gernika» ni que es disputi al poble basc el seu emplaçament a Gernika. Perquè, en produir-se el retorn dels exiliats i del «Gernika» després de tant temps i del final del franquisme amb uns processos de canvi tan diferents dels enyorats, Picasso comprendria que ja ni el Museu del Prado és susceptible de les transformacions físiques que exigiria la presència del «Gernika» en el Museu, ni que tampoc correspondria a les aspiracions actuals de transformació democràtica i descentralitzadora de la política artística i cultural de les institucions de l'estat.

El «Gernika» en el renaixement basc

El «Gernika» a Gernika significaria en primer terme un transparent reconeixement al poble basc per a disposar de la seva pròpia personalitat i poder estructurar una política artística i cultural que li permeti d'establir adequadament la seva solidària interrelació amb els altres pobles del país i de l'estranger.

A Euskadi, el «Gernika» estaria immers en un context que afirmaria la identitat del mural com a part integrant del mateix procés de reconstrucció de la identitat del poble basc que hom volgué destruir amb el bombardeig que en motivà la creació.

Amb el «Gernika» a Gernika es faria possible la construcció d'un centre de l'art i de la cultura al seu costat. Un centre amb diversos edificis per a muntar-hi diversos museus amb els seus departaments i tallers d'investigació, d'intercanvis, etc. A l'atenció que atrauria el Picasso sobre Gernika s'hi afegiria l'estímul d'una observació d'àmbit mundial que frenaria les estreïtors xovinistes del nacionalisme basc.

Aquest fet donaria al país basc l'oportunitat de muntar, per fi, el seu museu antropològic i reunir-hi tot tipus de mostres que documentin la fisonomia passada i present de la seva personalitat. En el museu antropològic hi cabrien des dels utensilis primitius de la vida material i cultural fins als instruments de la societat industrial, des de les formes més primitives de l'art i de l'artesanía fins a les complexes realitzacions de les expressions culturals més avançades.

Amb l'ajuda del «Gernika» a Gernika Euskadi podria aspirar a construir un museu internacional que recollís tota l'obra referent a la resistència enfront del feixisme del poble basc i dels pobles de l'estat espanyol. Gernika és un lloc indiscutible per a acollir tot aquest immens testimoni de solidaritat que està dispers i que constitueix una reveladora aportació històrica a l'humanisme i als llenguatges estètics en les seves múltiples expressions.

La concessió als bascs de l'administració del «Gernika» per part de les altres nacionalitats i regions espanyoles, potser arribaria a suposar la creació d'unes condicions molt propícies per a afrontar a Euskadi o en un altre lloc, la construcció del museu dels pobles de l'estat espanyol ajustat a una visió democràtica i actual.

L'emplaçament del «Gernika» a Gernika produiria en tota la seva comarca un desenvolupament econòmic sense necessitat de destruir la seva personalitat i la seva privilegiada naturalesa plena de muntanyes, de boscos, de petites valls de vida camperola, d'una costa on s'alternen les platges, els penya-segats, els vells ports mariners i des d'on el mar puja fins a Gernika per una extensa i bellíssima riera sense a penes contaminació encara. Només aquest tipus de desenvolupament econòmic preservaria la comarca, com a pulmó de les zones industrialitzades i superpoblades, de la terrible contaminació que té al seu voltant, a menys de 50 km de distància. En el país basc ja no hi ha més ries que es conservin en un tal estat. Ara i amb motiu de la recuperació del «Gernika» a Gernika, ens trobem en el moment de salvar-la.

Mobilització general dels artistes

En tot cas, jo voldria que les posicions contràries a les peticions basques, no tendissin a la silenciació i la desmobilització del medi artístic i cultural en aquests moments en què ens consultàvem sobre la conveniència d'intervenir des de les iniciatives pròpies de la professió, i independents de les que caracteritzen els partits polítics, centrals sindicals, Comissió de Gernika i institucions públiques, etcètera.

Conscients que el nostre protagonisme no s'ha de desenvolupar reproduint mecànicament els costrenyiments a què són sotmesos els moviments de signe estrictament polític davant les tensions de les correlacions de força i ideologia, conscients que els medis professionals i la seva visió particu-

lar no poden ser substituïts per representants i per problemàtiques alienes, estem a punt d'emprendre una mobilització general dels artistes bascs. Estem disposats a reprendre i a actualitzar les propostes que ja fa prop de deu anys emprenguérem a propòsit del «Gernika» en les assemblees del moviment de l'escola basca.

Convençuts que l'artista té el principal que s'ha de tenir perquè la seva mobilització i les seves concepcions professionals resultin decisives per a posar dempeus un centre artístic i cultural com són les seves obres, els seus coneixements i la qualitat moral de les se-

ves propostes, estem abocats a assumir la part que ens correspon d'una política cultural nacional basca.

Sortim d'un període de tremendes irresponsabilitats de les grans forces polítiques de cara a un medi al qual ha traslladat el pitjor de les seves divisions partidistes i el pitjor de les seves ambicions hegemòniques. Han compromès molt greument el desenvolupament artístic i cultural. El balanç d'aquesta fase de la democràcia en aquest camp no pot ser més vergonyós per a la generalitat de les forces polítiques i socials. Això no obstant, es pot esperar que avancem ràpidament vers les etapes de construcció de la vida democràtica.

Els artistes i els intel·lectuals ens hem cansat que ens manipulin com un ornament civilitzat per als actes de societat. Confiem que s'estimarà d'una manera realment nova i democràtica la problemàtica global d'aquest sector, per part de les autoritats del poder i de l'oposició.

Mentrestant, els artistes tractarien de recopilar les pintures, escultures, ceràmiques i altres realitzacions de l'art basc, iniciant així la seva aportació en règim de propietat privada de les obres per part de cada autor, com és freqüent en molts museus.

D'altra banda, aquesta obra, rigorosament elegida per la seva representativitat i qualitat, seria mostrada al públic en exposicions que circularien pel país com una part del museu antropològic d'Euskadi que es veu obligat a l'èxode mentre es construeixen a Gernika les seves instal·lacions. Des de les exposicions es promourien campanyes d'informació explicatives de la transcendència que comporta la recuperació del «Gernika» per a Gernika, per a Euskadi i per a tots els nostres pobles germans de l'estat.

Al llarg del seu recorregut pel país basc aquesta secció ambulat del Museu Nacional Basc, suscitaria la recuperació de les exposicions comarcals, provincials i generals del país basc amb caràcter indiscriminat i informatiu que tindrien la virtut de promoure de baix a dalt el desenvolupament de l'art basc permetent democràtica-

ment als valors desconeguts el seu accés al museu i a les instàncies superiors.

A través d'aquest marc natural de l'activitat artística, una de les contribucions dels bascs a las commemoracions del centenari de Picasso, consistiria en la recollida de l'obra dels artistes espanyols i estrangers la motivació creativa dels quals creguin apropiada per a acompanyar el «Gernika» de Picasso en la ciutat de l'arbre sagrat dels bascs.

Cap dels actes socials que es muntaran per tot el món amb motiu del centenari de Picasso, no enclouria tanta autenticitat i tanta utilitat per al desenvolupament artístic i cultural i per a la reconstrucció d'un poble. En qualsevol cas, la voluntat d'Euskadi per a fer-se càrrec del «Gernika» i construir-li la seva llar voltada del món esperançat que tracta de superar la dramàtica situació que ha deixat la llarga dominació del feixisme franquista, no ha de ser ofegada per cap demòcrata.

Així mateix, els artistes plàstics infondrien des d'aquestes exposicions i manifestacions públiques pel país basc, una nova dinàmica i dimensió a la tradició existent en els pobles petits i grans d'Euskadi d'organitzar exposicions dels objectes i instruments que es col·leccionen amb la intenció de constituir un patrimoni que completi la identitat de la vella i de la nova societat del poble basc.

Una part d'aquestes artesanies, eines i màquines que actualment recorren el país o que han estat tancades en petits museus locals, es canalitzaria vers el museu antropològic en reunir en una estratègia comuna amb els artistes plàstics, basada en la idea de construir el centre cultural de Gernika, amb els seus museus vius, etc.

La política cultural, municipal i la sorgida directament de l'àmbit popular tindrien un formidable camp de treball democràtic a assumir. Els nens i els joves que des de les escoles i les ikastolas acudissin a estudiar d'una manera viva les arrels de la seva cultura, fora d'uns textos que generalment la ignoren, trobarien a Gernika un vast panorama al servei de llur informació ■

Grup d'estudis del GAPS El metge de capçalera en un nou sistema sanitari Editorial Laia

Col·lecció Salut i Sanitat, núm. 1.
Barcelona, 1979. 178 pàgines.

Si avui comentem un llibre d'aquestes característiques a NH no és endebades. Els grans avenços de la medicina en el darrer quart de segle han provocat, a tot el món, reflexions sobre la vigència de la base epistemològica de les ciències mèdiques. Les conseqüències pràctiques d'aquestes consideracions han estat molt importants, tot i que encara no s'han difòs, ni comprès suficientment.

A Catalunya ha sorgit un corrent de pensament original que intenta de forma rigorosa aplicar les noves teories de la salut a les nostres condicions històriques. Aquesta escola que fou reconeguda públicament i per primer cop arran del X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Perpinyà, 1976) i de l'Àmbit d'Estructura Sanitària del Congrés de Cultura Catalana (1977), creiem que és perfectament representada entre els redactors del llibre que presentem.

El metge de capçalera en un nou sistema sanitari és el primer volum d'una nova col·lecció, «Salut i Sanitat», endegada conjuntament per l'Editorial Laia i el Col·legi de Metges de Barcelona.

Les tesis que impregnen tot l'informe es basen en la relativització de la rendibilitat social de certes orientacions clínic-terapèutiques pròpies del model sorgit del *New Deal* i de les societats alta-

ment industrialitzades. Reclamen una revalorització de les tècniques bàsiques en la lluita contra la malaltia. Aquesta orientació ha influït fortament en la mateixa OMS, que en la declaració d'Alma-Ata (1978) ha fet una crida a la prioritat essencial de l'assistència bàsica en tot sistema de salut.

El llibre està dividit en tres parts. La primera és expositiva i descriu detalladament la situació actual de l'assistència primària al nostre país. Denuncia «l'absència de qualsevol tipus de plantejament organitzatiu com a conjunt assistencial» (p. 72) i un seguit de falles concretes (aïllament del metge, jerarquització, obsolescència, desigualtat) que esterilitzen tot intent voluntarista de millorar l'assistència primària.

En la la segona part intenta redefinir els objectius i les funcions de l'assistència primària, el metge de capçalera i d'altres professions sanitàries. Creiem que val la pena fer notar la importància donada a la interdisciplinarietat de les funcions sanitàries. Per primer cop, en un llibre escrit majoritàriament per metges i per a metges, hem vist que s'obria una porta a la crítica de l'exclusivitat mèdica en les funcions d'exploració, diagnòstic i tractament (p. 122), tot i que els redactors són molt prudents i diplomàtics a l'hora de definir-se. També s'hi valora la imprescindibilitat de la participació dels usuaris en la gestió de la sanitat i la reivindicació del paper polític dels professionals sanitaris. Presenta elements molt vàlids de democràtizació de la figura del metge, que haurien de ser recollits i aprofundits seriosament.

La tercera part conté unes breus recomanacions per a l'actuació immediata dirigides tant a polítics, com als mateixos metges de capçalera. És potser la part més fluïda del llibre.

Creiem que és un llibre de lectura obligada per a tots els qui treballen o es relacionen amb temes sanitaris i recomanable, per la seva brevetat i claredat, als qui vulguin comprendre les transformacions en la concepció de l'assistència sanitària ■

Autors diversos Cristianisme i socialisme en llibertat Editorial Laia/PSUC

GREGORI LÓPEZ RAIMUNDO, MANUEL AZCÁRATE, GIULIO GIRARDI, REYES MATE, JOSEP MARIA ROVIRA BELLOSO, ANTOINE SPIRE, JOSEP I. GONZÁLEZ FAUS, JEAN ELLENSTEIN, LUCIO LOMBARDO-RADICE, JOSÉ MARÍA DíEZ ALEGRÍA, ALFONS COMÍN, ANTONI GUTIÉRREZ DÍAZ. Barcelona, 1979. 184 pàgs.

Aquesta obra recull el conjunt de ponències i intervencions que tingueren lloc en la Jornada de debat cultural «Cristianisme i Socialisme en llibertat» que, organitzada pel PSUC a través de la comissió Militància Comunista i Cristianisme del Comitè Central, se celebrà el passat mes de maig. Les ponències de M. AZCÁRATE (PCE), de G. GIRARDI, teòleg italià vinculat a Cristians pel Socialisme, i de R. MATE, teòleg militant del PSOE, sobre si «s'ha de revisar la crítica marxista de la religió»; l'anàlisi de J. M. ROVIRA BELLOSO i de J. I. GONZÁLEZ FAUS, teòlegs, de la «Situació actual de la teologia de l'alliberament»; de J. ELLENSTEIN, historiador francès membre del PCF, sobre la «Situació de la qüestió religiosa als països de socialisme real»; de LOMBARDO RADICE, membre del PCI, sobre la «Qüestió cristiana després del XV congrés del PCI»; i les de J. M. DíEZ ALEGRÍA, teòleg, i d'A. C. COMÍN (PSUC), sobre «Aportacions de la presència de cristians en el projecte eurocomunista», permeten conèixer quin és l'estal actual de la revisió de la crítica marxista de la religió (CMR).

Totes les aportacions, fetes des de distintes experiències per profunds coneixedors del desenvolupament del debat cristiano-marxista, contribueixen a ordenar i siste-

matitzar els elements que, des d'una perspectiva política i cultural, configuren la CMR i són coincidents que cal «relativitzar alguns conceptes que havien presidit la CMR». No per fer «un marxisme a la mida dels cristians», sinó per desenvolupar un «marxisme més coherent a les seves arrels». Les intervencions més teològiques acosten el lector no creient al nucli d'una fe cristiana que incorpora la «praxis revolucionària i alliberadora a la reflexió teològica» i que fa possible que es vegi la necessitat d'una «revolució en la pròpia concepció que es té de Déu».

En les diferents ponències i debats pot veure's com aquest progrés en la CMR es dona dins del marc positiu propiciat per l'avenç en les relacions cristianisme-marxisme dels partits eurocomunistes, reflex de la seva estratègia pluralista i democràtica de lluita pel socialisme en llibertat. Aspecte que es compara amb el retard existent en els països anomenats de «socialisme real» per valorar la qüestió religiosa, resultat de la conversió del «materialisme dialèctic com a religió d'Estat» i la particular manera «d'entendre i resoldre el problema de la democràcia política». També és d'interès l'anàlisi que s'hi fa de les conseqüències que per als partits eurocomunistes té la presència de cristians en les seves files i, després de valorar els aspectes positius, s'alerta d'alguns perills que poden aparèixer «si ens deixem endur per un cert triomfalisme i pensar que, amb la solució del problema polític de la militància comunista dels cristians ja és suficient, i de no valorar la necessitat d'aprofundir el debat cultural».

Es recomana la lectura d'aquesta obra perquè és un instrument útil per prosseguir el debat iniciat per la militància comunista de cristians i les seves implicacions en la revisió de la CMR. Debat que, tal com assenyala A. GUTIÉRREZ DÍAZ, Secretari General del PSUC, en les darreres pàgines del llibre, no es «pretén cloure» sinó contribuir a obrir noves perspectives de reflexió teòrico-política per continuar avançant en aquest camp ■

JORDI LÓPEZ CAMPS

